

Тема:
між мистецтвом
і немистецтвом

Жест приватних
колекціонерів

Чому празькі театри
посварились із мерією

Дві версії
одного договору?

Тимошенко vs Ющенко —
перезавантаження

Трохи не ті зміни

06

9 771802 586009

Вибачаємо і просимо вибачення

► Вже більше ніж десять років тому Чехія і Німеччина підписали спільну декларацію, яку за обсягом можна вважати винятковим документом. У всій декларації, яка обговорювала кілька років, найважливішими виявилися кілька слів, а саме, що Німеччина і Чехія „не будуть обтяжувати взаємні відносини проблемами минулого“. Протягом наступних десяти років це речення стало просто чарівною формулою, яка запобігла кільком кризам і втримала чесько-німецькі відносини на рівні, якому відносини, наприклад, німецько-польські, можуть лише позаздрити.

Це формулювання у чесько-німецьку декларацію потрапило тому, що на минуле, особливо те, що стосується Другої світової війни, німці і чехи все ще мають протилежні погляди. Торкаються вони передовсім судетських німців і їхньої післявоєнної депортації з Чехії.

З погляду чеської історії ця справа не є безпредметною, адже в суперництві впродовж століть між чехами і німцями за Чехію, Моравію і частину Сілезії, в якому перемагали то одні, то другі, вигнання судетських німців стало крапкою, а заодно і певним розв'язанням ситуації. І здається, дефінітивним.

Як німці, так і чехи нині дійшли згоди (хоча б на урядовому рівні) в тому, що депортації німців передувало відторгнення Судетів у 1938 році на підставі нав'язаного чехам Мюнхенського договору. А опісля – нацистська окупація Чехії, метою якої була остаточна германізація чеських земель.

Чехи і німці нині вже погоджуються і в тому, що якби чехи знали, що Німеччина через кілька десятиліть стане зразковою демократичною державою, а німецькі нацисти – миролюбними німцями, то тих трьох мільйонів чеських німців вони б вже не проганяли.

Але у чому Німеччина і Чехія донині не можуть дійти згоди – це хто (і чи хтось взагалі) мав би депортованим судетським німцям платити відшкодування. Тема, чи мали б вони повернутися в Чехію, вже не є актуальною. Як громадяни Європейського Союзу, судетські німці сюди повертатися можуть. Але з огляду на вік (а їм щонайменше по сімдесят років), того вже мабуть ніхто не зробить. Хіба, якби чехи повернули їхні будинки, поля і фабрики... але того чехи не зроблять, тим більше, що ніхто і ніщо їх до цього не змушує і не змусить. А Німеччина, властиво, задоволена, бо якби до чогось подібного мало дійти, то напевно треба було б думати і про більйонні військові репарації для Чехії. І тому, зрештою, з'явилася ця чарівна формула, за якою проблеми минулого не затмарюватимуть сьогодення.

Поляки з німцями подібного речення в жодній зі своїх декларацій не мають. Як у Берліні, так і у Варшаві ніколи не думали, що їм може знадобитися щось подібне. Зрештою, оця західна частина Польщі, яка аж до 1945 року була Німеччиною, полякам була ніби нав'язаною. На місце мільйонів депортованих німців прийшли мільйони поляків, для рівноваги знову ж таки депортованих, з територій Радянського Союзу. До того ж німці проти поляків вчинили такі злочини, включно зі знищенням Варшави, що поляки не дуже і намагались якось юридично чітко обґрунтувати свої кроки – тому чехам з їхніми доскональними Бенешовими декретами можна лише позаздрити.

Усвідомлюючи цілковитий безлад у юридичних питаннях, поляки перелякались, коли німці, депортовані з Польщі, почали подавати майнові позови до європейських судів. Тому поляки почали знову нагадувати німецькому уряду нацистські злочини і вимагати втручання Берліну у подібні справи німецьких громадян. Але нічого тим не досягли, окрім хіба що погіршення відносин із Німеччиною. Нині, в часи розважливого прем'єра Дональда Туска, пристрасті дещо вгамувалися, але питання не вирішилось. Але це теж ще може змінитися.

І все це лише тому, що поляки досі не знайшли усвідомлення того, на що чехи – хоч і з великими зусиллями – все ж таки спромоглися. Йдеться про розуміння, що не лише Чехія була жертвою нацистської окупації, але й чехи деякими своїми вчинками аж ніяк не можуть пишатися. Тисячі загиблих під час депортації німців нехай будуть підтвердженням цього.

Без подібного усвідомлення частина поляків дивиться і на справи – які, зрештою, у Центральній Європі не дуже й відомі – польсько-українського суперництва шістдесят років тому.

Намагання декотрих поляків з нагоди 65-ліття волинських подій представити українців кровожерними і збоченими масовими вбивцями, замовчуючи при цьому польські провини і злочини щодо українців, є дорогою в нікуди. Дорогою, яка може зірвати все, чого польсько-українські відносини досягли після Помаранчевої революції.

Історія, часто кривава і жажлива, обтяжує наше спільне європейське сьогодення і майбутнє. Але ми не повинні його затмарювати, а радше пригадати слова, які сказали ще кілька десятиліть тому при пошуках примирення польські та німецькі єпископи: „Вибачаємо і просимо вибачення“.

Лубош Палата, Прага

Театр „Вільна сцена“, Київ
Фото: архів
Ганни Веселовської

„Український журнал“
www.ukrzurnal.eu

Інформаційний культурно-політичний
місячник для українців у Чехії, Польщі
та Словаччині

№ 6 (36), 2008, рік четвертий
Видає: РУТА, e-mail: ukrzur@seznam.cz

Редколегія:
Прага – Ленка Віх (головний редактор),
Богдан Копчак, Валентина Люля,
Інна Біланін, Івана Грешлик, Богдан
Зілінський, Рене Качік, Яна Леонтієва
Варшава – Ростислав Крамар,
Петро Тима, Анна Коженювська-Бігун,
Ярослав Присташ
Пряшів – Олесь Мушинка
Київ – Богдана Матіяш,
Петро Андрусечко

Коректор: Надія Іздрик
Художнє оформлення
та верстка: Ондра Гулеш
Дистриб'ютор: CZ Press spol. s.r.o.

Часопис видається за фінансового
сприяння Міністерства культури ЧР
За достовірність викладених фактів
відповідає автор статті.

Редакція залишає за собою право
не у всьому погоджуватися з думками
і поглядами авторів, скорочувати
матеріали і виправляти мову.
Рукописи не повертаються.

Реєстрація: МК ČR E 16026
ISSN 1802-5862

Вдома на чужині

- 6 **Мартін Цуб'як**
Жест приватних колекціонерів

Музей модерного мистецтва
Енді Воргола в Міжлабірцях
на серпень 2008-го готує
представлення нових оригіналів,
створених улюбленою технікою
Воргола – шовкографією
(screentprint).

- 8 **Томаш Стриєк:**
„Сучасна історіографія
в стані подолати вузько етнічні критерії“
- 10 **Ленка Віх**
У Варшаві без скандалів не буває
- 12 **Давід Свобода**
Боротьба за чужу душу XIV
Чеська Боснія
- 13 **Аркадіуш Слабіг**
Комуністична „безпека“ проти українців
у післявоєнній Польщі

тема: між мистецтвом і немистецтвом

- 16 **Валентина Грицук**
А віз і нині в розважальності
або Однорідно-одноманітний український театр
- 19 **Ганна Веселовська**
Самостійне мистецьке плавання „Вільної сцени“
- 22 **Марта Швець**
Від театру імені Курбаса до Академії Гри
- 23 **Михайло Барбара:**
„В Україні театри в основному нудні і нецікаві“
- 24 **Богдан Копчак**
Чому празькі театри посварились із мерією?

Війна між театрами і мерією,
але і між театрами різних
гатунків відкрито розгорілася
в Празі і триває вже тижнями.
Задіяна майже вся „артилерія“.

- 26 **Івана Грешлик**
Дві версії одного договору
- 28 **Дана Мігалікова**
Коли слово стало словом
- 29 **Мірон Пукан**
На межі між мистецтвом і не мистецтвом
- 30 **Калина Залєвська**
Телетеатр – польський винахід?
- 30 **Кшиштоф Селіцький**
Не лише традиція
- 32 **Дана Мігалікова**
Як з релігії зробити театр

з краю

- 34 Петро Андрусечко
Тимошенко vs Ющенко – перезавантаження
- 37 Богдан Бачинський
Зачароване коло української політики
- 38 Павло Булак
Україні потрібна народна Конституція,
а не чергова змова політиків
- 40 Анна Козловська
Коли бракує волі
- 41 Олександр Бойченко
Трохи не ті зміни

Сподіваюся однак, що все відбудеться (відбулося?) як слід – і перемогу знову здобуде (здобув?) Леонід Черновецький. Серйозно. Бо це б означало (означає?), що його конкуренти отримали саме те, на що заслуговують.

- 42 Кость Бондаренко:
„Щороку, коли влаштовують перевибори,
народ збагачується”
- 45 Богдан Бачинський
Національний телепроект як забавка для
політиків
- 46 Дана Мігалікова
1948: Народження однієї держави

культревію

- 48 Віктор Неборак:
„До слему я ставлюся, як до свята Валентина”
- 50 Віктор Неборак
Актор
- 52 Ольга Радомська
Фемінізм у короткій спідниці

Арт-проект „Feminism is...”, має на меті просувати в маси благородну ідею жіночої незалежності. Здійснює це у дещо буржуазно-гламурному стилі, який подекуди розходиться з „серйозним” фемінізмом.

- 53 Юрко Іздрик
Щоденна Вежа
- 54 Марко Роберт Стех
Богдан Бойчук у пошуках дозрілої прози
- 54 Богдан Бойчук:
Аліпій II і його наречена
- 56 Роксоляна Свято
У колі друзів джазу
- 57 Рецензії та анотації

Наш читачу!

➤ Червневий номер вийшов у нас, на мою думку, таким, що піднімає дещо більше питань, ніж ми звикли. Чи не в кожній із рубрик матимете можливість вибрати з різного роду статей і тем. Вже рубрика „Вдома на чужині” пропонує багато цікавого, зокрема, інформацію про нові поповнення Музею модерного мистецтва Енді Воргола в Міжлабірцях або ж про скандал із виставкою скарбів України (в одному і другому випадку йдеться про збірки приватних колекціонерів, але емоції вони викликають діаметрально протилежні). цікавим ж і нарис про стеження комуністичної безпеки за українцями у післявоєнній Польщі, який представив польський історик Аркадіуш Слабіг.

У рубриці „З краю” – чергове протистояння президента і прем’єра, внесення змін до Основного закону України, вибори міського голови Києва. Все крутиться по зачарованому колу. Політики, аби досягнути бажаного результату, вимагають змінити Конституцію (кожен – під свої інтереси); ті, хто знає, що таким шляхом нормальної редакції Основного закону не отримати (бо такі спроби вже неодноразово були), пропонує провести референдум, пояснюючи це тим, що політики не мають довіри серед народу. Але чи народ достатньо компетентний?

В рубриці „Тема” ми цього разу спробували зосередитися на питанні нинішнього стану театру. А спонукали нас до цього події, за якими ми протягом останнього місяця маємо можливість спостерігати у Празі. Про це більше довідаєтесь у статті Богдана Копчака „Чому празькі театри посварились із мерією?”, в якій йдеться не так про сам театр, як радше про політику фінансування культури загалом і про грантові системи зокрема. В жодному випадку не можна сказати, що фінансування культури у Чехії недостатнє. В порівнянні із навколишніми країнами, чеській культурі можна лише позаздрити. Але важливо сказати, що грантові системи, – за якими, до речі, фінансуються не лише театри, кіно чи галереї, але також культура національних меншин, соціальні, інтеграційні і всякі інші програми, – м’яко кажучи, доволі непрозорі і стоять на не дуже стабільній основі. І тому у випадку мерії головного міста Праги вистачило однієї погрози судовим позовом, як вся система захиталася. Міська рада в особі молодиків, що не тямлять у культурі (та й у багатьох чому іншому), почала реформи, чим наробила, здається, шкоди більше ніж користі.

Ясно, фінансувати все, що називає себе неприбутковим і є цікавим лише якомусь незначному відсотку населення – не цілком правильно, але вигадувати правила, за якими той, хто більше заробляє (за рахунок туристів) і ще й отримує вищі дотації – вже цілком і не логічно, і не нормально. Звичайно, якщо на це не дивитися очима тридцятилітнього політичного бізнесмена, який вважає, що культура сама повинна на себе заробляти, а зовнішнє середовище – самостійно себе захищати.

Жест приватних колекціонерів

➤ Музей модерного мистецтва Енді Воргола в Міжлабірцях на серпень 2008-го готує представлення нових оригіналів, створених улюбленою технікою Воргола – шовкографією (screentprint). Більше 45 картин музею позичили на невизначений час приватні колекціонери зі Словаччини та закордону. З їхнього боку це жест, гідний уваги, оскільки ретроспективно поглянувши на статистику, побачимо, що у 1991 році, коли було засновано музей, у його експозиції було 12 картин. Отже, разом із новими, музей буде мати у своїх постійних експозиціях понад 200 оригіналів короля поп-арту.

Серед нових поповнень є й портфоліо, які на світових виставках з'являються спорадично, наприклад,

сюїта з чотирьох картин Ґете, на яких Воргол мультиплікує портрет у чотирьох різних кольорових варіаціях. Кельнський собор є теж серією з чотирьох картин, які особливі тим, що лінії, які створені спеціальним воском, посипані алмазним пилом, і підпис Енді Воргола поміщено в нетиповому для митця місці – вертикально, на правому боці твору.

Кеннеді, свята і камуфляж

Воргол взагалі був першим, хто застосував техніку шовкографії в комбінації з алмазним пилом, і лише кільком картинам він надав у такий спосіб особливої візуальної елегантності. Крім згаданої сюїти Кельнського собору, щедрий шар алмазного пилу є і на всьому задньо-

му плані портретів Едварда Кеннеді, які Воргол позначив як DELUXE (DE), авторські друки (AP) та комерційні друки (HC). Йдеться про спеціально створену серію портретів із різною комбінацією кольорів та алмазного пилу на поверхні.

До наступних нових серій належить сюїта „Свята Аполлонія“. Воргол портрет Аполлонії образотворчим шляхом інтерпретував за оригіналом „Делла Франческа“ з 1970 року в рамках його улюбленої теми – Деталі ренесансного живопису. Св.Аполлонія померла як мучениця в III ст. н.е. після того, як їй повиривали усі зуби, спотворили обличчя та кинули у вогонь. І все це через те, що вона не зреклася християнської віри. В сучасності вона є патроном дантистів.

Тему ікон комунізму представляють чотири картини „Серп та Молот”.

Музей модерного мистецтва Енді Воргола в Міжлабірцях придбав до своєї постійної експозиції й унікальне портфоліо „Камуфляж” (Camouflage). Йдеться про основний тираж лімітованих друків, створених технікою screenprint on Lenox Museum Board. Хоча назва восьми декорованих живописних творів стисла, глибина задуму їхнього створення дуже правдоподібно закодована в найінтенсивнішій Ворголової життєвій маніпуляції – камуфляжі. Мотив камуфляжу з’являється і в творчості інших митців, наприклад, Верушки фон Лендорф або в сучасних концептуальних інсталяціях Лорента Ла Гамбу (Pro-Cryptic Instalations). На відміну від інших, Воргол і у своєму останньому творі концепційно з нами грається. Портфоліо було створено лише за кілька тижнів до його смерті (лютий 1987-го) і автор буквально не дочекався, поки фарба на полотні висохне. Фабуну цієї незвичайної Ворголової візуальної поезії важко досягнути, хоча не можна говорити про її неконкретність чи непевність. Боб Колачелло, довголітній друг та співпрацівник Воргола, в одній розмові наголосив на тому, що Воргол у цьому портфоліо майже без великих зусиль представив в абстрактному вигляді посилання на історію мистецтва – від китайських пейзажів до „Ставу з ліліями” Моне... Звісно, вдавати, що він зовсім нічого не тямить в історії мистецтва, було одним із багатьох способів, якими Воргол камуфлював самого себе.

До останніх придбаних портфоліо належать чудові пробні друки Ганса Крістіана Андерсена, які цікаві тим, що на деяких місцях можна чітко ідентифікувати сліди пальців або випадкового бруду, який появився на поверхні картини в результаті Ворголового зусилля досягнути через пробні друки остаточного вигляду свого, опісля мультиплікованого, процесу техніки шовкографії. З королівської серії в музей потрапило портфоліо Queen Ntombi, також в комбінації з алмазним пилом.

Нові твори будуть виставлені в музеї на невизначений період – так вказано в угоді про позичання між музеєм та приватним колекціонером.

Мартін Цуб’як, Міжлабірці

Томаш Стриєк: „Сучасна історіографія в стані подолати вузько етнічні критерії“

► Варшавське видавництво „Ритм“ за сприяння посольства РП та книгарні „Є“ презентувало нещодавно у Києві нову книгу, присвячену минулому Україні. Її автор, професор, викладач історії в одному з ліцеїв, потрудився не лише перечитати найголовніші українські книжки з історії останнього часу, – від додав у дослідження позицію політичних сил, проаналізував чинники, за якими формується в Україні історична політика. Розмову із Томашем Стриєком „Український журнал“ вирішив присвятити основному питанню, винесеному в заголовок його монографії.

ТОМАШ СТРИЄК, нар. 1964 р. 1988 – закінчив Історичний факультет Варшавського університету; 3 1994 до сьогодні – викладач історії та суспільствознавства І Суспільного ліцею „Беднарська“ у Варшаві; 1996 – праця в Інституті Політичних студій Польської Академії Наук; 2000 – видав книгу „Українська національна ідея у міжвоєнний період. Аналіз окремих концепцій“; 2007 – видав книгу „Якого минулого потребує майбутнє? Інтерпретації національної історії в історіографії та суспільній дискусії на Україні. 1991–2004“; 2008 – за останню книжку отримав престижну нагороду варшавського часопису „Przegląd Wschodni“ („Східний огляд“); Співатор кількох підручників з історії та суспільствознавства.

Хто із сучасних українських істориків чи політиків найкраще презентує образ нової України?

Розумію, що йдеться радше про спосіб сприйняття історії, який би відповідав майбутньому України. Гадаю, що його представляє погляд, котрий не пов'язує історії із сучасними політичними симпатіями українців. Котрий показує багатство культур, зв'язків поміж ними та цінність особистості. Минуле, що його можна вибрати, спираючись на традиції – у більшій чи меншій мірі – чи взагалі їх відкидаючи. Історики, які говорять про цивілізаційну приналежність України чи то до східноєвропейського, чи до візантійсько-християнського, чи інших культурних спільностей, і твердять, що саме з того факту випливає механізм суспільного життя, якісь політичні традиції та пов'язують їх із сучасними політичними орієнтаціями, – найменшим чином відповідають професійному підходу. Так само не служать народу України у його виборі майбутнього. Натомість ціную тих науковців, які описуючи особистість, залишають їй самій право вибору. Найцікавішими є ті, хто намагається показати історичний процес, незалежно від політичної заангажованості.

Серед останніх є все ж такі, які мають певні політичні уподобання, бачать майбутнє України під певним кутом, і свої історичні опуси прагнуть „скерувати“ у „потрібному“, на їх погляд, напрямку. Той же Ярослав Грицак, твердий намір якого залишатися в Україні також свідчить про певний цивілізаційний вибір, – чи не творить він у своїх книжках певний опінієтворчий міф?

Очевидно, що творить. Це міф, зорієнтований на ті вартості, які вповні представляє Європа й західний світ. На прикладі Грицака я теж зауважив певний життєвий приклад, – він міг стати викладачем у найкращих університетах світу, натомість не хоче переїхати навіть до Києва, залишаючись львів'янином. Однак, хоч і пам'ятаємо про західну орієнтацію історика, у його працях та виступах останніх років бачимо свідомість різних контекстів минулого без акцентування

на винятковості західних. Навпаки – він говорить про роль східно-, центральноевропейських, слов'янських, євразійських впливів, не наголошує на домінуванні котрогось із них. Це для того, щоб у сучасній Україні історієписання цікавило представника кожного з регіонів.

На презентації вашої книги професор Георгій Касьянов нагадав, що існує в Україні коло, яке намагається презентувати „президентське бачення“ історії. У Польщі президент Качинський також історичну проблематику підносить до державного рівня. Чи є небезпека, що подібні течії переважатимуть в українській історичній думці?

У Польщі історична політика реалізується досить енергійно. В Україні спостерігаємо процес творення подібних до наших закладів – приміром, Інституту національної пам'яті. Зі слів президента Ющенка маю враження, що він сприяє розмноженню зміфологізованих інтерпретацій, – випровадження історії України від трипільців, наголошування на її тягlostі, випрацювання козацької генеалогії. У виступах, що стосуються Голодомору та II Світової війни, помітний виразний мартирологічний дух, що подає українців народом, що поніс виняткові втрати. Це також вписується у концепцію кількох угруповань українських істориків. Дана історична політика не спрямована проти будь-кого із сусідів України, але основний її месидж про віковичність української минувшини із специфічно трагічним пафосом видається мені спрощенням. Професійною історика це до певної міри обурює і спонукає до питання: чи існує потреба у такому односторонньому підході?

Можливо, в українській історії бракувало героїв, що нині їх так активно вишукують?

Можемо це назвати спробою історичної компенсації. Цей пошук часами виглядає як банальне перевертання „негативних“ постатей радянського часу на „позитивні“ часів незалежності. Перехід від домінації інтернаціоналістично-комуністичного тлумачення історії до такого бачення, яке ґрунтується

на протиставленні усьому російському. Це явище надалі сильне, однак згодом воно мусить поступитися більш зрівноваженій позиції, витвореній між тим і під впливом історичного діалогу з сусідами, а також з усвідомлення факту зовнішнього спостереження за розвитком історичної науки. Сподіваюся, що суто політичний підхід до історичної особи, котрий нерідко засліплює своєю яскравістю, зміниться на сприйняття під більш особистісним поглядом. У нагоді тут стане історична психологія, діяльність школи антропологічної історії професора Наталі Яковенко. Постає нове гроно українських істориків, здатних аналізувати пантеон українських героїв, представляючи альтернативне бачення.

Українці у 1991 році отримали можливість творення нової власної історії. Якою вона мусила бути, щоб пасувати до „нормальної“ європейської?

Повертаючись до титулу моєї книги, скажу, що насправді це питання не до професійних дослідників, а до кураторів історичної політики держави. Історію в країнах Європи пишуть на засаді лінеарності, а також первісних організаційних критеріїв, якими є державні межі. Ми, коли йдеться про основи знань з минулого, усі сформувалися у таких принципах.

У випадку України постає та колізія, що наша історія є радше історією народу, ніж держави.

Коли виникла національна українська історіографія (тут маю на увазі передусім особу Грушевського), суспільно-політичні умови склалися так, що українськість розумілася етнічно, ототожнювалася з простим народом.

Вищі ж прошарки, згідно із цією нормою, трактувалися як чужинські, оскільки держави, які створили ці еліти на українській землі, теж були чужими. Численні повстання проти цих еліт свідчили про існування українського народу, і, відповідно, учасники таких виступів героїзувалися. Цей підхід зберігся і навіть знайшов певне продовження у радянській історіографії. На сьогодні він переважає, передовсім на рівні підручників, але також і у популярно-історичній літературі. Слабші позиції має погляд, за яким до поняття народу України можна включити польську (чи сполонізовану) шляхту, або ж російські еліти XIX ст. Він має сьогодні набагато менший вплив: в українській дискусії як на академічному рівні, так і в публіцистиці чи у висловлюваннях політиків, надалі виразно прослідковується це „народницьке“ розуміння, що в порівнянні з європейськими країнами є, либонь, нетиповим явищем.

Чи вражають вас українські шкільні мапи, де народ не лише „від Сяну до Дону“, але й від Криниці по Кавказ?

Нерідко це може по-різному бути прочитано, як таке, що підважує сучасні обриси кордонів. Вважаю, що спрощений підхід щодо поширення українського етнікуму не сприяє адекватному сприйняттю України сусідами. Сучасна історіографія в стані подолати вузько етнічні критерії.

Що вас радує, а що „не зовсім“ у діалозі істориків наших країн?

Обидві сторони схильні до фокусування передусім на дискусії, або ж творенні іншої оцінки лише найважчих моментів історії XX ст., починаючи від

війни за Львів 1918–1919 рр. до акції „Вісла“. Дане 30-ліття дочекалося великої кількості наукових опрацювань та уваги вищого керівництва. Поодинокий приклад, який мене радує – це співпраця колективу Наталі Яковенко зі своїми польськими колегами щодо періоду XVII ст.

Відповідальність за цю диспропорцію лежить по обидва боки кордону. Історією чимдалі більше цікавляться, історія дедалі більше політизується, а ми при цьому говоримо лише про XX століття! Молодь цікавиться трагічними сторінками, бо про них говориться найбільше. Дослідницька робота над іншими періодами ведеться окремо, бо сторони не бачать потреби зустрічатися. Потрібен певний перелом, – уряд його не здійснить, як не йдеться про спільні рішення в Академіях наук, – йдеться про конкретні невеликі групи. Коло польських українців, які приїждять сюди досить часто, знане „між своїми“ і поширюється досить повільно.

Якби ви могли порадити президенту РП почитати книгу з історії України, що б це було?

Радити польським політикам варто ті праці, що написані на основі контексту спільних досліджень історії Центрально-Східної Європи, тож книжки Яковенко і Грицака придалися б, оскільки є найбільш комунікативними. Написані мовою, яка включає Україну до ширших обріїв. З точки зору непрофесійного читача праці, які написані в НАН України, є більш герметичними (йдеться про 15-томний збірник з історії України, виданий Інститутом історії НАНУ).

У Варшаві без скандалів не буває

» Майже до кінця червня ц.р. у Національному Музеї Варшави можна оглянути виставку „Україна – світу. Скарби України з колекції ПЛАТАР“, відкриття якої відбулося всередині квітня під егідою президентів України й Польщі Віктора Ющенка та Леха Качинського. Йдеться про першу закордонну презентацію приватної збірки ПЛАТАР, в якій знаходяться безцінні пам'ятки трипільської культури: посуд, зброя і прикраси кіммерійців, скіфів та сарматів. Виставка викликала чималий інтерес з боку професійної та любительської публіки. Проте реакції були не лише позитивними. Можна навіть сказати, що виставка не обійшлася без скандалу. Польські й українські фахівці з археології та музейництва розкритикували Національний Музей, а також обидвох президентів за те, що своїми вчинками вони, фактично, легалізують „чорну археологію“.

Як уже було сказано, Варшава стала першою закордонною столицею, в якій презентувалася ця приватна колекція. Востаннє столиця Польщі мала змогу оглянути подібного роду виставку в 1976 році, коли тут гостювала виставка „Скіфське золото“ з Ермітажу. Тому інтерес до експозиції був неабияким. На відкритті, окрім президентів, можна було побачити багатьох відомих польських осіб.

В одному з найвпливовіших польських періодичних видань, „Газеті Виборчій“, з нагоди виставки з'явився навіть додаток „Україна – світу“, в якому газета вмістила інформацію про унікальність виставки, хронологія експонатів якої охоплює період з VI тисячоліття до нашої ери по XII століття нашої ери. Та вже на другий день після відкриття виставки на сторінках тієї ж газети опубліковано статтю під назвою „Скарби, які ми не повинні оглядати в музеї“, де йдеться про те, що виставлені в Національному Музеї скарби з української колекції ПЛАТАР походять, найімовірніше, з нелегальних джерел.

Європейське археологічне Ельдорадо

Оглядаючи виставлені в Музеї експонати, допитливий відвідувач, навіть не спеціаліст, може бути трохи здивований неповнотою інформації, оскільки, окрім опису самого предмету (для чого він служив і з якої приблизно доби походить), жодної іншої інформації, скажімо, про місце знахідки, немає. Спершу спадає на думку, що експозицію було підготовлено поспіхом (що на наших теренах не викликає жодного подиву). Лише згодом, саме з реакції спеціалістів, людина довідується, що брак т.зв. паспортних даних тут спричинений тим, що експонати придбані на чорному ринку, часто не оброблені

ні фахівцями, а отже, позбавлені контексту і своєї дійсної історичної вартості.

Польські експерти здивовані, що Національний Музей у Варшаві – інституція, яка стільки зробила для охорони та презентації культурних цінностей, – нині проігнорував Кодекс етики Музеїв та Кодекс практики Європейського товариства археологів, тим самим себе скомпрометувавши.

Українські спеціалісти шоковані, що саме експозиція, яка походить із нелегальних розкопок та нелегального ринку має презентувати Україну, в державних музеях якої знаходяться прекрасні збірки трипільської культури, що для повноцінного представлення за кордоном не потребують доповнень приватних колекцій. Українські археологи та музейники запитують: як це можливо, що президент країни пропагує за кордоном майно, яке в тієї ж держави було явно вкрадене? Адже такого роду речі не можна придбати легальним шляхом, оскільки торгівля археологічними знахідками є забороненою по всьому світу, й такі предмети могли бути або вкраденими з музею, або добути „чорними археологами“ із землі. А на думку українського археолога Максима Левади, українські закони говорять ясно: без спеціального дозволу не можна ані володіти, ані видобувати чи торгувати археологічними пам'ятками.

Але в Україні нелегальні розкопки просто процвітають, роблячи з неї Ельдорадо чорної археології, а те, що знахідками неприховано торгують (як і, зрештою, місця самої торгівлі), не є жодною таємницею.

Хто винний, а хто „винніший“

Власники приватних колекцій захищають себе тим, що купуючи й колекціонуючи ці предмети, не просто задовольняють свої снобістські потреби, але роблять це, передусім, з патріотичних причин. Мовляв, якщо не купимо ми, всі ці скарби України будуть продані і вивезені за кордон.

Мимоволі напрошується запитання: хто в цій справі винний? Чи ті, хто купує, створюючи тим самим попит, чи ті, хто повинні здійснювати контроль над станом археологічних пам'яток? Законів в Україні вистачає, але хто ними керується? Де

Модель святини, трипільська культура, 4100-3900 до н.е.

Ритон – стародавня посудина для пиття, IV ст. до н.е., золото

інституції, поставлені на сторожі законодавства? Бо назвати винними і вимагати моралі й етики лише від останнього в ланцюгу легко, але нечесно, і ні до чого конструктивного це не призводить. А лякати українських мільйонерів тим, що, мовляв, „все вилучене з могил, особливо скіфських, ймовірно, проклято, особливо золото...” або „той, хто одягає ці прикраси, чи використовує в особистих цілях, може закінчити дуже погано”, як це робить шеф-редактор журналу „Музеї України” Наталка Іванченко – так само мабуть бажаного результату не дасть.

ПЛАТАР

ПЛАТАР – це приватна колекція українських промисловців та меценатів Сергія Платонова (нині вже покійного) і Сергія Тарути, співвласника Індустріального Союзу Донбасу (ІСД), репрезентованого в Польщі „ІСД – Польща”.

Власники колекції ПЛАТАР не приховують, що усвідомлюють, яким саме чином археологічні цінності потрапляють до приватних збірок. До речі, самі зізнаються, що їхня колекція, яка нині налічує приблизно

15 000 унікальних експонатів, була створена впродовж десяти років, що є безпрецедентним у світі колекціонерства. З іншого боку, треба визнати, що їхня колекція не лежить в сейфах, а виставляється в Києво-Печерській Лаврі і в майбутньому власники планують розмістити її в „Мистецькому Арсеналі”, який має стати українським Лувром. Задля справедливості варто додати, що виставка „Україна – світу. Скарби України з колекції ПЛАТАР” – не єдина з українських акцій, яку компанія „ІСД – Польща” підтримала за кордоном, оскільки саме вона вже стала

спонсором не однієї презентабельної культурної акції. Для прикладу, спонсорувала виступи української групи „Океан Ельзи” чи вистави театру Андрія Жолдака. Словом, окрім суто комерційної діяльності, компанія думає і про культуру, чого можна побажати й іншим країнам, де, як і в Польщі, український бізнес представлений значним капіталом, однак до популяризації України йому байдуже.

Ленка Віх, Прага–Варшава

Чеська Боснія

► Молодий мовознавець і славіст Мілош Вінґарт відзначив, що у чехів панує емоційний холод, „наче приєднання Карпатської Русі було справою сумнівною, бо, подекуять, ця територія для нас стане чеською Боснією“. Порівняння з Боснією прижилося. Брненська газета „Rovnost“, що у червні 1919 року надрукувала передовицю під цим заголовком, висловлювала думку, що Підкарпатська Русь перетворювалася на прохідний дім Центральної та Східної Європи і, за словами Флоріана Заплетала, „ельдорадо цивільних і військових величин, що зазнали крах“. Боснія була, в першу чергу, посиланням на проблеми, що їх дочекалась Австрія після анексії Боснії у 1908 році.

Як відомо, ми завжди були достатньо русофільськими, – вважав Вінґарт. Симпатії до русинів та росіян були для нас, разом із південнослов'янським братерством, найбільшим проявом нашої слов'янської взаємності, але до цього часу наше русофільство по відношенню до Карпатської Русі сильно не проявилось. Якби ми не прив'язали наших нових співгромадян до нашої держави, то загрожувало б те, що їхня територія стала б чехословацькою Боснією, яка б із часом відірвалася туди, куди її веде безпосереднє сусідство та мовна близькість: до України.

Після „визволення“, як офіційно називався новий стан, на Підкарпатській Русі були відкриті перші русинські середні школи. Через нестачу місцевої інтелігенції організацією культурних робіт там займалась українська та російська еміграція. Цей факт спричинився до тривалих проблем, наклепів та інтриг, що червоною ниткою пронизували період першої Чехословацької Республіки і відображалися в періодичних виданнях усіх можливих напрямків. Цілу ситуацію ускладнював польський інтерес у позиціях на цій території, що створювала неприємний бар'єр між Варшавою та дружньою з нею Угорщиною.

Крамарж, у ролі міністерського голови, дбав про те, щоб великорусів на Підкарпатській Русі приймали з усією шаною. Національні соціалісти, а зокрема Вацлав Клофач, також проявляли великі симпатії до великоруської орієнтації і під впливом

Клофача доручили своїм місцевим організаціям в області підтримувати великоруський напрям Андрея Гагатка, галицького емігранта, що, за словами Нечаса, намагався розширити на нових територіях „ті ж мовні і релігійні суперечки, що лютували на Східній Галичині 20-30 років тому і нарешті вже закінчилися повною ліквідацією староруського режиму та перемогою рідної мови народу“. Органом Карпаторуської трудової партії Гагатка, що десь до кінця 1919 року користувалась підтримкою Праги, була „Русская земля“, якій Нечас дорікав за коливання в поглядах та кокетування з більшовизмом – щоразу згідно з політичним розвитком в Росії. Гагатко сам агітував на зібраннях чистою українською мовою з галицьким акцентом, щоб на зборах його розуміли. Типовим місцевим русофілом був доктор Антон Бескид, консерватор, прихильник російських правих, а також губернатор Підкарпатської Русі в 1923–1933 роках. Його контакти у Празі, за словами Пероутки, „обмежувалися лише гуртком кількох людей, що видавали часопис „Старослов'янин““. Влітку 1919 року він разом з Гагатком видав спільну заяву, в якій частина чеської преси звинувачувалась у тому, що штучно намагається нав'язати карпаторуському народові ненависний український сепаратизм.

Партія Бескида тут означає те ж, що і староруси в Галичині, – писав Нечас прямо з місця подій; з мовної точки зору ціла Підкарпатська Русь належить до малорусів, а великоруську мову знають лише емігранти з Росії та російської України. Однак у чеському суспільстві, необізнаному з ситуацією та проросійськи орієнтованому, Нечас їй пророкував успіх (особливо у національних демократів Крамаржа). У мовному питанні сам уряд блукав і змінював погляди, що було найкращим доказом того, що він не планував „комплот“ проти жодної зі сторін суперечки, як закидали обидві сторони. Впродовж першого року, коли ситуацію ще більше ускладнили угорські претензії у регіоні, в Празі русинство сприймалось як п'ята колона угорських інтересів, а голова області Ян Брейха, за дорученням найвищих органів, послідовно впроваджував великоруську політику.

Невдовзі запанувала думка, що штучне протегування великоруської орієнтації могло б у майбутньому тільки зашкодити; обстановка була непевною через вплив опанованого воєнними діями сходу, тому за цих обставин українці виглядали найменш мадяризованим та політично найнадійнішим елементом. Через це впродовж двадцятих років українці користувались прихильністю Праги, поки остаточно не перемогла думка, що підтримка українства, так само як і великоруської програми, означає наражати державу на небезпеку зовнішніх претензій. Тому політика уряду від початку 30-х років почала орієнтуватися виключно на автохтонний русинський курс, проти українства було оголошено тиху війну.

Іван Панькевич, галицький українець і визначний мовознавець, за офіційним дорученням склав граматику для середніх шкіл, що була схвалена у 1922 році і до кінця 30-х років дочекалась третього видання. У 1920 році українофільські активісти заснували за галицьким прикладом спілку „Просвіта“. В ній працювали такі особистості, як А. Волошин, М. Брашайко тощо. У 1933 році, на противагу „Просвіті“, була заснована русофільська Спілка Олександра Духновича, яка у своїх публікаціях користувалась літературною російською мовою за старим правописом, що вже на той час був застарілим. У діяльності спілки брали участь, зокрема, Євменій Сабов та Стефан Фенцик. У 1924 році організація видала російську граматику для середніх шкіл, яка не була апробована, однак частково використовувалась. Загалом за період 1919–1936 років міністерство шкільництва затвердило близько сорока русинських та чотири російські граматики для шкіл.

Ера золотошукачів

„В частині празького друку поширюються останнім часом новини про переслідування великоруського національного руху в Підкарпатській Русі. Показово, що у той самий час (...) польський друк послідовно приносить новини про тиранію чеської адміністрації по відношенню до українського (...) руху на підкарпатських теренах“. Те саме, що писали чеські газети про переслідування великоруського напрямку, писали польські

журнали про рух український для того, щоб паралізувати його чехо-фільську орієнтацію. „У цих (...) розбратях обидві сторони обертають вістря свого невдоволення проти республіки, оскільки ані одній, ані другій стороні не до вподоби, що державна адміністрація не підтримує її устремління“. Ця стаття в газеті „Tribuna“ подає цікаве свідчення про „еру золотошукачів“ на теренах чехословачького Підкарпаття. У статті повідомлялось, що до Праги місяць тому (тобто наприкінці 1919 року) прибуло кілька людей з Галичини або Росії, що займалися агітацією поміж карпатського люду. На Підкарпатську Русь вони дістались після перевороту, щоб, на думку редакції, допомагати акціям Вергуна, Гагатка та Бескида.

„Tribuna“ не обманювала: за часів керування Брейха місця в адміністрації діставалися лише тим емігрантам з Галичини, що мали староруську (москвофільську) орієнтацію. Незважаючи на це, впродовж короткого строку його керівництва не було прийнято жодного росіянина з самої Росії (ймовірно, через брак кваліфікації), так само як і не була працевлаштована російська інтелігенція з Чехії. З владою віце-губернатора Петра Егрєнфельда у 1921–23 рр. відбулась зміна на користь малоруського напрямку, а з нею – шанс для галицьких українців, які на службі новій адміністрації використали свій політичний досвід та національну мотивацію для своїх планів.

Знавці теренів однак мали свою думку про спори. Русинський народ був з політичної точки зору цілком аморфною масою; Яромір Нечас застерігав, що потрібно рахуватися з політично несвідомим елементом, який у своїй м'якій вдачі легко піддається кожній агітації. Необхідно було попроситися з уявленнями, що народні маси керувалися би якимись політичними симпатіями або русофільськими, українофільськими чи чехофільськими традиціями. Для них вирішальним моментом були їхні матеріальні потреби. Праця Нечаса критикувала і початкові снаги пражських партій перенести свої інтереси на схід та використати їх у грі українофіли проти „росіян“.

Давід Свобода, Прага

Комуністична „безпека“ проти українців у післявоєнній Польщі

► Однією з характерних рис комуністичної системи був перманентний нагляд за суспільством. У післявоєнній Польщі стеження не оминувало також середовища національних меншин. Серед них особливу увагу звернули на українців. Примусове переселення та розпорошення українців на західних та північних землях Польщі, що увійшли до історії як акція „Вісла“, значно полегшували контроль за цією спільнотою.

„Безпека“ спочатку мала на меті розпізнати розбиті структури ОУН–Б та її збройного відділу – УПА. Цьому сприяли, між іншим, брутальні слідчі дії серед українських в'язнів у відомому Центральному Трудовому Таборі в Явожні. Там, найчастіше під примусом, вербували перших таємних співробітників української національності, яких мали намір використати для стеження за земляками. А згодом на західних та північних землях Польщі повітові відділи Служби Публічної Безпеки, принаймні теоретично, наглядали за примусовим переселенням українців. Однак в результаті помилок та занедбань, з-під уваги локальної „безпеки“ вийшла низка нових скупчень українців, які виникали найчастіше на околицях, подалі від місцевих осередків влади. Нагляд за ними спочатку був досить важким, а процес отримання перших тзв. особистих джерел інформації тривав до кінця 1949 року. Серед перших агентів опинилися, як вже було сказано, деякі зламани в'язні Явожна, а також особи, затримані за крадіжки, фінансові зловживання тощо.

В середині 1949 року внаслідок схиляння до співпраці колишніх членів ОУН–Б високого рангу нагляд за українським середовищем зміцнили. Докладно дізналися про структуру існуючого досі підпілля, завдяки чому провели низку арештів серед осіб, які на заході Польщі намагалися розпочати заново в обмежених розмірах „конспіраційну роботу“. Затримані

особи, побоюючись за долю своїх близьких, під час прослуховувань передавали інформацію не лише про людей, які активно діяли в УПА чи ОУН, але також про тих, хто виявляв прихильність до партизан, допомагаючи їм хоча б матеріально.

Злам 1940-х років – це також початок періоду сталінської перебудови економіки, який у сільській місцевості означав насамперед колективні господарства. У звітних документах сектору „охорони економіки“ Уряду Публічної Безпеки є багато заміток про дії щодо українських „кулаків“, які запізнювались із обов'язковими поставками на користь держави, ніби навмисно ускладнювали створення виробничих кооперативів, а коли вже такі створювали, проводили в них „роботу по розкладанню“.

В сталінський період (у випадку Польщі він тривав до кінця 1956 року) мали місце також провокаційні операції апарату безпеки, спрямовані не лише проти місцевих українців, але й українських політичних структур в еміграції. Використовуючи перевірені методи, опрацьовані в минулому радянськими спецслужбами, кілька „перевербованих“ до того часу конспіраторів створили на території держави фіктивну мережу ОУН, яка втягнула у свою структуру багато несвідомих осіб, та „годувала“ фіктивною інформацією бандерівський осередок у Мюнхені. Коли в Польщі достатньо дізнались про громаду з кількох десятків осіб, готових діяти на користь підпілля, організували моментальні арешти, залишивши на свободі лише завербованих агентів.

Політична відлига в Польщі, символом якої став жовтень 1956 року, та передача влади Владиславу Гомулці, принесла тимчасову лібералізацію національної політики польської держави, але також і перебудову апарату безпеки. Свій розквіт переживало тоді Українське Суспільно-Культурне Товариство (надалі УСКТ), яке за задумом українців мало стати справжнім репрезентантом їхніх інтересів. Створили ►

мережу шкільництва з українською мовою навчання. Дозволили функціонування, в рамках функціонуючого римо-католицького костюлу, греко-католицьких церковних громад. Скасували врешті режими поселення. Багато осіб повернулися в рідні краї, інші – переїхали до міських осередків, де спільно творили нову українську інтелігенцію, що активно діяла на громадській ниві.

Тим часом ліквідували ненависний Уряд Публічної Безпеки, а „безпека“, реорганізована в Службу Безпеки (сховану в структурах Громадянської Міліції), до кінця 1958 року діяла винятково обережно, щоб не наражатися на закиди „порушення законності“. За допомогою нечисленної агентури (більшість дотеперішньої припинила співпрацю), яка все ще утримувала контакт зі своїми довірцями, зібрали загальну інформацію про суспільну, культурну, політичну та релігійну діяльність української меншини. Підвищуючи кваліфікацію функціонерів СБ, терпляче чекали на сигнал з Варшави чи Москви, який мав розпочати черговий етап контролю за українцями в Польщі.

Його початок припадає на 1959 рік, коли під впливом навіювання з боку КДБ були проведені арешти останніх членів підпілля, які переходили в минуле „задавали шкоди радянській державі“. Арештованих судили в Польщі, або видавали їх у руки правосуддя СРСР. Під час процесів (зокрема, процесу Івана Шпонтака, псевдонім „Залізна нка“), які мали показовий характер, застосовували смертельні вироки, або довготермінові ув'язнення.

В той самий час спільно з партійно-адміністративною владою проходили чистки в УСКТ, усуваючи з його лав осіб, надто заангажованих у діяльність на користь земляків, або просто стійких до комуністичної пропаганди. Найчастіше їм чіпляли ярлики „українських націоналістів“. В далекоглядних планах „безпеки“ УСКТ на всіх щаблях мало складатися з лояльних (або принаймні пасивних) до влади осіб, які проводили б діяльність фольклорного характеру, насичену марксистсько-ленінським змістом. Між іншим, вимагали показового покарання тих, хто в рамках Товариства намагався пропагувати еміграційну літературу, ламаючи тим самим інформаційну блокаду, яка щільно відокремлювала „табір миру“ від „капіталістич-

„Небезпечним явищем“ вважали також клопотання про матеріальну допомогу, яку готові були передавати на користь своїх земляків українські еміграційні організації. На думку функціонерів СБ, поштові бандеролі з матеріальними цінностями або грошові перекази, адресатами яких були навіть бідні українські студенти, були початком для залежності від „осередків ідеологічної диверсії“. Бо ж насправді вони давали своїм адресатам уявлення про економічну прірву між країнами „реального соціалізму“ та „загниваючим“ Заходом.

ного Заходу“. Таке підґрунтя мав зокрема арешт та процес Мирослава Трухана зі Щеціна та Міхала Ковалевського із Зеленої Гури.

Від початку 1960-х років більшість оперативних заходів „безпеки“ сконцентрувалися на теренах міст. Давніх членів „націоналістичних банд“, які мешкали в селах (або воїнів підпілля), найчастіше окреслювали як „елементи з низьким інтелектуальним рівнем, політично безпечні“. Натомість із підозрою приглядалися до щораз масовішої міської української інтелігенції, активна суспільна діяльність якої перекреслювала надію на швидку асиміляцію українців у Польщі. Служба безпеки охочіше вербувала студентів, культурно-

освітніх діячів, або світський актив неформальних греко-католицьких парафій. Їхні донесення доповнювали інформацію, яка походила з так званої оперативної служби, або контролю кореспонденції, телефонних та „кімнатних“ підслуховувань. Сукупність заходів отримала з часом превентивний характер, оскільки після нечисленних, але голосних репресій, проведених на межі 1950–60-х років стосовно членів колишнього підпілля та громадських діячів, українське населення в Польщі поводитися напрочуд обережно, уникаючи провокування влади.

„Безпека“ найчастіше прагнула контролювати всі дії, які відбувалися під патронатом УСКТ. Якщо вважали, що діяльність певних структур товариства виходить з-під контролю, тоді спільно з адміністративною владою різними способами ускладнювали їхню діяльність. Відмовляли в дозволах на проведення окремих культурних заходів, або відбирали приміщення, наві'язуючи використання нового приміщення спільно з місцевим осередком Товариства Польсько-Радянської Дружби. Коли активність даного суспільного центру викликала підозру, а законних підстав для його усунення з лав УСКТ чи притягнення до карної відповідальності не вистачало, застосовували витончені інтриги. З метою „нейтралізації“ вказаної особи спеціально проінструктовані агенти поширювали плітки про його буцімто співпрацю з СБ, або створювали розкольніцькі групи в середовищі товариства. При цьому із задоволенням використовували особисті конфлікти та інформацію про інтимні зв'язки. Паралельно брали в кільце активістів, за якими стежили за місцем професійної діяльності, де додатково використовували більш-менш приховану неприязнь з боку польського оточення. Коли ці заходи не приносили результату, зацькованим особам дозволяли емігрувати.

З початку 1960-х років українською проблемою займалися також підрозділи польської та радянської контррозвідки. Вважалося, що українська меншина в Польщі, маючи численні зв'язки з земляками як на Заході, так і на терені Радянської України, буде знаряддям „ворожої діяльності“, націленої на інтереси СРСР. Особливо небезпечними вважали зустрічі, організовані в будинках польських українців, під час яких гості з Заходу зустрічалися

з мешканцями УРСР. Також нервово реагували на випадки посередництва мешканців Польщі у передачах кореспонденції, яка, перепакована в нові конверти, мандрувала далі на Схід. В обох випадках ніби забували, що абсурдні обмеження в особистому пересуванні унеможливлювали нормальні контакти між поділеними „залізною завісою” родинами та знайомими.

Кожного українця, громадянина західних держав, який приїжджав до Польщі, трактували як потенційного шпигуна, в зв'язку з чим належало або унеможливити йому візит, або щільно оточити його агентурою. Коли траплялася можливість, таємно обшукували його багаж. „Забезпечували” також усі групові закордонні виїзди польських українців. В кожній групі, яка готувалася на фестиваль у Свиднику (ЧССР), обов'язково мусив опинитися таємний співробітник, який після повернення надавав ретельний рапорт про візит. Ще старанніше, при співпраці з КГБ, забезпечували поїздки на терени УРСР у 1980-х рр.

На цьому не спиналися. Українців, завербованих контррозвідкою, намагались використати для проникнення в еміграційні середовища Західної Європи чи Канади. Найчастіше, винятково віроломно, при цьому використовували родинні зв'язки, або критичну матеріальну ситуацію певного агента. В обмін на співпрацю з відомством безпеки йому давали згоду на відвідування родини, участь у престижних закордонних практиках, прибуткових рейсах торгового флоту. В ході відвідин обов'язково, під виглядом „викриття намірів націоналістичних осередків”, відвідувалися українські клуби та греко-католицькі чи православні парафії. З подібною метою висилалася з держави кореспонденція, написана під диктовку офіцерів СБ.

Бурхливі 1980-1981 роки, які пройшли під знаком діяльності „Солідарності”, спонукали до активної діяльності також українські еліти в Польщі. „Безпека” намагалася спаралізувати всі суспільні ініціативи (в тому числі так звану перемишльську петицію), метою яких було покращення становища українців в Польщі. Підозрілими визнавалися всі спроби встановлення порозуміння між українською інтелігенцією та представниками „Солідарності”. Вірогідно, був і намір посягти взаємну недовіру. Наприклад, після

введення військового стану (в грудні 1981 року) українцям неодноразово „великодушно” передавалися приміщення, які до того часу використовувала проголошена поза законом „Солідарність”. В наступні роки, за допомогою апробованих вже методів, намагалися відбити в молодих активістів бажання до суспільної роботи в рамках УСКТ. Окрім низки інтриг, успішним способом залякування були обтяжливі оперативні розмови („тактовні, але дуже суворі”, як наказували інструкції), що проводилися з вибраними особами в казематах „безпеки”. Мало того, значно більшою мірою, аніж у попередні роки, „розряджали українську проблему”, дозволяючи еміграцію на Захід. Лише з регіону Західного Помор'я принаймні кілька сотень молодих українців охоче ви-

користали офіційні виїзди до Риму, відмовляючись повертатися на батьківщину. Попри те, що це був пропагандистський ляпас комуністичній владі Польщі, протидії СБ носили на диво обмежений характер.

Часткова демократизація політичної системи влітку 1989 року не перервала стеження за українським населенням Польщі. До останньої хвилини за допомогою агентури робилися спроби маніпулювати діяльністю УСКТ. Остаточна межа цих практик наступила на початку 1990 року, коли розпочалася ліквідація структур СБ, а УСКТ замінили Об'єднанням Українців у Польщі.

Аркадіуш Слабіг,
історик, Академія Поморська,
Слупськ

КИЇВ
та інші міста України
від 6 690 крон

МОСКВА від 3 390 крон
БАКУ від 7 890 крон
ШАНХАЙ від 9 700 крон
ДЕЛІ від 12 900 крон
ПЕКІН від 14 900 крон
БАНГКОК від 16 400 крон

Ціна квитка в обидва боки без аеропортних такс та зборів

Офіс у Празі:
Husova 5
110 00 Praha 1
Тел.: + 420 224 248 828
+ 420 776 676 709
e-mail: aerosvit.prg@volny.cz

Каєа в аеропорту:
Тел.: + 420 220 115 332

AeroSvit AIRLINES
www.aerosvit.com

Тема:

МІЖ МИСТЕЦТВОМ І НЕМИСТЕЦТВОМ

А віз і нині в розважальності або Однорідно-одноманітний український театр

Як співробітник Національної спілки театральних діячів України, я мала якось нагоду переглянути звіти міжобласних відділень про прем'єри 2004/05 р., а також тогочасні репертуарні афіші. Заради власної цікавості проаналізувала цю інформацію і виявилось, що майже у всіх регіонах України в репертуарах театрів провідною є західна культура.

► Якщо конкретніше, то у театрах Львівського відділення в репертуарі театрів 38% західноєвропейської драматургії та 41,8% української, інше – російська; у театрах Донецького регіону західноєвропейської драми – 36,5%, російської – 28%, української – 20%; у театрах Харківського відділення – західноєвропейські п'єси займають 44,2%, російські – 37,5%, українські – 14%. У театрах Криму – 50% драматургії західноєвропейської, інша половина – російська з домішками української. (Серед прем'єр українського музичного театру в Криму 4 з 7 прем'єр – західноєвропейські тексти, 2 вистави за російською і тільки 1 прем'єра за українською драматургією, а серед прем'єр російського драматичного театру зарубіжна класика займає 3 із 12-ти, російська драма – 6 із 12-ти і навіть є одна постановка за українською п'єсою). У Дніпропетровському міжобласному відділенні у списку прем'єр 2003/2004 року 58% займає західноєвропейська драматургія.

Нині 2008 рік. Свіжіші дані я не опрацювала, але будь-кому з театралів ясно, що нині ситуація не особливо змінилася. В українському театрі вже років з десять немає особливих змін в репертуарній політиці. Наведені цифри не стосуються оперних театрів, де репертуар зазвичай майже стовідсотково складається із зарубіжної класики. Один із винятків – відновлена у Донецькому оперному театрі Василем Вовкуном (який тоді ще не був міністром культури і туризму) українська опера „Богдан Хмельницький” Костянтина Данькевича, яка була представлена всього кількома прем'єрними показа-

ми. Як бачимо з відсоткових відношень, український театр тотально денационалізований. Додам, що цьому сприяють культурно-мистецькі центри багатьох країн, які підтримують впровадження своєї класичної чи сучасної драматургії на українську сцену. Особливо активними є Гьоте-Інститут, Австрійський культурний центр при посольстві Австрії в Україні, Польський інститут, Французький культурний центр. У цьому немає нічого поганого, навпаки. Але чим займаються наші держчиновники в сфері культури? Серед української драматургії в афішах переважно класика, і за жанрами ці вистави є комедіями навіть тоді, коли авторами п'єс визначені інші жанри. Охарактеризувати понад сотню різноманітних театрів України, більше третини яких знаходиться у столиці, можна одним словом – розважальні. Комедії та мелодрами навіть у серйозних академічних драматичних театрах займають приблизно 70% дієвого репертуару. (Зазначу, що жодна з інституцій в Україні, включно з Міністерством культури і туризму, не займається статистикою та аналізом театального процесу, а тому всі наведені відсотки – на сумлінні авторки).

„Вічно живі” дешевші за живих

Зауважу, що в Київських театрах задіюється набагато більше імен зарубіжних драматургів, афіші ж обласних музично-драматичних театрів просто вражають одноманітністю. В Києві чи то завліти кращі, чи режисери ерудованіші, але палітра імен та назв текстів значно багатша. Відсутність державної політики в ставленні до сучасної драматургії – головна причина

розважального, тотально аполітичного і денационалізованого українського театру. Адже тільки сучасні тексти про життєві реалії роблять театр гострим. Театр втратив головну свою функцію – соціальну.

Процент сучасної української драматургії в репертуарній афіші настільки незначний та нестабільний, що його навіть важко визначити. Хоча в Україні нараховується близько 40 драматургів, серед яких багато молодих, або відносно молодих людей. За ініціативи голови Конфедерації українських драматургів Надії Мірошніченко протягом останніх трьох років з допомогою різних фондів було видано три збірки драматичних творів. Більшість з цих текстів ніколи не бачили сцени. Українські режисери не мають особливого зацікавлення до сучасних, живих українських авторів. Живим драматургам потрібно платити гонорари, чого не вимагають „вічно живі” класики. З іншого боку – хоча в деяких активних авторів уже нараховується по 20–30 постановок, ці постановки зазвичай не мають великого успіху та резонансу. Найбільш талановиті українські письменники не йдуть в драматургію, бо гонорари занадто мізерні. До розвалу Союзу міністерство культури закуповувало п'єси. Для цього в його театральному відділі працювало 5–7 спеціалістів з драматургії, які замовляли рецензії ширшому колу фахівців і вперто шукали молоді таланти. Зараз там один спеціаліст...

Занадто скромні спроби

Навіть найуспішніший український автор, що є сам собі й продюсером, ►

має в середньому одну-дві постановки на рік. Серед таких драматургів: Неда Неждана, Анатолій Крим (російськомовний), Олександра Погребінська, Сергій Щучанко, Валентин Тарасов, Олег Миколайчук, Олександр Ірванець та інші. Прийняття Верховною Радою закону про театр нічого не змінило. Відсутня школа драматургії. Жоден вуз не готує драматургів, а практика майстер-класів в Україні ще не дуже прижилася. Це щось спорадичне. Один з майстер-класів „Модернізація української драматургії“ за участі драматургів-інструкторів з Великої Британії та драматургів-учнів з усіх регіонів України, який був проведений драматургом українського походження зі США Іреною Коваль років зо п'ять тому, спровокував активнішу позицію українських драматургів. Але існує розрив школи, старих професіоналів вже нема серед живих. Разом з тим, якби вони й могли чогось навчити, то це була б „добре зроблена“ соцреалістична п'єса, а новий час вимагає нових форм. В Україні з середовища молодих режисерів та драматургів ще не сформувалися дуети однодумців, як було колись, наприклад, Курбас – Куліш.

Відсутня державна політика щодо пошукової формотворчої режисури. А тому театр втратив мистецьку, естетичну функцію.

Пошуковий, експериментальний театр, театр як наука, як лабораторія – в Україні нині майже відсутній. Андрій Жолдак, у якого два роки тому був контракт з Берлінським театром Фольксбюне (заснованим Максом Рейнгарт-ом на початку ХХ століття заради великоформатних експериментів) – один з винятків. Є й інші винятки, наприклад, режисер Володимир Кучинський чи Ірина Волицька зі Львова, або спроби киянина Влада Троїцького в Центрі сучасного мистецтва „Дах“ створити територію дослідження театром українського обряду, автентичного співу. Є спроби чи не в кожного з режисерів експериментувати в окремих виставах. Але їхня пошукова робота не має системного характеру. Немає заходів підтримки такого роду театру. В дев'яності роки ХХ ст. тільки в Києві виникло більше 100 театрів-студій, але вони не були належним чином підтримані й вижили лише ті, які зійшли на розважальний репертуар: „Браво“, „Колесо“.

Відсутня державна політика і в ставленні до науки про театр

Всі найвідоміші теоретики театру минулого століття – це режисери-практики. Театрознавці тільки літературно

Серед регіональних театрів найвища відвідуваність у Донецькому обласному музично-драматичному українському театрі. За даними Донецького міжобласного відділення Спілки театральних діячів, 67% глядачів регіону – це глядачі цього українського музично-драматичного.

Кількість вистав за українською драматургією тут – 30,7% (для цього регіону це феноменальний показник).

відшліфовували їхні теорії та видавали монографії й підручники для студентів та всіх зацікавлених. А тому відсутність пошукової режисури в Україні потягла за собою кризу театральної теорії. Театральні критики не мають що передавати від практиків до публіки, а саме в цьому їхня основна функція: у вихованні глядача, у спрямуванні його уваги на сучасні естетичні знахідки, на вдалі наукові винаходи режисерів, акторів, сценографів, театральних композиторів. Критики ж в основному займаються непрямую рекламою театральних проєктів. А свіжі теорії у театрознавстві з'являються в слід за свіжими ідеями у режисурі.

Відсутня державна стратегія щодо кадрових змін у театрах державного та міського підпорядкування. Такі відносно молоді (сорокарічні і трохи далі) режисери як Дмитро Богомазов, Юрій Одинокій, Мирослав Гринишин, Андрій Приходько, Дмитро Лазорко та інші, активно працюють як чергові режисери в котромусь із київських театрів та роблять окремі постановки в інших містах. Як правило, режисери цього покоління не є самі собі панями, над кожним висить старший головний режисер якогось з театрів. Маючи гарний творчий досвід, вони ще не мають досвіду керівництва театром як організації, приміщенням з усіма належ-

ними обслуговуючими цехами. І хоча, скажімо, такий театр як Національний український театр імені І.Франка давно функціонує без головного режисера (тут художнім керівником працює ведучий актор Богдан Ступка), адміністрація не допустить в театр режисера „збоку“. Потрібен конкурс і головрежів і директорів. Їх постійно потрібно зганяти із „засиджених“ місць. А цього не відбувається. Адміністратори перетворюють театри у якийсь свій приватний підпільний бізнес, куди бояться впускати чужих, невідкладних їхньому впливу молодих творчих людей.

Так чому ж зали заповнені? Серед регіональних театрів найвища відвідуваність у Донецькому обласному музично-драматичному українському театрі. Художній керівник Марк Бровун. За даними Донецького міжобласного відділення Спілки театральних діячів, 67% глядачів регіону – це глядачі цього українського музично-драматичного. Кількість вистав за українською драматургією тут – 30,7% (для цього регіону це феноменальний показник). При театрі діє мала сцена і окремо – експериментальна сцена. Повна кількість вистав у репертуарі – 296.

Особливо висока заповненість залів у Києві. Вона забезпечується легким репертуаром та великою кількістю вистав. Прем'єр дуже багато. Там, де театри нехтують двома принципами (велика кількість прем'єр та розважальна енергія видовища) – відвідуваність низька. Як це не дивно, показник відвідування найнижчий у Харківському театрі імені Т.Шевченка, де головним режисером був Андрій Жолдак. Причина, найшвидше, в тому, що його скандальні експериментальні вистави великого формату подивилися вже всі бажачі, а репертуар театру поповнюється повільно.

Нинішній український театр не диференційований, не спеціалізований за інтересами публіки, весь однорідно-одноманітний, розважальний. А не забуваймо, що в західноєвропейських країнах, куди ми так бажемо долучитися чи поодинокі, чи цілою державою – театри належать до багатьох естетичних напрямків, позиціонують себе клубами для певних субкультурних соціальних утворень, шукають свою специфічну публіку, одним словом, існують для людей з будь-якими смаками і навіть вадами, для людей з різним рівнем інтелекту.

Самостійне мистецьке плавання „Вільної сцени“

Крім знаних академічних театрів — офіційних репрезентантів театрального мистецтва України, приміщення яких зазвичай містяться на центральних майданах, практично в кожному значному місті країни існують альтернативні театральні колективи, де мистецтво твориться в майже інтимній, приватній обстановці. Ясна річ, у столичному Києві таких „опозиційних“ труп найбільше і вирізняються вони своїм радикалізмом та експериментаторством.

» Серед десятка маленьких київських театриків, що здебільшого напівлегально причайлися у зовсім нетеатральних помешканнях, „Вільна сцена“ під керівництвом Дмитра Богомазова прикметна чи не найбільше. І не лише своєю винятковою „житловою“ невлаштованістю: її глядацька зала, артистичні й адміністративні служби розташувалися в колишній квартирі на останньому поверсі старого будинку. Адже Дмитро Богомазов, якому ще не виповнилося сорока п’яти років, — один із найвідоміших в Європі українських режисерів. Принаймні 2006 року його було обра-

но офіційним представником України у програмі Авіньйонського фестивалю зі співробітництва з країнами Східної Європи „THEOREMM“, а 2007-го запрошено до участі в міжнародному театральному проєкті Black/North Seas під кураторством шведської організації Intercult. Поставлені Богомазовим вистави були показані на фестивалях у Франції (Гренобль), Німеччині (Рогенсбург), Польщі (Краків). Але, щоб побачити їх в Україні, треба обов’язково завчасно потурбуватися про квитки, і не лише через малу кількість місць у залі.

Без приміщення, трупи та грошей

Як режисер Дмитро Богомазов сформувався у київській театральній школі, в майстерні Едуарда Митницького, який ще 1994 року дав можливість своєму учневі зробити перші професійні кроки в очолюваному ним Театрі драми і комедії на Лівому березі Дніпра. Поставивши на цій сцені Л. Піранделло, В. Шекспіра, Софокла і національну класику, він 2001 року наважився розпочати цілком самостійне мистецьке плавання. Не маючи ні приміщення, ні акторської трупи, »

» ні реальної фінансової підтримки, ризикуючи репутацією режисера столичного театру, Богомазов створив „Вільну сцену“, чия лібертинська назва ніби пов'язала його з революційними ідеями французького режисера Андре Антуана, засновника і керівника паризького „Вільного театру“. Втім, ця назва, безперечно, є символічним уособленням незалежності від традицій, свободи творчості й мистецького духу.

За сім років існування маленького, принципово некомерційного, орієнтованого на інтелектуально вибагливу публіку, театрального колективу, в його доробку з'явилося сім вистав. Невелика кількість постановок наче компенсується тим, що більша половина з них для українського театру є подвійними прем'єрами: новела Е. Т. А. Гофмана, оповідання М. Булгакова, а також п'єси французького Б.-М. Кольтеса та німця Р. Шиммельпфеннінга – стали сценічними першопрочитаннями українською мовою.

Перший в доробку „Вільної сцени“, спектакль за мотивами новели Гофмана із дивною подвійною назвою „Горло „Sanctus““ одразу посвідчив, задля якої творчої свободи варто було створювати ще один безпритульний те-

атр. У неосяжному просторі колишніх гаражів, переобладнаному під мистецьку галерею, художник Олександр Друганов хитросплетінням численних драпірувань створив подобу величезного роззявленого рота, в глибині якого мерехтить уражене горло. Зіграти таке майже інfernальне дійство, що відбувалося всередині людського горла, яке втратило найголовнішу свою функцію витворювати звуки, оскільки співак Беттіна внаслідок операції не може співати, Богомазов по-товариськи запросив київських акторів Остапа Ступку, Оксану Батько, Дмитра Лаленкова, Олександра Бондаренка. Фантазія режисера не лише помістила персонажів у дивне місце дії – хворе, запалене горло, а й примусила акторів існувати психологічно й фізично подвійно: усередині величезного без'язикового німого рота, який стає метафорою людського існування, позбавленого здатності до спілкування та розуміння одне одного.

Розчулити скептичних інтелектуалів

Зрештою, німота, без'язикість визначили концептуальне послання режисера Богомазова, для якого звичайне

вербальне мовлення перестало бути головним засобом комунікації, оскільки мовлене слово є випадковим, ситуативним і брехливим. Для справжнього спілкування і саме у театрі, Богомазов вирішив винайти щось нове, чуттєве та істотне, придумуючи театральний текст передовсім із образів візуально-пластичних, емоційне усвідомлення яких є здобутком напруженої інтелектуальної роботи.

У наступних виставах 2002–2003 рр. „Морфій“ за М. Булгаковим та „Mofituri te Salutant“ („Приречені на смерть вітають тебе“) за новелами українського класика В. Стефаника, крім утвердження особливого режисерського алгоритму, Дмитро Богомазов спробував нову, як для українського театру, особливу манеру позапобутового, психологічно-сублімаційного акторського існування. Поруч з одним із найвідоміших київських акторів Віталієм Лінецьким – виконавцем ролі професора Полякова, у „Морфії“ практично на рівних грали студійці, яким вже через рік режисер повністю творчо довірився у виставі „Роберто Зукко“ за п'єсою Бернара-Марі Кольтеса.

Відчуваючи театр як живу природну тканину, здатну пульсувати та вибухати

гнійниками страху, сорому та сум'яття, Дмитро Богомазов створив „Роберто Зукко“ про нового Ното початку ХХІ століття. Театральний простір, тобто підлогу, стелю, елементи декорацій, звукоряд і тіло актора він використав як продовження та примноження психо-фізичних функцій живої людини та як камертон її душевного стану. Для реалізації своєї творчої ідеї режисер винятково підсилив ігровий фермент, поєднавши на маленькій сцені ляльковий план із ширмою, елементи театру тіней і звичайний живий акторський план. Відтак, у певні моменти акторські соло посилювались, а спектакль, де режисер визначив за мистецтвом театру ще й парапсихологічні функції, примусив навіть скептичних інтелектуалів розчулитися. Жорстка, прорахована режисером структура зрештою витворилась у надзвичайно тонку, чуттєву тканину спектаклю, що наче огортає глядача своєю пластико-сенсорною цілісністю. Але найістотніше в цій прагматично організованій чуттєвості є те, що Богомазов наче підіграв людині ХХІ століття, звиклій напружено дивитися в квадрат комп'ютерного монітору. Підгодований комп'ютерним кормом зір весь час рефлекторно чіпляється за

Зроблені, наче на виріст, вистави Дмитра Богомазова ставали сенсаціями київського театального сезону зовсім не одразу, а лише тоді, коли мистецька реальність разом із публікою доганяли його фантазійне мислення.

фігурку Роберто Зукко, яка мерехтить в просторі сцени, мов фішка на екрані, шукаючи себе в реальності і поза нею.

Зроблені, наче на виріст, вистави Дмитра Богомазова ставали сенсаціями київського театального сезону зовсім не одразу, а лише тоді, коли мистецька реальність разом із публікою доганяли його фантазійне мислення. Але один з останніх спектаклів Богомазова „Жінка з минулого“ за п'єсою сучасного німецького драматурга

Роланда Шиммельпфенніга, де замість сценографії використано найсучасніший відеоарт, став одразу шоківим відкриттям неосяжних можливостей театру. Ця вистава, зіграна виключно молодими акторами – вихованцями Богомазова, які оволоділи особливим способом розмагніченого сценічного існування, унікально з'єднала людську фізіологію із холодною комп'ютерною технологією. Утаємничене шепотіння людського голосу, плескання долонь та босих ніг розчиняються в екранних проекціях думок, спогадів, почуттів, у віртуальній імітації побуту та інfernальному чорному тлі. З'єдналися, скупчилися в одному просторі потойбіччя, реальність і віртуальність, але не тільки: цього разу Богомазов вхопив і позачасовість буття, унаочнивши в живій тканині чуттєво-пластичного емоційного театру те, що людина одночасна в своєму минулому, теперішньому й майбутньому, і назавжди залишиться там, де колись була, навіть, якщо вже давно знаходиться тут.

Від театру імені Курбаса до Академії Гри

Хоча концепція Академії Гри вже давно та цілком закономірно визрівала в стінах Львівського театру імені Леся Курбаса, широкого розголосу цей проект набув лише під час нещодавнього святкування 20-ліття театру – під час ювілейних гастролей у Києві поряд із „фірмовими“, випробуваними часом і театральними фестивалями репертуарними виставами, з успіхом було презентовано студентську роботу „Мудрість на щодень“, яка є продуктом діяльності Академії Гри.

Щоб зрозуміти, що таке Академія Гри, про що йдеться курбасівцям, і що цю назву різнить від теперішньої офіційної – Львівський академічний театр імені Леся Курбаса – слід, насамперед, відштовхуватися від слова „академія“ в його класичному значенні. Про Львівський театр ім. Курбаса вже давно можна говорити як про театр-школу, де випрацьовано власну методологію виховання акторів і де виховано не одне їх покоління. Робота з власним „розумним арлекіном“ завжди була тут одним із пріоритетів, адже, як вважає художній керівник театру Володимир Кубинський, класична акторська освіта найчастіше лише калічить молодих людей. Тому в складі театру завжди було не так уже й багато дипломованих акторів, а багато з теперішніх майстрів свого часу потрапили сюди просто з вулиці. І ті, хто раніше навчався в акторській студії театру, тепер викладають його методологію для студентів акторського курсу, який вже вдруге набрано театром на базі Львівського Національного університету ім. Франка.

Ця виховна діяльність посприяла зокрема тому, що театру ім. Курбаса надано статус академічного. З приводу цього офіційного визнання скептики можуть поіронізувати – мовляв, проти чого боролися, на те й напорились (нагадаю, колектив цей виник в стінах поважного академічного театру ім. М.Заньковецької, з якого вийшла група молодих людей, що прагнула змін, звільнення театру від того, „чим він не є“). Проте курбасівці відразу визначилися зі своїм ставленням до цього архаїчного придатку до назви – для них це не академічний театр в класичному значенні, а саме театр-школа. Тож прагнення офіційно перейменувати

театр в Академію Гри є певною формальною хитрістю. А з іншого боку, масштабним проектом перетворення театру ім. Леся Курбаса в своєрідний театральний осередок, полімистецьку майстерню, де передача та взаємобмін знаннями у найрізноманітніших дотичних до театру галузях відбуватиметься безпосередньо на практиці; школу, в якій зможуть навчатися і пробувати себе реалізувати усі, для кого театр став територією пошуку себе.

Зараз, зважаючи на те, що хоча й умовний, але поділ на „дорослі“ і студентські вистави існує, може склестися враження, ніби Академія Гри – це якийсь театр в театрі. Але повторюся, поділ дуже умовний: усі вистави, створені студентами театру (також „П'ять стихій“ та „Овідій. Метаморфози“), є результатом співпраці старшого і молодшого покоління, результатом взаємообміну досвідом та енергією, що виливається не лише у вистави Академії, але й у репертуарні вистави, де студенти вже часто грають нарівні зі старшими колегами.

Академія Гри не є якимось оригінальним винаходом театру ім. Леся Курбаса, прикладів подібних проектів в історії театру чимало. В Україні це, насамперед, „Березіль“ Леся Курбаса – велетенська школа-лабораторія, що готувала театральні кадри в акторських, режисерських, драматургічних, музичних та багатьох інших майстернях, навчання в яких відбувалося на практиці, в роботі над конкретними виставами.

Наразі Академія Гри лише набирає обертів і працює в міру своїх, тобто театру ім. Леся Курбаса, скромних можливостей – робота ведеться переважно акторська і режисерська. Для того, щоб почали розвиватися інші напрямки, щоб цей задум вийшов на вищий рівень, звичайно, не досить власного ентузіазму, потрібна ще й підтримка держави і меценатів. Та вже зараз, зважаючи на зроблене, можна стверджувати, що за цим задумом стоїть потужний потенціал, а попереду чекає далекоглядна перспектива. Про це свідчить хоча б те, що роботи, створені в рамках Академії Гри початківцями, акторами і режисерами, вже введені до репертуару театру і користуються не меншою популярністю, аніж „дорослі“ вистави.

Марта Швець, Львів

Михайло Барбара: „В Україні театри в основному нудні і нецікаві“

Чого, на твою думку, бракує сьогодні в українському театральному мистецтві?

Ох, одразу таке глобальне жорстоке питання! Я лише сьогодні зранку приїхав, напівсонний (сміється). Воно все якесь загалом достатньо мертво, за рідкісними винятками. Перебуває десь, як півтора століття тому, в якомусь такому застиглому часі. Теперішній театр мусить бути різноманітним, мусить бути сучасним і говорити про речі, які відбуваються у XXI, а не у XIX столітті.

А чому ти взагалі зацікавився театральним мистецтвом?

Насправді це було ще дитяче бажання. Коли з'явилося запрошення від „Арабесок“, коли почалась співпраця, я зрозумів, що саме такого мені й хотілося. Це було досить несподівано, але й дуже вчасно для мене. Якось з цього часу пішло і я вже не можу цього зупинити. Спочатку була одна вистава, яка мала бути таким спільним проектом, я був просто запрошеним учасником, а потім став вже постійним членом цього колективу. Це триває вже дев'ятий рік.

А в чому, на твою думку, сила „Арабесок“?

Це театр, який зовсім інакше думає. Не стільки думає, як існує. Це пошук, це намагання поєднати в собі всі можливі речі, це і музика, і рух, і наприклад, техніки всілякі такі на кшталт відео. Як на Україні, це дуже прогресивне явище. І для мене це найближче. Це й повага до текстів, це насправді актуальні тексти, автори. Для кожної вистави робиться своя музика, яка пишеться, видумується, komponується. Це також і спів, і багато інших важливих для мене елементів.

Ви їздите за виставами лише по Україні, чи буваєте також за кордоном?

Регулярно буваємо за кордоном – і в Польщі, і минулого року в Словаччині. Цього року має бути Німеччина і Австрія. Тобто, фактично пів на пів – регулярно і по Україні, і за межами України.

А як сприймають ваші вистави за кордоном?

Ми розуміємо, що коли власне виступаємо за кордоном, робимо такий театр, який є актуальним і сучасним.

Яким чином (на які кошти) функціонує театр, чи маєте зв'язки з Міністерством культури?

Ні, жодним чином. Ми є незалежною громадською організацією. Ми ніколи

Михайло Барбара – вокаліст відомого гурту „Мертвий Півень“, актор театру „Арабески“, галичанин, який живе і працює у Харкові.

не мали і не маємо підтримки з боку держави.

Ви принципово не хотіли такої підтримки?

В принципі, в ідеалі, можливо, що це було би і добре, але в такій країні це поки що неможливо, і ми існуємо як незалежна інституція. І відповідно, ми поки що добре себе почуваємо.

Тобто, фінансування йде від грантів, від спонсорів?

Так, це і гранти, але „Арабески“ багато чим займаються. Це не лише театр. Це, я би сказав, громадська організація, яка займається різними речами. Хоча театр, очевидно, є однією з базових складових.

Оскільки буваєш за кордоном, чи можеш ти порівняти сучасний український театр з театром за кордоном? Чого більше – спільного чи відмінностей?

Театр насправді є різноманітним, а в Україні він є, власне, занадто одноманітним. Я вже казав, що це все, як півтора століття тому – зупинилося все. В Україні театри в основному нудні і нецікаві. Деякі речі, які робить Андрій Жолдак, є цікавими. Але це однак, швидше за все, виняток, який підтверджує правило. Театр поза Україною, особливо за західними кордонами, є набагато цікавішим і різноманітнішим. І це є факт.

Я знаю, що це питання тобі задавали багато разів. Як ти почуваєшся в Харкові, і професійно, і особисто?

Я себе почуваю цілком комфортно.

І це торкається театру і арабесівського середовища, де ми працюємо разом. Це середовище, де дискомфорту від „сходу“ немає.

А Харків має свою атмосферу?

Безперечно, безперечно. Це абсолютно інше місто, ніж Львів, ніж Київ. Але він має свої амбіції, свою історію. І це, зрештою, атмосфера, яка для мене дуже важлива, атмосфера 20-х років. Цей період, як на мене, найцікавіший в українській літературі. І то все десь, якимось чином відчувається. Принаймні, мені відчувається такий настрій.

А як щодо музики, з „Мертвим Півнем“ багато концертуєте?

Багато з „Півнями“ їздиво. Минулого місяця ми фактично зробили один живий альбом, який вибраний народом. Було голосування в Інтернеті на сайті. Концерт відбувся за результатами голосування, складався з пісень, які люди вибрали. Це їх улюблені пісні, які ми заграли, такий живий концерт. Ми власне так і назвали цей альбом – „Мертвий Півень, вибраний народом“. Це один диск. І другий – це цикл віршів Юрія Андруховича, названий „Кримінальні сонети“. Андрухович їх зачитав, ми їх зіграли, заспівали. До цього диску додана ще така книжечка з текстами і ілюстраціями. Диск вже є в продажу. Ми зайнялись самостійно виданням. Тепер ми також самі займаємось дистрибуцією, щоб він з'явився по всій Україні.

Розмовляв Петро Андрусечко

Чому празькі театри посварились із мерією?

Кінець квітня був у Празі теплим і сонячним. Майже літнім. Та не це стало причиною того, що найвідоміші директори і актори празьких театрів (майже 500 осіб) вийшли до будинку мерії. Тримавши транспаранти і погрожуючи кулаками, вони вимагали від мера Праги звільнити 32-літнього Мілана Ріхтера, члена міського правління, відповідального за питання культури у столиці. Петицію з вимогами акторів підписало 19 500 пражан.

» Що могло трапитися, щоб успішний і поважний чеський кіно- і театральний актор Мірослав Таборський на адресу Ріхтера публічно сказав: „Він майже у віці мого сина і моя батьківська рука так хоче піднятися!“...? Чим же міг цей чиновник так „дістати“ мешканців міста і празьку театральну спільноту? Певно, не своїм своєрідним стилем життя, бо це, зрештою, його приватна справа. Та й не тим, що він, до речі, інженер за освітою, в театр категорично не ходить. Мілан Ріхтер сидить на грошах...

Війна за мільйони. Євро!

Щороку столиця Чехії виділяє зі свого бюджету у формі грантів десяткам

празьких професійних і аматорських театрів, на різні культурні проекти, а також акторам-початківцям 200 мільйонів чеських крон. А це вісім мільйонів євро! На початку цього року Ріхтер розподіл грошей призупинив, аби згодом оголосити про ним самим придумані нові правила розподілу двох мільйонів євро. Нововведення полягало в тому, що 50 мільйонів чеських крон отримують театри як т.зв. дотацію на квиток. Що на практиці означає одне: чим більше у 2007 році театр продав квитків і чим вищою була їхня ціна, тим більше „пирога“ театр отримає. Причому, не суттєво, чи йдеться про театр міський – заснований і утримуваний містом, чи про неприбуткову громадську установу, чи про театр приватний з мистецькими або лише комерційними амбіціями (тобто театр, як у Празі кажуть, розкручений для туристів). І всі розуміють, що більшу частину з двох мільйонів євро не отримують ті, хто на гроші розраховували, бо отримували їх і у попередні роки, а отримують фірми, які не ставлять ні Шекспіра, ні Достоевського, зате ставлять гучні і не дуже змістовні попсові музики – приватні театри типу „Ta Fantastika“, „Kalich“, та „Broadway“.

А результатом цієї „реформи“ може бути банкрутство деяких театрів, які існували роками чи навіть десятиліттями, мають свою аудиторію, їхні вистави мають добрий резонанс, але їм не вистачає коштів. І це, як вважають лідери празьких театрів, нічого іншого, як атака на чеську культуру.

Міжнародний фестиваль „Танець Прага“ отримав від міста лише одну десятку обіцяних коштів. В результаті було відмінено десять танцювальних спектаклів у Празі і залишилася лише позапразька супровідна програма.

Театральне товариство „Кашпар“ оголосило, що через недофінансування, після літніх канікул нового сезону не розпочне. А Іржі Сухи, директор і актор легендарного театру „Семафор“ заявив, що коли його театр отримає лише частину дотацій, то зможе тільки погасити борги і з гідністю закритися. Скорочений грант на більше не дозволить. „Семафор“ потребує щомісячно 900.000 крон (36.000 євро), але місто пообіцяло на 2008 рік лише 358.000 крон в місяць. За минулий рік цей театр отримував з бюджету міста 660.000 крон щомісячно. Тепер мав би отримати лише половину. І до того ж без будь-яких попереджень. Саме це найбільше закидають Мілану Ріхтеру. Театрам не було надано шансу пристосуватися до нової ситуації.

За всім шукай конкурента

Однак, все не так просто... Історія з призупиненням фінансуванням празьких театрів і оголошенням нових правил – справа майже детективна. Задіяні у ній і Міністерство фінансів, і суди, і Єврокомісія, і навіть США. Точніше, громадянин США та його інвесторські права!

В середині 2007 року заможний продюсер Петр Кратохвіл оголошує про арбітражний і судові позови до чеської держави. Колишній чоловік чеської поп-зірки №1 Луції Білої є співвласником театру, чи точніше, центру мюзиклів „Ta Fantastika“. Суть претензій полягає в тому, що цей успішний театр не отримує від міста жодної копійки, а інші приватні театри у Празі отримують. А один із них, „На Фідловачче“ – театр актора, підприємця і сенатора Томаша Тепфера отримав від міста за три останні роки сукупно більше ніж 200.000 євро,

За офіційними даними Мінкультури за 2006 рік, в Чехії існувало 149 театрів (включно з театрами опери, балету та театрів танцю), які поставили 604 прем'єри. Відбулося 24.888 вистав, наступних 1003 було за кордоном. Загальна кількість глядачів перевищила 5 мільйонів.

Із некомерційних джерел у 2006 році всі театри разом отримали три мільярди чеських крон (120 млн. євро). З держбюджету було менше 1/3 – 778 млн. крон. 154 млн. крон надали театрам області, і аж 2/3 – 2,1 млрд. крон (84 млн. євро) припало на дотації від міст.

Середньостатистична ціна квитка на театральну виставу для глядача була 150 крон (6 євро), але реальна ціна квитка дорівнювала аж 859 крон (34 євро). З некомерційних джерел був середньостатистичний квиток дотований сумою у 622 крон (25 євро), а приватна комерційна сфера додавала 87 крон (3 євро).

Культуру сплюндрувати не дамо...

які дозволяють правила Єврокомісії. І саме тому пан Кратохвіл звертається з позовами до європейських судів, вимагає від мерії зміни правил розподілу грантів. Але головна інтрига в тому, що він громадянин США. І Чехія нібито порушила „святий“ договір між США і Чеською Республікою про охорону інвестицій. Свої збитки від такої поведінки держави він оцінив у 2,8 мільйона євро.

Слушне запитання: а чому він скаржиться на державу, коли незадоволений діями пражської мерії? Але Міністерство фінансів злякалося. Пригадався йому мабуть арбітраж американця, косметичного і медійного магната, Роланда Лаудера (його фірма С.М.Е. має пакет акцій і на каналі „1+1“) проти Чехії, яка не відстояла його інвестиції на телеканалі „Нова“. За те, що парламентом призначена і від уряду незалежна ліцензійна медійна рада дала в кінці 90-х „добро“ на позбавлення Лаудера телевізійної ліцензії, Чехія згодом змушена була заплатити обкраденому інвесторові понад 350 мільйонів доларів...

Проходить більше півроку від гучної заяви Петра Кратохвіла, коли раптом – новий поворот. У лютому 2008-го

власник „Та Fantastika“ підписує з чеським Міністерством фінансів договір про те, що позивач усі позови знімає, офіційно нічого не отримуючи. Міністр фінансів Мірослав Калоусек однак повідомляє про свій лист мерові Праги Павлові Бему, в якому просить ввести „чіткі правила“ для надання грантів у сфері культури з метою запобігти „деформації ринку“. Міністерство не має жодних важелів, як місто Прагу до чогось змусити, однак зрушення розпочалися відразу: член міського правління, відповідальний за культуру Мілан Ріхтер грошовий потік в напрямку до театрів зупиняє і згодом придумує нові правила.

Раз війна, то війна

Війна між театрами і мерією, але і між театрами різних ґатунків відкрито розгорілася в Празі і триває вже тижнями. Задіяна майже вся „артилерія“. На боці неприбуткових театрів і справжнього драматичного мистецтва виступив і Національний театр, який фінансується з держбюджету. Допомогу надало і Міністерство культури – заявило про своє занепокоєння і попросило мерію негайно вирішити фінансові проблеми театрів, а тим, у кого найбільша скру-

та, Міністерство з власних програм виплатило дотації, які мали надійти аж у другій половині року.

Зброя є і в руках „молодчика“ Ріхтера: не лише гранти, але і не продовження контрактів директорам міських театрів, які собі дозволили його публічно критикувати, та наклепи, які він поніс у ЗМІ проти лідерів бунту, оголошуючи дотації театрам за зарплату їхніх директорів.

Рук не складають і самі „бунтівники“. Крім демонстрацій та збору підписів під петицією, організовують концерти-протести та інші заходи. Відчувається їхній почерк і під твором невідомого діджея під псевдо DJ Milan (загляньте на www.za-prahu-kulturni.cz), який в аудіо-та відеоролику вислови Ріхтера про „культуру як складний механізм“ і про зарплати директорів театрів співставив з подібними репліками двадцятилітньої давнини, а саме зі словами Мілоуша Якеша, останнього чехословацького першого секретаря компартії. Але ж Мілан Ріхтер не комуніст, а представник урядової Громадської демократичної партії (ODS).

Дві версії одного договору?

Є така притча. Жили-були в Арктиці два дикобрази, яким було дуже холодно. Щоб зігрітися, вирішили притулитись один до одного. Але коли наблизилися, почали один одного колоти. Відштовхнулися — їм стало холодно. Тоді давай знов один до другого, але біль від колючок був нестерпним. Отже, довелося їм довго шукати місце, щоб обом і тепло, і комфортно було. Русини й українці в Пряшеві не дикобрази, але тепле місце, де б усі почувалися комфортно і без образ, шукають доволі довго.

➤ В 2005 році між Театром Александра Духновича у Пряшеві (ТАД) та консульством України в Словаччині була підписана угода, в якій театр, що ставить в середньому три прем'єри на рік, зобов'язався раз у рік поставити одну п'єсу українською мовою. Причиною для цього офіційного документу стало те, що ТАД, який з 1945 до 1990 називався Українським національним театром і до сьогодні в його установчій грамоті наведено, що він повинен задовольняти потреби русинської та української національної меншини Словаччини, ставить п'єси виключно русинською мовою. Останньою виставою українською мовою було „Украдене щастя” І. Франка, прем'єра якої відбулася в 1994 р., та (буцімто) через відсутність успіху в глядачів твір зняли з репертуару і повернули його на сцену лише після переробки на русинську мову, після чого (буцімто) він набув більшої популярності. Отож, аби наведений вище пункт договору мав можливість реалізуватися, нинішній посол України у Словаччині Інна Огнівець, будучи в часі підписання договору генеральним консулом України в СР, навіть пообіцяла, у випадку потреби, запросити українського режисера. І хоча в театральній трупі з 20 осіб у 2005 році було 17 акторів, що навчалися у Києві, тобто українську мову знали, умови угоди не були виконані.

Інна Огнівець про угоду нагадала і на нещодавньому засіданні Пряшівського самоврядного краю (далі ПСК), де депутати культурної комісії ПСК та представники ТАД домовилися про те, що цього року театр вже все ж таки п'єсу українською мовою поставити. З умовою, що українська сторона профінансує більшість витрат, пов'язаних з підготовкою п'єси. І хоча скаргу про недотримання угоди первісно надіслав

до ПСК Союз русинів-українців Словачкої Республіки, ніхто із заступників союзу на згаданому засіданні не був присутній. Представники ПСК вважають, що це проблема не національного, а фінансового характеру. СРУСР стверджує, що фінанси театру повинні порівно розділитися на підготовку русинських та українських (точніше, однієї) п'єс. А русини вважають, що кошти повинні роздобути СРУСР або українська сторона, якщо вони бажають чути на сцені українську мову. Що не так просто, оскільки перший секретар Посольства України в СР Петро Петрище нещодавно для словацьких ЗМІ висловився, що української мови завзято добиваються словацькі українці, а не амбасада. На запитання, чому до сьогодні в репертуарі бракує п'єси українською мовою, директор ТАД Маріан Марко лаконічно відповів, що текст угоди звучить інакше і порекомендував „прочитати словацьку версію угоди”. На жаль, до словацької версії мені не вдалося добратися. Зрештою, я не маю і української версії... І, правду кажучи, мені важко уявити, що існують два варіанти одного договору, як і те, що кожна зі сторін могла би захищатися тим варіантом, який більше влаштовує її „інтереси”.

Хто до кого ближче?

Пряшівські українці ТАД вже роками не відвідують — із принципу. Ображає та дратує їх мова і бракує їм українських драматургів. Та пан Марко це проблемним явищем не вважає, оскільки, на його думку, „той, хто цікавиться мистецтвом, до театру приходить”. Одним словом, виходить, що представники української меншини Словаччини не мають потягу до мистецтва і тому не люблять відвідувати театр. Чесно кажучи, у випадку вистав тих українських труп, які здебільшого в Словаччині бувають

на гастролях, нема чого дивуватися. Це театри, які мали б ще добре попрацювати над драматургією, щоб захопити глядачів у себе вдома, не кажучи вже про все-таки вимогливішу публіку словацьких українців. Всупереч тому, що в Україні існує досить багато добрих театральних труп, у Словаччину останніми роками чомусь приїжджають, м'яко кажучи, не надто цікаві колективи, яких ТАД запрошує в Пряшів для того, щоб задовольнити й українських інтелектуалів і, очевидно, „виконати” пункт словацької версії договору. А пряшівським інтелектуалам не залишається нічого іншого, ніж приймати селянські мотиви, народні костюми і пісні в п'єсах гостей з України і бути прихильниками виключно класичної літератури.

Русинська мова, на думку акторів та директора, допомагає наблизитися до глядача, оскільки її розуміють і словаки, і чехи. Вистави ТАД справді відомі й популярні серед словацьких та чеських глядачів. Актори та автори театру неодноразово були відзначені на престижному театральному огляді в Словаччині — DOSKY, театр гастролює в багатьох містах Європи, його запрошують на безліч театральних фестивалів вдома й за кордоном, кожні два роки ТАД організовує театральний фестиваль KARPATFEST. Незважаючи на все це, русинська громада незадоволена. В драматургії ТАД їй бракує русинських авторів. Адже від 1990 року театр називається ім'ям провідного діяча русинської культури і вистави граються на русинській мові, але тематика буцімто зовсім не русинська. За словами директора Марка, є в них і русинські автори, як наприклад, Зузана Галямова, яка поставила нещодавно в театрі казку „Неслухняний Юрко”. Нагадаймо, що Зузана Галямова є молодішою актрисою ТАД і йдеться про її драматургічний

Український національний театр в Пряшеві. „Женитьба” М. В. Гоголя (1952 р.)

дебют. На сьогодні для ТАД актуальне й питання поповнення професійних кадрів театру. В 60-х та 70-х рр. у театр прийшла сильна й талановита генерація акторів, що навчалися в Києві. Сьогодні театр співпрацює з Пряшівським університетом та мистецькими школами в Словаччині, але в трупі постійно бракує молодих акторів, зокрема чоловіків.

Є надія, що ситуація покращиться. Як каже моя мама, „дав би Бог”. Минулого року у Києві було підписано протокол між словацьким та українським урядом, в якому словацька сторона зобов’язується вирішити цю проблему. В крайньому випадку, обіцяє заснувати самостійний український театр. В такому разі буде цікавим не лише реперту-

ар, склад трупи та фінансування театру, а й те, скільки версій угод виникне. Ну, а як любить говорити мій батько, „можна і так, і так...”. Але це вже інша історія. Про щура.

Коли слово стало словом

Під час стажування в Білорусі, країні, перед якою нас закордонні спостерігачі застерігають, пояснюючи на її прикладі, як не повинна виглядати демократія, я стала жертвою чогось, що можна би було назвати потьмаренням. Точніше, після того, як я нарешті подивилася одну виставу (бо незрозуміло, з якої причини я цьому довго опиралася), у мене вселився театральний демон. Лише оглядаючи „Калігулу“ А.Камю я зрозуміла, скільки всього може створити одна людина на такому маленькому просторі, яким є сцена. Але все це я усвідомлювала поступово, оскільки у той вир пристрастей, жорстокості і цинізму я занурилася вісім разів підряд.

» Коли світ придумував театр, мабуть, він добре це обміркував. Сотворив він місце, де міг собі дозволити дивитися на себе у дзеркало, що показувало, яким він є, був, а чи міг би бути. Часом йому вдавалося бути потішним, інколи – безцільним, а то й небезпечним для тих, хто запряг себе в ярмо зображення чи алегоризації реальності. В кожному разі, театр став тим, чим нині є. Чарівним місцем, сповненим пристрастей, фантазії, почуттєвих видінь, експериментів із часом і простором та майстерністю людей, які вирили собі пастку у вигляді перевтілення в усе можливе, що по світі ходить і не ходить.

Просте, але не менш вибагливе

У кожного театру – своя доля. Кожен із них воює за своє виживання, прогинається під пресом коштів, бореться за глядача, – і все обертається довкола центральної осі, якою є питання: „Як сподобатись?“. Глядач – істота загадкова. Але часом його реакцію можна прорахувати не лише вибором найкращих акторів, але і жанрів, які йому запропонувати, чи краще сказати, підкинути. Ясно, що скажімо, такий собі мюзикл теж вимагає чимало акторських здібностей. Адже тут актори повинні вміти не лише грати, але ще співати, танцювати і взагалі вміти багато чого, про що найкраще б розповіли самі. Але всі ці таланти підпадають під мірило досвідченого менеджера, який зацікавлений не лише в поверненні вкладених коштів, але також і в отриманні прибутку. Хоча це певною мірою притаманне кожному

проекту, та все ж трохи його затьмарює. Так, ідея зреалізувати дійсно вартісну і комерційно успішну виставу, а разом із тим втримати і щось менш прибуткове, але не менш вибагливе, мила. Та мале чортеня крутить хвостиком і спокушає переходити радше на бік мегапроектів, які вразять глядача світловими ефектами та музичними знахідками. На щастя, існують ще відважні люди, які не бояться робити щось, можливо, простіше з точки зору постановки, зате набагато вибагливіше у сенсі сприйняття. Бо що в наш перенасичений образами і звуками час може бути важчим за спробу захопити глядача словом, без вигадливих акустичних і світлових прикрас? Адже без них слово „помітніше“, і саме тоді, без приголомшливих ефектів, можна з'ясувати, чи за ним взагалі щось ховається, чи ні. І власне на силі слова зробив ставку один чудовий театр, що знаходиться у білоруському Мінську. Театр, в якого є все: багата історія, що починається з 1927 року, відреставрована будівля, різноманітний репертуар, але передусім, особистості, які своїм акторським мистецтвом надали цьому театру неповторного духу. Театром зі згаданими якостями є Національний академічний драматичний театр ім. Горького.

Калігула Ждановича

Хресна дорога Калігули з подачі Александра Ждановича – це незабутній погляд у найпотаємніші закопелки людської душі. Головну роль Жданович виконав справді неперевершено. Глядач йому повністю довіряє і ні на хвилину не сумнівається у тому, що

перед ним ходить, бігає, плаче, карає, висміює чи катує дійсний носій цього імені. Під час спектаклю він розкручує виставу одного актора, створюючи враження, що на сцені, крім нього, нікого іншого вже не треба. Роль Калігули вимоглива. Вона сповнена сумнівів, душевних страждань, бажання завдати муки, безконецних пошуків. Калігула Ждановича грає на руку тим, у кого естетичні сенсори чутливіші до негативного типу героїв. Тішить дотепністю і саркастичними репліками. Не є одноплановим чи статичним, якими бувають герої позитивні, що намагаються представити патент на правильність. Ясно, ніхто не хоче бути негативним героєм, але в кожного він викликає зацікавлення. Він кольоровий, і в мозаїці, з якої складається його характер, не бракує гордості. Коли Калігула втрачає свою кохану, йде, щоб сховати свої сльози від світу. Через три дні, замість „мрійника“ і розумного римського імператора, повертається особистість, загартована скорботою і почуттям несправедливості, з усвідомленням сили, яку тримає в руках. Словами, адресованими Цезонії, яку грає чудова Анна Паланкіна, – „я запрошую тебе на свято без границь, на генеральний процес, на прекрасний спектакль! Мені потрібна юрба, глядачі, жертви, винні!“ – все починається. Часи тиранії, тріумф зла, підозри, мстивість, насильство, що породжує ненависть. Але володареві нічого не приносить очікуваного задоволення. І сіє він навколо себе не лише страх, але також смертельну ненависть.

Трагедія у стилі hard

Режисер Вітаутас Григалюнас відважився на не цілком звичний експеримент. Трагедія поставлена у стилі hard, що має нетипові для тематики римської історії елементи. Вистава починається вторгненням на сцену трьох доволі галасливих мотоциклістів на своїх „залізних конях“. Вони розшукують зниклого Калігулу і б'ють на сполох у країні, яка опинилася без свого володаря і якій загрожує анархія та небезпека боротьби за трон. Більшість із нас уявляє собі трагедію з подібною тематикою радше із вдягненими в тоги акторами, які смакують виноград і попивають винце. В цьому випадку на щось подібне розраховувати не варто. Для їх тут автори вибрали чіпси, для костюмів – чорне шкіряне вбрання з рокерськими аксесуарами, а на сцені можна побачити комп'ютер, дискети, залізо, контейнери і т.п. І все це не справляє враження штучності, адже Калігула криється в кожному із нас, тут і тепер, і велика небезпека чаїться в тому, що його спосіб бачення світу вигідний лише до того моменту, доки його оточення не почне воювати з ним тією ж зброєю. Провідною є думка, що „калігулою“ людина не народжується, а стає ним після певної дози випробувань долі і втручання тих, хто зацікавлений у маніпулюванні цією людиною. Всупереч нетрадиційним елементам шуму, слово тут не втратило своєї ваги. Його не загнали в кутки. Воно залишилося зброєю, якою люди віддавна воюють з властивою їм легкістю. Після закінчення подібного плетива імпульсів у вас з'явиться бажання випити „сто грам“, помовчати, а потім поговорити з кимось, кого це вразило так само сильно, як і вас.

„Калігула“ належить до найбільш успішних спектаклів цього театру. Режисерові вдалось шокувати публіку. І вона щоразу вибухала оваціями, знов і знов викликаючи стомлених акторів на сцену. А як вони дають собі раду із емоціями, які після кожної вистави несуть із собою додому – для мене залишається таємницею. Актор – все ж таки істота, гідна подиву...

Дана Мігалікова, Валладолід

На межі між мистецтвом і не мистецтвом

► Між частиною практиків і теоретиків театральної громади Словаччини нині переважає скепсис щодо сенсу і покликання творчих майстерень, які в словацькому театральному житті після 1989 року набули популярності, як один із видів альтернативного мистецтва. На початках стояли й ініціатори міжнародного студентського театрального фестивалю „Академічний Пряшів“, члени Театру поезії Філософського факультету Університету П. Й. Шафарика в Пряшеві, заснованого у 1960 р.

Як сказав Мілош Містрік, приблизно від початку ХХ.ст., чи навіть ще раніше, дійшло до тектонічної деконструкції і декомпозиції твору. Театральні вистави перетворювалися у театральні сценарії, драматична література втратила свою домінантність і автономність на користь театру, а драматург поступився своїм місцем режисерові та акторам. Творення тексту і все, що на сцені виражають актори, перемістилося у репетиційні зали. Актори грають самих себе і за посередництва естетизованої психодрами передають почуття сьогодення.

Наприкінці 80-х років один із передових творців альтернативного мистецтва у Словаччині Благослав Углар починає працювати із театальною групою „Трнава-Копанка“ та тодішнім Українським національним театром у Пряшеві. Тому не випадково, що метод воркшопів, характерний для фестивалів на кшталт „Академічний Пряшів“, надає перевагу колективній роботі у створенні театрального твору. Цей метод і „воркшопівський“ характер роботи були притаманні даній мистецькій групі ще до 1968 року. Тут на початку інсценізаційного процесу вже не стояв готовий текст. Його аматорська група формувала під час репетицій, причому авторам не розходилося за будь-яку ціну бути „інакшими“. Намагаючись досягти природного, своєрідного і автентичного для своєї генерації висловлювання, були змушені – як більшість студентів без театрального досвіду – навчитись черпати із своїх, доти не віднайдених, креативних джерел. Такий вид театру вимагав серйозної фізичної підготовки, але так само і вербальної вишуканості акторської частини, оскільки ритмічні репліки тут перепліталися з рухами. Особливо рисою альтернативи після 1989-го можна вважати також поєднання мистецьких амбіцій аматорів і професіоналів. Не винятковими були аматорські трупи, які згодом ставали професіоналами, а також регулярні контакти аматорів із професійними митцями.

Недоліком творчих майстерень є їхня короткочасність. Вправи і показ ведучого воркшопу часто обмежуються одним заняттям, чим закривається і підготовчий процес творчості, незважаючи на те, що його остаточним продуктом міг би бути театральний твір, що згодом став би репертуарним номером професійного театру. Словацька альтернативна сцена після 1989 року в порівнянні з чеською чи польською – не кажучи вже про західноєвропейську – мінімальноно преферує жанри і різновиди театральних просторів, типових для альтернативного мистецтва. Є мінімум інформації про те, що у Словаччині працювали б squat, тобто нелегальне, але свідоме захоплення порожніх об'єктів, для яких знаходять нову форму застосування. Йдеться про альтернативні простори – концертні чи театральні зали, галереї і місця для вільної мистецької творчості чи театри site-specific, тобто про методіку, яка свідомо хоче бути в контакт із конкретним середовищем, зі всіма його якість, винятковістю, історією і конфліктами. Театр в автентичному середовищі, theatre on location, тут сьогодні також представлений мінімально. Цей феномен у нас з'явився лише наприкінці 90-х як реакція на світові тенденції у розвитку театру (Голландія, Англія, Франція, Німеччина). І завдяки фестивалю „Академічний Пряшів“ вдалося реалізувати такі види театральної альтернативи, як експерименти у нетеатральних просторах (костел, протиатомне сховище, сходи тощо), театральний експеримент із використанням телевізійних вставок, „класичні майстерні“ в театральних, клубних та інших просторах.

Сьогодні виникає щораз більше театральних груп, які спочатку активізуються в інсценізаційному процесі на сцені, пізніше реалізують проект в іншій інституції, опісля організовують воркшопи, аби врешті знову повернутися до театральної діяльності на сцені конкретного театру. Та такий спосіб діяльності викликає питання: до якої міри те, що робимо, є мистецтвом? І чи те, що нас нині в театрі цікавить передусім, є дійсно його мистецьким виміром? Театр – чудове місце для культурної дискусії, оскільки за своєю сутністю воно, за словами Легманна, знаходиться на межі між мистецтвом і не мистецтвом.

Мірон Пукан, Пряшів

Телетеатр – польський винахід?

► Поява телевізійного театру напряму співвідноситься з появою і розвитком телебачення як такого. Перша польська телепрограма вийшла в жовтні 1952 року, а вже через два місяці глядачам було представлено спектакль Камерного Театру „Король і актор” у постановці Романа Брандстаттера. Наступного року відбулося кілька подібних трансляцій безпосередньо з театрів, а в листопаді 1953 року вперше вийшла спеціально підготовлена на телестудії вистава. Це була, як і годилося в ті часи, вистава про радянських партизанів.

На початковому етапі спектаклі транслиювалися в прямому ефірі, що наближало телетеатр до театру традиційного. Ставили спектаклі винятково театральні режисери, відповідним був і репертуар. Першим телевізійним головним режисером стала Марина Броневська. Вже в 1954 році представлено п'єсу „Karabiny matki Carrar” Бертольда Брехта у постановці Конрада Свинарського. Це був театральний дебют видатного режисера. Від початку було очевидним, що цей жанр мистецтва залежить від розвитку самого телебачення, нових технічних досягнень, але також і від змін, які відбуваються в театрі. Вже не-

забаром, у другій половині 50-х років, в репертуарі Театру ТБ з'являються яскраві твори західної драматургії. З тих часів збереглася традиція понедількових вечірніх постановок, оскільки це був вихідний день у театрах, і актори мали можливість працювати на телестудіях.

На зламі 50-х – 60-х років з'явилася можливість запису телевізійних програм, завдяки чому записаний спектакль можна було повторювати – це було справжнім технічним проривом. Першим, у такий спосіб записаним спектаклем, що зберігся до наших днів, був „Аполлон де Беллак” Жана Жіроду у постановці Адама Ганушкевича (1961). Згодом, з появою можливості запису на магнітній стрічці, трансляції вистав у прямому ефірі практично зникли з програм, а самі телеспектаклі дедалі більше нагадували кінематографічні постановки, відходячи від театральної естетики.

Ганушкевич був головним режисером Театру ТБ в 1957–63 роках і, певною мірою, батьком жанру. Він розширив тематичні і хронологічні рамки та ввів жанрову різноманітність. В 1957-му він першим вийшов із телестудії на натурні зйомки під час постановки оповідання

Гласки „Два чоловіки на дорозі” („Dwaj mężczyźni na drodze”). Також він заснував „Студію 63”, де експериментував із новими виражальними засобами. 1966 року за його ініціативою постанала перша телеверсія „Пана Тадеуша” за Міцкевичем – своєрідного театрального серіалу, що транслювався уривками. Значення цієї події важко переоцінити.

До кінця 60-х років головним режисером Театру ТБ був Єжи Антчак – кінорежисер за освітою, а разом із тим – театральний актор і режисер, згодом відомий в Польщі й світі як постановник стрічки „Ночі і дні”, номінованої на премію „Оскар”. Він мав класичний вишкіл, був вірний авторові, не любив експериментів. Його цікавив передусім репертуар ХІХ-го століття, твори Здіслава Сковронського, також його приваблювала документалістика – знаменитий „Нюрнберзький епілог” (1969) був першим прикладом телевізійного документального театру. Крім того, театр Анчкака завжди був театром актора. В його спектаклях творили видатні корифеї польської сцени: Януш Варнецький („Mistrz”), Казімеж Опалінський („Dekret”), Тадеуш Фієвський („Notes”).

В сімдесятих роках тональність Теа-

Не лише традиція

► У бурхливому океані сучасних медіа Театр Польського Радіо демонструє, з одного боку – силу традиції, довіру до літератури та майстерного акторського мистецтва; а з іншого – є відкритим для нових ініціатив, тут часто дебютують молоді письменники, реалізуються нестандартні задуми молодих режисерів. І хоча золоті часи радіо як „медіа №1” давно минули, слухачі донині не уявляють собі Польське Радіо без „слуховиська”, себто радіоспектаклю.

Перша польська радіопрограма вийшла в ефір у лютому 1925 року, а регулярні трансляції Польського Радіо беруть відлік із 18 квітня 1926 року. Натомість перша радіопостановка – адаптація „Варшав'янки” Станіслава Виспянського – прозвучала 29 листопада 1925 року.

Початки „театру перед мікрофоном” – це студійні адаптації театральних вистав, а також – аудіоінтерпретації дра-

матургії, прози та поезії. Впродовж 30-х відбувалася стрімка еволюція форм: до традиційного розмовного жанру додалися повноцінні радіоспектаклі (що транслювалися в прямому ефірі!); окрім художніх програм з'явилися парадоксальні та фактографічні, репортажні програми; виникло поняття „радіороман” – послідовне читання фрагментів значного за обсягом сюжетного твору в уривках, що стало прототипом майбутнього телесеріалу. Розвиток теорії радіо підтвердив, що відсутність зображення за наявності звуку – це специфічна ознака радіомистецтва, яка дозволяє виражати речі, непідвладні іншим видам мистецтва.

Після Другої світової війни, попри те, що радіо було поставлене на службу комуністичній пропаганді, радіотеатр продовжував розвиватися, хоча втручання цензури болісно відбивалося на мистецьких пошуках. Незважаючи на конкуренцію з боку телебачення, 70-ті роки стали „золотою епохою

польської радіодраматургії”, а польська школа радіоспектаклю отримала міжнародне визнання. Її творцями були автори різних поколінь – прозаїки, поети і драматурги Станіслав Гроховяк, Збігнев Герберт, Єжи Яницький, Єжи Криштонь, Анджей Мулярчик, Владислав Терлецький. Їхня творчість для радіо – інтелектуально незалежна й різноманітна за формою – мала вплив на увесь польський театр. Співтворцями радіотеатру були режисери Збігнев Копалко, Едвард Плачек, Юліуш Овідзький, Здіслав Нарделлі, а також композитори, зокрема Августин Блох, Вітольд Лютославський, Едвард Паллаш.

Сьогоднішній „мистецький продукт” Театру Польського Радіо теж надзвичайно різноманітний. Результати його творчості присутні на всіх чотирьох каналах Польського Радіо в різних програмах. За останній рік Театр записав понад сотню фрагментів радіоновел. Також упродовж уже двох сезонів готується серіал, покликаний

трові ТБ задавав Єжи Груза – кінорежисер, що займався пошуками нових, динамічних і несподіваних виражальних засобів. В історію увійшла його постановка „Ревізора“ Гоголя (1977), де камера рухається незвично швидко, немов атакуючи акторів. В спектаклі головну роль виконав Тадеуш Ломницький, один з найвідоміших повоєнних акторів. Груза, як і Ганушкевич, мав широкі зацікавлення: від зіграної в стилі театральної репетиції „Антигони“ та „Царя Едипа“, творів Мольєра (неперевершений „Міщанин у дворянстві“ з Богумілом Кобелью) та Шекспіра („Ромео і Джульєтта“ з Боженою Адамкувною і Кшиштофом Кольбергером) – до Брехтової „Кар’єри Артура Уї“ з Марекон Вальчевським, „Візиту літньої пані“ Дюренматта з Барбарою Крафтувною і Генриком Боровським та „Nie do obrony“ („Inadmissible Evidence“) Джона Осборна з Едмундом Феттінгом і Войцехом Пшоняком.

У 80-х роках найяскравішою особистістю телетеатру був Казімеж Кутц, кінорежисер, автор шльонської трилогії і знаних кінострічок, на зразок „Nikt nie woła“ („Ніхто не кличе“). Він прославився спектаклем „Історії з Голівуду“ Крістофера Гемптона (1987). Тут він використав телевізійну техніку, показуючи студію з усім її обладнанням, що стало одним зі стилістичних

прийомів спектаклю. На переконання Кутца, секрет телевізійного театру полягав у його інтимності, бо екранне наближення до глядача надає акторам можливість приватної розмови з ним. Казімежу Кутцові належить також довершена екранізація Мрожекових „Емігрантів“ із Марекон Кондратом та Збігневом Замаховським у головних ролях, серед його постановок – „Самогубець“ Ердмана (з Гайосом), контр-оверзійні „Do piachu“ („В розхід“) та „Kartoteka rozrzuczona“ („Розсипана картотека“) Ружевіча, „Вальпургієва ніч“ Єрофеева, „Вигнанці“ Джойса.

Та, незалежно від сліду, який залишили в історії Театру ТБ згадані творці, телетеатр завжди намагався задокументувати найяскравіші події в польському драматичному театрі, переносючи до телестудії найважливіші його здобутки. Тому в „Золотій сотні“ – сотні найкращих і найпам’ятніших спектаклів ТБ, яку вибрали критики і глядачі вже в новому столітті – поруч зі спектаклями Ганушкевича, Антчака, Грузи і Кутца знаходяться також постановки Конрада Свилярського, Єжи Яроцького, Анджея Вайди, Ервіна Аксера, Казімежа Демка, Зигмунта Губнера, Густава Голубка, Олександра Бардіні, Кристіана Лупи, Мацея Енглерта, Миколая Грабовського, а також п’ять спектаклів видатного творця польсько-

го театального авангарду Тадеуша Кантора. Ці справді безцінні речі, на щастя, нині загальнодоступні, оскільки видані TVP на дисках DVD, тож кожен може повернутися до улюблених спектаклів. Окрему групу „Золотої сотні“ складають кінорежисери: Лацо Адамік, Агнешка Голланд, Фелікс Фальк, Кшиштоф Кесльовський, Томаш Зигадло.

Винаходом останніх років є Фестиваль „Два Театри“, що відбувається щороку в Сопоті. На ньому представляють доробок Театру ТБ і Театру Польського Радіо, визначають переможців у різноманітних категоріях, а передовсім – найкращі постановки в кожній з галузей, які стають лауреатами і отримують, відповідно, теле- та радіо- Гран Прі. Нагороджені спектаклі видаються на електронних носіях, складаючи поповнення „Золотої сотні“. Новим відкриттям є Документальна Сцена – видовища, оперті на автентичних подіях та історичних документах, що становлять окрему течію Театру ТБ. Вони заповнюють білі плями польської історії, представляють невідомі біографії та історичні таємниці, розкривають політичні і суспільні механізми. Вони складають третю групу спектаклів, доступних глядачеві.

Калина Залевська, Варшава

ознайомлювати слухачів із основами ринкової економіки, сучасної банківської справи та інвестування („Мотель посеред шляху“). Звучать освітні програми для дітей, представлені на Першому каналі та каналі BIS. На всіх каналах Польського Радіо можна також почути романи та оповідання у виконанні найкращих акторів. Зазвичай – це польська та іноземна класика, але трапляються й цікаві дебюти молодих письменників.

Сьогодні більшість прем’єрних радіопостановок записується для Першого каналу (близько 60 нових назв щороку) і Каналу 2. На цьому каналі – від початку присвяченому т.зв. високій культурі – представлено найамбітніші сучасні твори та літературні радіоадаптації. „Вечори з Театром Радіо“ – це не лише нагода послухати радіовиставу, але й дискусія, присвячена презентованому твору, зустрічі з автором (якщо звучить сучасний текст), мистецтвознавцями, критиками і просто цікавими людьми.

Після багатьох років відсутності Театр Польського Радіо повернувся на

Третій, традиційно найдинамічніший канал, аудиторією якого є передусім освічена молодь.

Радіопостановки транслюються на популярній „трійці“ щонеділі. Тут з’являються як детективи, так і експериментальні спектаклі. Саме тут найчастіше можна почути голоси молодих авторів, дебютантів. Особливе місце в діяльності Театру Польського Радіо займають „радіоспектаклі наживо“, тобто театральні вистави за участю публіки, які або безпосередньо транслюються, або записуються й відтворюються відразу після прем’єри в радіостудії. Сучасний радіотеатр – це і творчість режисерів та постановників старшого покоління, і їхніх наступників, серед яких – випускники факультету радіо й телебачення Шльонського університету Вольдемар Модестович, Войцех Маркевич, Януш Кукула, Генрик Розен. Директор Театру Польського Радіо Кшиштоф Залевський – відомий театральний режисер зі значним доробком на радіо (зокрема, відомі його радіопостановки за творами Гомбровича). Треба додати, що головним постановником (себто звуко-

режисером і віце-директором театру) є Анджей Бжоска, багаторазовий лауреат найпрестижнішої радіонагороди Європи – Prix Italia. В недалекому майбутньому Польське Радіо (як, зрештою, і всі радіостудії) чекають радикальні технологічні зміни.

Нині Театр надає ширші можливості молодим творцям, як письменникам, так і режисерам. Планується відновити періодичне видання, присвячене радіопостановкам, зокрема – аналізу акторської майстерності. Адже силою театру були й залишаються актори. Молодих акторів завжди приємно бачити в студіях, а кар’єра багатьох із них починалася саме з ролей в радіоспектаклях. На цей конкурс подаються і радіопостановки, здійснені в Театрі Польського Радіо у Варшаві, і записані на регіональних студіях польського громадського радіо. Найкращі записи відбираються для участі в міжнародних конкурсах, де їхні автори неодноразово отримували нагороди.

Кшиштоф Селіцький,
літературний керівник Театру
Польського Радіо

Як з релігії зробити театр

Людина завжди шукає спосіб, як найбільше наблизитися до Всемогутнього. Будує храми, прикрашає їх квітами, одягається в барвисті ризи, святить келихи, придумує символи, співає, декламує, читає та робить все для того, щоб це подобалося не тільки Богу, але і їй самій. В Іспанії це зусилля стало напевно найпомітнішим у Європі.

► Іспанці – веселий народ, хоча завдяки принцесам, одягнутим у чорні криноліни, набули репутації насамперед пуританського народу. Вклад епохи правління Франко – слухняність і певна загальмованість. І нарешті, тореадори – завжди популярні і помірно кровожерливі. Іспанія обожає те, що, властиво, і потрібно обожнювати – статуї, статуетки, хрести і все, що мусульмани називали б ідолами, а атеїсти – мистецькими творами або, у гіршому випадку, „цяцками“.

В Іспанському королівстві споконвіку щиро схилялися перед всім, пов'язаним з релігією. Роздобуте багатство зі щойно відкритої Америки миттєво інвестували в дивовижні кафедральні собори і не без причини майже за три століття до того тут пустила своє коріння сумнозвісна інквізиція. Вона, на щастя, минула, собори, на щастя, залишилися. І не стоять вони пустою, як би могло видатися у наш час високіх технологій. Ба більше, принаймні раз у рік релігійні символи покидають своє стабільне місце в храмі чи музеї та стають складовою частиною помпезних процесій.

Три мільйони „покутників“

Іспанці обожнюють виходити на вулиці, а якщо це наповнити певним сенсом і додати емоцій – народжується атракційне видовище. Те, що можна в Іспанії бачити протягом Страсного тижня, зачаровує кожного, без огляду на расову чи релігійну приналежність. Цілодобово впродовж тижня перед святкуванням Воскресіння Господнього містами, містечками та селами проходять цілі колони. Організаторами є окремі парафії і учасників можна розрізнити за типом риз. Те, що справді йдеться про масову акцію, підтверджують цифри. Рекордним містом залишається Севілья, в якій знаходиться 58 парафій, і в ніч на Велику П'ятницю там відбувається процесія, яка триває 14 годин. По цілій країні до таких дійств – для одних це глибока традиція, для інших просто цікавість – включається приблизно три мільйони „покутників“. Кожна процесія складається з десятків людей, одягнутих у відповідні мантії. Чоловіки несуть на величезних п'єдесталах статуї Марії, Ісуса, апостолів, багато квітів та свічок. А попереду і ззаду них крокують постаті, вкриті з голови до ніг. Несуть запалені свічки, висотою приблизно в один метр, і нагадують середньовічних катів, що з мовчазною гідністю йдуть до ешафоту. Крокують тихо або у супроводі звуків бубнів, торохкал,

дзвіночків – залежно від конкретної парафії. Звісно, ця „пригода“ вимагає не лише фізичної витривалості, але й цілорічної підготовки, яка полягає у постановці хореографії, що мусить підлягати темпу ходи, відпрацюванні точного інтервалу між окремими учасниками процесії, підбору звукового супроводу. Напевно найнеобхіднішим елементом є витримка, бо всупереч тому, що Іспанія вважається країною з теплим кліматом, і тут подекуди під час Великодніх свят може навіть сніг випасти, якого зовсім не цікавить, що учасники процесії в образах грішників можуть бути взуті лише в сандалі або йти взагалі босими.

Не менш важливим є й факт, що основа кожної процесії – величезні п'єдестали зі статуями, можуть важити навіть тону і деколи їх несуть близько сотні, хоч і смиренних покутників, але все ж таки звичайних смертних. Кожна процесія має наперед визначену кількогодинну трасу, в кінці якої всі зустрінуться на головній площі.

Їм подобається кілька годин повторювати один спектакль

В цей час пересування міськими вуличками вимагає певних фізичних зусиль, бо як тільки ви опиняєтеся в натовпі, стаєте його полоненим, або ж доводиться рухатися разом із ним. Але у такий момент це не є перешкодою. Всупереч тому, що для багатьох ця подія є туристичною пригодою, ви не відчуваєте себе туристом. Скоріш за все, ви відчуєте себе складовою

частиною могутнього шаленства, започаткованого ще у Середньовіччі, коли театр до людини був ближчим, бо відбувався просто на вулиці, галасливий та різнобарвний, у супроводі вигуків п'яниць та маркітанток, різноголосся дзвонів та молитов грішників. Вулиця зачаровує в особливий спосіб і сьогодні. Іспанці вміють підхопити та дістати з чарівних вуличок, упокореного натовпу, шуму та гомону те, що іншому народу не вдається. Спектакль про розп'ятого Христа, який воскрес із мертвих, відбувається не лише у вигляді процесій та випускання неймовірної кількості голубів на головній площі. На середземноморському узбережжі переміщуються в часі на дві тисячі років назад, приводять Ісуса в Єрусалим, арештовують його в Гефсиманському саду, ведуть до Каяфи й на Голгофу. В цій фантазії на біблійні мотиви бере участь кілька тисяч осіб і подібний спосіб повернення історії має півстолітню традицію у багатьох містах.

Веселим іспанцям вдалося пов'язати релігійне з видовищним: винести Христа з храму просто на вулицю і влаштувати театр, де публіка може реагувати будь-яким чином – аплодувати, мовчати, співати фламенко на релігійні теми, плакати, коли псується погода і статуї середньовічних митців доводиться разом із прекрасною декорацією з троянд прикривати непоетичним, проте практичним досягненням цивілізації – ігелітом...

» Від початку другого прем'єрства Юлії Тимошенко журналістів та аналітиків найбільше цікавило, як довго протримається леді Ю на цій посаді: чи президент стане ініціатором її відставки, чи вона піде сама. Напередодні виборів мера Києва Юрій Луценко в одному з інтерв'ю сказав, що найближчим часом можна очікувати на відставку уряду. Офіційним приводом мало би стати ухвалення Радою Національної Безпеки та Оборони висновку про незадовільну діяльність Кабміну. Засідання заплановане на тридцять травня.

Короткий нарис історії відносин Ющенка та Тимошенко

Чи здійсниться сценарій, озвучений міністром внутрішніх справ, невідомо. Однак відставка Юлії Тимошенко є, швидше за все, питанням часу та стилю, в якому це відбудеться. Нагадаю, що Юлія Тимошенко вперше спробувала працювати з Віктором Ющенком під час призначення його прем'єром за часів Леоніда Кучми, під кінець 1999 року. Ющенко запропонував їй посаду віце-прем'єра.

На тлі попередніх Кабмінів цей заслужено отримав назву „уряд реформаторів“. Однак проблеми розпочались одразу, як тільки Юля почала впорядковувати енергетичний сектор і тим самим наступила на мозолі багатьом впливовим постатям, пов'язаним з олігархічним устроєм епохи Кучми. Варто лише нагадати: Тимошенко знала, що робить, оскільки сама у 1990-і була співтворцем непрозорої енергетичної системи України, очолюючи „Єдині Енергетичні Системи“. Ющенко піддався тиску і звільнив Тимошенко, однак особисто йому це не допомогло. Не відомо, чи саме тоді з'явилися перші ознаки недовіри між Тимошенко та Ющенком. Можливо, пізніше, коли під час акцій опозиції Ющенко та Тимошенко не завжди представляли спільний фронт? А може, вже під час Помаранчевої революції, коли Тимошенко „приміряла костюм“ Жанни Д'Арк, а Ющенко прагнув до компромісу? У кожному разі (а може, в першу чергу) вони не змогли „підкрутити“ власні амбіції і боролись за місце під українським сонцем, яке, на жаль, лише одне.

Наступна надзвичайно важлива складова українських політичних конфліктів – оточення ватажків групами впливу, олігархічними структурами, що конкурують між собою і унеможливають співпрацю. Так було у 2005 році, коли конфлікт між Тимошенко

Фото: Петро Андрусенко

Тимошенко vs Ющенко –

та „любими друзями“ президента закінчився її відставкою. Щоправда, звільнили і „любих друзів“, однак святе місце порожнім не буде. Юлія Тимошенко знову перетворилася на головний біль для оточення Ющенка. Узагальнюючи, прем'єрка та президент приречені на перманентний конфлікт, адже в українській системі, як вже було сказано, сонце лише одне. АЛЕ, – що робити з симпатіями виборців, адже більшість воліє бачити компромісну співпрацю між двома політиками та їх таборами.

Тимошенко–2

Прислів'я каже, що двічі до того самого броду не ступиш. Юлія ж до нього вступила у грудні минулого року. Такою була умова коаліційної угоди, підписаної між БЮТом та НУ–НС. Хоча, пам'ятаючи страшні потуги, з якими народжувалась коаліція, та неоднозначні дії Секретаріату президента, одразу було помітно, що співвідношення Ющенко – Тимошенко є тимчасовим. Відтак кожен намагається виграти час. Ставка висока – президентські вибори – 2009/2010.

Фото: Богдан Колчак

перезавантаження

Леді Ю розпочала 2008 рік з міцного удару – повернення вкладів радянських банків. Більшість спостерігачів зазначали, що „мабуть вперше політики реалізують свої передвиборчі обіцянки“. В кожному разі, незабаром після виплат розпочалась відкрита конкуренція між урядом і президентом та його Секретаріатом. Неозброєним оком боротьба стала помітною під час газового конфлікту, коли обидві гілки влади вели переговори з Росією і намагалися переконати суспільство, що це вони є авторами перемоги.

Конфлікт між Банковою та Грушевського останнім часом, на думку аналітиків, набирає рис „відкритої війни“. Йшлося не лише про гостру риторику з обох сторін, але й про конкретні дії. Наприклад, боротьба за контроль над Фондом державного майна та приватизаційним процесом. Або ж Валентина Семенюк, голова Фонду – з боку президента, vs Андрій Портнов – з боку БЮТу. Тимошенко конче потрібні „вливання“ до бюджету для подальшої реалізації соціальних програм. Причому можна помітити

цікаве ноу-хау Віктора Ющенка: спирання на підтримку людей з лав політичних опонентів. Семенюк, наприклад, „походить“ із Соціалістичної партії України, а є ще голова РНБО Раїса Богатирьова з Партії регіонів. Заради справедливості підкреслюю, що й у Тимошенко трапляються дивні казуси з кадрами. Портнову закидали не занадто прозоре бізнес-минуле, однак найбільш суперечливою, здається, виявилась інформація про співпрацю осіб з СДПУ(о), в тому числі Віктора Медведчука з Юлією Тимошенко.

Після пасхальних свят Україна стала свідком блокування Верховної Ради депутатами БЮТу та недопущення президента України на трибуну. Пізніше, однак, позиція БЮТу несподівано пом'якшується щодо президентської ініціативи – Закону про Кабінет Міністрів. Блок Юлії Тимошенко голосує „за“, попри те, що взамін отримує лише часткову підтримку для власних ініціатив, насамперед, пакету „анти-інфляційних“ законів. Що це? Швидше за все, можна говорити про тимчасовий компроміс, ніж про тривале „закопування“ зброї. Цьогорічний Закон про Кабмін зміцнює повноваження президента. Однак для Тимошенко це може бути тактичний крок. Минулого року її фракція проголосувала за Проект закону про Кабінет Міністрів, який навпаки, обмежував президентські повноваження. Тоді говорилося, що БЮТ голосував за проект Партії регіонів, КПУ та СПУ, оскільки оточення Тимошенко розраховувало в майбутньому на посаду прем'єра. А тепер, ймовірно, розраховує, що Юлія стане наступним президентом.

На тлі боротьби за контроль над ФДМ та приватизаційним процесом (приватизація Одеського припортового заводу) останнім часом вибухнув скандал навколо американської компанії „Vapco“, яка займалась розробкою експлуатації чорноморського шельфу. Уряд оголосив одностороннє розірвання угоди з „Vapco“, мотивуючи це тим, що фірма зареєстрована в офшорній зоні та замішана в корупційній схемі. На думку мого анонімного співрозмовника, пов'язаного з БЮТом, насправді особисто Юлія Тимошенко немає нічого проти „Vapco“, однак скандал потрібний їй для боротьби з Секретаріатом президента. І не виключено, що історія з часом затихне, коли виконає свою роль.

Нейтралізувати Юлю

Це головне завдання Секретаріату президента, хоча виконати його

20 квітня Міністерство освіти й Кабінет Міністрів намагаються запровадити загальне тестування й замінити ним випускні та вступні іспити, а сертифікат тестування зробити єдиним документом, який дає право на вступ у вищі навчальні заклади. Проти цього виступила Партія регіонів, яка наполягає на збереженні альтернативних можливостей вступу абітурієнтів у вищі навчальні заклади і скасуванні загального тестування.

21 квітня З початку 2008 року в Україні народилося 1 183 24 немовлят, що майже на 6 тисяч новонароджених більше ніж за аналогічний період 2007 року. Найкраща в країні ситуація щодо співвідношення народжуваності до смертності протягом останніх 5 років фіксується в Закарпатті. Поки що це єдиний регіон в Україні, де таке співвідношення становить 1:1. А з третього кварталу минулого року в Закарпатті почали фіксувати перевищення народжуваності над смертністю. У решті областей України поки що триває тенденція до перевищення смертності над народжуваністю у середньому співвідношенні 1,7 до 1.

21 квітня УЄФА 27 червня визначить, чи спроможна Україна провести матчі Чемпіонату Європи з футболу 2012 року. Наразі керівники УЄФА відзначили прогрес, досягнутий Україною при будівництві стадіонів, особливо був відзначений факт зрушення з „мертвої точки” питання реконструкції НСК „Олімпійський”. Водночас, на думку УЄФА, у Львові існує найбільший ризик в проєкті будівництва стадіону. Не менш проблемним є й питання аеропортів, стан яких, на думку УЄФА, становить найбільший ризик, через що Україна поки суттєво відстає від Польщі. Експерти вважають, що якщо в травні-червні не почнеться активна робота з реконструкції аеропортів, особливо злітно-посадкових смуг, Україна може втратити чемпіонат.

21 квітня „Наша Україна” порушуватиме питання про розпуск коаліції у разі створення у Верховній Раді тимчасової слідчої комісії з напрацювання змін до Конституції. В коаліції почалася не холодна війна, а гаряча. Це видно по заявах і взаємних звинуваченнях, по намаганнях внести зміни до Конституції і відмінити або нівелювати інститут президентства – йдеться у заяві фракції.

22 квітня У Львові мери українських та польських міст, у яких проходять фінальні матчі Чемпіонату Європи з футболу 2012 року, утворили Раду міст „Євро-2012”.

Фото: Петро Андрусенко

Останніми днями Тимошенко особисто підтримувала кампанію Олександра Турчинова. Стануть київські вибори успіхом Юлії, або, як „бажали” їй в Секретаріаті президента, її Сталінградом, ми переконаємося досить швидко.

непросто. По-перше, в інтересах президента, як зауважують чимало аналітиків (наприклад, Вадим Карасьов), якнайдовше „протримати” Юлію Тимошенко на посаді прем’єра – одночасно створивши її уряду чергові проблеми, що перешкоджатимуть реалізувати обіцянки. Осінь може виявитись важким періодом з економічної точки зору. Зростаюча інфляція власне тоді може відобразитися на рості цін. До того ж в черговий раз можуть „активуватись” енергетичні проблеми, а це вплине на значні зниження рейтингу Юлії Володимирівни.

Сама Тимошенко, на думку спостерігачів, розраховує на відставку, ініційовану президентом, оскільки відставка за власним бажанням завдала би удару по її репутації („не справились з проблемами і втекла”). Хоча, йдучи сама, вона може водночас звинуватити президента та його команду у перешкоджанні працювати для блага суспільства і виконання запланованих реформ. Якщо вірити словам Луценка, незабаром дізнаємось, який саме варіант обрала Банкова. У разі ініціації відставки Тимошенко не виключено, що на нас чекають нові дострокові парламентські вибори. Теперішня коаліція є вже лише тимчасовим союзом. Зокрема, Юрій Луценко заявив, що на наступні вибори Народна Самооборона піде самостійно. Більш правдоподібний варіант – Луценко стартуватиме у блоці з БЮТом. Всупереч усьому, варіант дострокових виборів не повинен бути найгіршим для президента. Завдяки цьому Ющенко,

ймовірно, вдасться переформатувати власне політичне оточення. В кожному разі, дострокові вибори дали би президенту потрібний час на підготовку до президентських виборів – головної ставки у політичній грі.

Існує ще один варіант розвитку ситуації – тимчасове перемир’я між Тимошенко та Ющенком, що було би можливим, якби президент звільнив Віктора Балогу і тим самим все погане у минулих відносинах пішло би на рахунок Балоги. Однак не варто себе обманювати: подібний „мир” не триватиме довго. Президентські вибори, які невпинно наближаються, загострять взаємні відносини. На даний момент Тимошенко має більшу підтримку, але до 2009/2010 рр. ще чимало часу.

Є ще один істотний момент, про який варто згадати. Київ прагне до інтеграції з НАТО. У грудні відбудеться черговий саміт Альянсу, на якому Україна хотіла би приєднатись до ПДЧ. В ситуації політичного конфлікту шанси України можуть ще більше зменшитись.

Коли я пишу ці слова, у Києві відбуваються вибори мера. Останніми днями Тимошенко особисто підтримувала кампанію Олександра Турчинова. Стануть київські вибори успіхом Юлії, або, як „бажали” їй в Секретаріаті президента, її Сталінградом, ми переконаємося досить швидко. Без сумніву, результат матиме величезне значення не лише для мешканців столиці, але й для усього політичного процесу в державі.

Петро Андрусечко, Київ

Зачароване коло української політики

коментарій

► Для пересічного українця, думаю, не дуже зрозуміло, чому виникла перша політична криза помаранчевої еліти, яка закінчилася відставкою уряду Ю. Тимошенко. Так само, як і не зрозуміло, чому зараз, після вимушеного або логічного примирення, табори Ющенка та Тимошенко знаходяться в стані безперервної війни, яка загрожує знищенням як мінімум однієї сторони, а то й обох. Особливо, у той час, коли „розумна мавпа“ Партії регіонів з неабиякою насолодою спостерігає за виснаженням своїх опонентів.

Політичні експерти вже давно окреслили причини такого розбрату. Вони є очевидними і головне – об’єктивними, а тому немінучими. Серце конфліктності міститься у зміні 2004 року Конституції, у моделі політичної системи, яка створює два рівнозначні центри виконавчої влади, постійно зіштовхуючи їх лобами у війні за право виконувати спільні функції. А вже потім ця система накладається на протилежність у баченні моделі розвитку України з боку схильного до лібералізму президента Ющенка та схильної до популізму прем’єр-міністра Тимошенко. Вінцем усього „конструктиву“ є особиста неприязнь між лідерами держави, яка виробилася і поглибилася за останні три роки.

Політичне протистояння між урядом і президентом заводить країну в глухий кут: необхідне продовження конституційної реформи. Заяви президента та прем’єр-міністра – лідерів політичних сил парламентської коаліції – засвідчили, що вони перебувають на різних полюсах політичної системи України і мають абсолютно різне бачення її майбутнього. Президент зауважує, що швидкий розвиток країни через проведення системних реформ можливий тільки за концентрації влади в одній інституції – президентській, натомість парламент – це джерело чвар і гальмування будь-якого конструктиву, тим більше в умовах, коли розколоте навіпль суспільство не дасть однозначної перемоги жодній політичній силі. В свою чергу, прем’єр-міністр, яка ще донедавна була палким прихильником жорсткої президентської моделі, зараз так само категорично переконує, що в Україні не можна владу сконцентрувати в президентських руках, бо це шлях до диктатури. На її погляд парламентська республіка, в якій на чолі виконавчої влади буде прем’єр – ідеальний для України варіант, тим більше, що парламент реально ніколи не піде на збільшення повноважень президента. А от задля обмеження цих повноважень ситуативно об’єднатися можуть майже усі, в тому числі і непримиренні вороги БЮТ та ПР.

Що може народитися внаслідок цієї вже давно не конструктивної конфронтації? Чергове переформатування парламенту і коаліції? Це вигідно лише Ющенку з огляду на майбутні президентські вибори, однак тільки в тому випадку, якщо розвал коаліції буде ініційований бютівцями, бо в іншому випадку Тимошенко буде возведена в мучениці, а її рейтинг виросте ще більше. Тому сам Ющенко не розпустить парламент. Тимошенко натомість тільки цього й добивається, оскільки це розв’яже їй руки для початку, цілком ймовірно, що переможної, президентської гонки. З іншого боку, альтернативи помаранчевої коаліції в цьому парламенті немає, а тому БЮТ і НУНС просто прикуті один до одного.

Ще одним варіантом перезавантаження ситуації може стати прийняття змін до Конституції, які, серед іншого, вимагатимуть проведення президентських та парламентських виборів. А прийняти в парламенті лише Конституцію, що перетворить Україну на повністю парламентську республіку? Цього президент і його команда не дозволять. В них є для цього достатньо законних важелів.

Відповідь на запитання „а що далі?“, поки що відсутня. Але є відчуття, що політична війна буде вестися до повного знищення конкурентів, що в принципі може призвести до двопартійної (БЮТ + ПР) популістської державної моделі управління. Однак, все залежатиме від хисту БЮТ і НУНС у проведенні політичних воєн.

Богдан Бачинський, Львів

22 квітня У 2007 році чотири підрозділи Збройних сил України отримали сертифікат відповідності стандартам НАТО, у 2008 році передбачається сертифікувати ще вісім підрозділів. Метою концепції оперативних можливостей є підвищення рівня сумісності між підрозділами країн, що беруть участь в операціях НАТО.

22 квітня Згідно із соціологічним дослідженням, проведеним у квітні Українським центром економічних і політичних досліджень ім. Разумкова, у президентських виборах за В. Януковича готові проголосувати 27,8% опитаних, за Ю. Тимошенко – 25,3%, за В. Ющенка – 11,6%, за В. Литвина – 6,7%, а за лідера комуністів П. Симоненка – 5,2%. При цьому, якби до другого туру президентських виборів вийшли Тимошенко і Янукович, то за керівника уряду віддали б свої голоси 39,6% респондентів, а за лідера Партії регіонів – 36,9%. Якби ж до другого туру вийшли Ющенко і Янукович, то чинному главі держави віддали б свої голоси лише 31,4% опитаних, а Януковичу аж 37,7%. Водночас, якби у другому турі зустрілися Тимошенко і Ющенко, то за керівника уряду віддали б свої голоси 32,9% респондентів, а за главу держави – 15%. Результати ймовірних парламентських виборів, якщо вірити соціологічному опитуванню, могли б стати такими: БЮТ – 28,3%, ПР – 26,8%, НУНС – 8,4%, КПУ – 5,8%, Блок Литвина – 5,1%.

23 квітня З метою повернення українців до рідної держави незабаром має бути започаткована нова програма „Твоя країна Україна“. Ця програма буде започаткована Фондом „Open Ukraine – Відкрий Україну“, одним із засновників якого є спікер українського парламенту.

23 квітня Президент Віктор Ющенко своїм указом увів у дію рішення РНБО про невідкладні заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки України. Кабмін повинен розробити і внести у шестимісячний строк на розгляд Верховної Ради проект концепції національної інформаційної політики. Уряду також доручено підготувати та внести на розгляд ВР у двомісячний термін концепцію створення системи суспільного телебачення і радіомовлення. Крім того, Кабмін повинен разом із СБУ, ФДМ та Антимонопольним комітетом вжити заходів щодо забезпечення національної безпеки України в інформаційній сфері під час підготовки до приватизації ВАТ „Укртелекому“.

огляд подій

23 квітня Міжнародний валютний фонд відзначає ознаки „перегріву“ української економіки.

Реальний ріст зарплат перевищує ріст продуктивності праці протягом декількох років. Це класичний приклад прискорення розвитку, що і приводить до „перегріву“ економіки. Іншими ознаками „перегріву“ є занадто високий споживчий попит, що сформувався на українському ринку, у тому числі за рахунок збільшення соціальних виплат і обсягів споживчого кредитування. Як наслідок, погіршується сальдо зовнішньої торгівлі, а також спостерігається зростання індексу споживчих цін і цін виробників. МВФ рекомендує прийняти заходи для сповільнення темпів росту споживчого попиту, у тому числі шляхом стримування соціальних виплат, лібералізації валютно-курсової політики та активного використання фіскальних важелів.

23 квітня Глава Національного банку Володимир Стельмах вважає, що прогнозований коридор курсу гривні 4,95–5,25 грн/\$1, встановлений основними принципами грошово-кредитної політики на 2008 рік, може бути розширений. Зокрема, найнижча планка долара може впасти до 4,5 грн/\$1.

23 квітня Зовнішнє тестування з української мови і літератури в Україні пройшло без серйозних порушень і на гарному організаційному рівні, вважають громадські спостерігачі. Такі висновки містяться в звітах громадської мережі „Опора“, Комітету виборців України (КВУ) і Центру тестових технологій та моніторингу якості освіти.

24 квітня Президент Словенії, яка нині головує в Європейському Союзі, Даніло Тюрк вимагає надати чітку перспективу членства в ЄС Україні і Молдові. Із відповідною заявою словенський президент виступив перед депутатами Європарламенту. Він також наголосив на необхідності прискорити процес європейської інтеграції Західних Балкан і Туреччини.

24 квітня Президент Віктор Ющенко заявляє, що переговорний процес про створення зони вільної торгівлі між Україною та Євросоюзом триває 14–18 місяців. Ющенко не виключив, що у вересні цього року, під час головування в Євросоюзі Франції, Україна підпише політичну частину поглибленої угоди з ЄС.

24 квітня Якби в найближчу неділю відбувся референдум щодо членства України в Європейському Союзі,

Україні потрібна народна Конституція, а не чергова змова політиків

➤ Конституційний процес в Україні завжди мав яскраво виражений політичний характер. Усі конституційні зміни, які відбувалися у країні, постійно супроводжувалися надмірною політизацією цієї надважливої державотворчої справи.

На жаль для української громади, Конституції 1996 року і 2004 року приймалися, не виходячи з бажань та інтересів народу, а виходячи з боротьби за повноваження політиків з політиками, з тією різницею, що змінювалися лише дійові особи.

Якщо у '96 році мова йшла виключно про боротьбу за повноваження між президентом Леонідом Кучмою і Верховною Радою, то у 2004-ому і до цього часу сам текст Конституції прошитий нитками боротьби за повноваження між урядом і президентом.

Повноваження понад усе

При цьому зміні до Конституції–2004 мають настільки незбалансований характер, що неминучі конфлікти через владні повноваження виникають навіть між союзниками по демократичній коаліції — це всі ми можемо спостерігати в інституційному протистоянні уряду Тимошенко і президента Ющенка.

І хоча це протистояння наразі не має ознак масштабної політичної кризи, яку ми бачили у конфлікті між президентом Віктором Ющенком і урядом Віктора Януковича, факт залишається фактом — і те й інше спровоковано і підживлюється незбалансованістю діючої редакції Конституції.

Як і Конституція '96 року, нинішня редакція головних правил гри є, грубо кажучи, змовою політиків, не підтвердженою волею народу на Всеукраїнському референдумі. Відтак, сам Основний закон в Україні має нелегітимний характер в очах більшості населення, і це створює великі можливості для політичних спекуляцій з боку недобросовісних політиків.

Уроки першої масштабної політичної кризи, яка закінчилася достроковими виборами восени 2007 року, стали очевидними для основних політичних гравців лише зараз, коли демократичні сили БЮТ і НУ-НС самі стикнулися з проблемою недосконалості Конституції.

Очоливши уряд, лідер БЮТ Юлія Тимошенко сподівалася, що єдність демократичних сил та взаємна довіра один до одного дозволять обходити гострі кути чинної редакції Конституції, і не використовувати їх у політичних цілях. Однак цього не сталося, бо спокуса використати дірки в Конституції на свою користь породжує недовіру навіть між союзниками.

В підсумку і Президент, і прем'єр, як для себе, так і публічно визнали — жоден з них за такої Конституції не може повноцінно виконувати свої функції і реалізовувати власну політичну та економічну програму, з якою вони йшли на вибори.

Президент першим вирішив одноосібно ініціювати потрібні суто йому конституційні зміни, з огляду на бажання вдруге очолити країну на президентських виборах 2009 року. Тому на усі конституційні процеси в Україні знову ж таки, як і в попередні роки накладається в першу чергу політичний інтерес, а не загальнодержавний інтерес.

В заручниках політичних амбіцій

Ющенко оголосив про створення Національної Конституційної ради, на яку була покладена функція розробки нового основного закону, але фактично в обхід парламенту. Він також планував прийняти її на загальнонаціональному референдумі без врахування думки ВР, яка, на переконання президента, давно дискредитувала себе.

В такій позиції щодо парламенту є частка правди, адже за даними соціологічного опитування Центру Разумкова у квітні рівень повної підтримки Верховної Ради серед громадян складав лише 3,7%. При цьому президента як орган влади повністю підтримували 11,2% громадян. Рівень повної підтримки уряду також у три рази більший за рівень підтримки Верховної Ради і складав 9,5%.

Значне падіння довіри до ВР спостерігається з часу низки великих політичних криз, коли заручниками амбіцій окремих політиків ставала вся країна.

Запроваджена Верховною Радою виключно у своїх партійних інтересах пропорційна виборча система на всіх рівнях з часом повністю дискредитувала себе в очах виборців. Вони втратили можливість обирати у владу конкретних

людей, а отримали натомість закриті списки політиків, нав'язані населенню партійними лідерами.

Однак, задля справедливості, варто зауважити, що ігнорування позиції Верховної Ради при прийнятті Конституції, як хоч і недосконалого, але обраного народом інституту влади є хибним і на-вряд чи законним кроком. Такої самої точки зору дійшов і Конституційний суд, який прийняв рішення, що будь-яка нова Конституція в Україні має спочатку бути прийнята у Верховній Раді, а потім затверджена на загальнонаціональному референдумі.

Саме це рішення КС дозволило прем'єру і лідеру БЮТ Тимошенко заявити на противагу президенту про необхідність запровадити парламентську республіку в Україні на зразок ФРН. Таким чином, Тимошенко знайшла адекватну відповідь президенту. Тепер йому так чи інакше доведеться узгоджувати свій варіант документу з Верховною Радою. Тому президенту довелося відмовитися від ідеї виключно президентської республіки і нашвидкуруч підкорегувати свій варіант Основного закону.

Гра з нульовою сумою

Концепція президентського документу хоча і формально зберігає нинішню модель парламентсько-президентської республіки, але містить приховані наміри значно посилити роль президента.

Наприклад, президент хоче мати право самому призначати і звільняти генерального прокурора, а отже, отримати повний контроль над правоохоронною системою, адже саме від прокуратури в силу застарілого законодавства сьогодні залежить, чи піде будь-яка кримінальна справа до суду, чи не піде. Генпрокуратура в Україні також традиційно використовується для зведення політичних поррахунків з опонентами. Чим буде стримуватися таке повноваження президента, у його варіанті Конституції не сказано.

Окрім цього, президент таки прагне безпосередньо впливати на виконавчу владу, фактично запропонувавши відмінити таке утворення, як парламентська коаліція. На думку Ющенка, якщо дві найбільші фракції Верховної Ради не зможуть висунути узгоджену кандидатуру прем'єр-міністра, то президент отримує право самостійно подати свого кандидата на цю посаду.

Президент також прагне надати можливість населенню приймати закони на референдумах. За такого сценарію президенту буде нескладно ініціювати будь-який референдум ні-

бито за „народною ініціативою“, як це досить успішно робив президент Леонід Кучма, ініціювавши такий референдум у 2000 році, виключно для того, щоб натиснути на Верховну Раду.

Зрозуміло, що у такій редакції цей проект Конституції наразі недієздатний і не знайде підтримки у Верховній Раді, оскільки ще більше розбалансує і без того хитку конструкцію політичного устрою країни. Водночас Юлія Тимошенко продовжує показово наполягати на прийнятті тієї Конституції, яка б зробила її канцлером і одноосібним керівником всієї виконавчої влади, включно із правом призначати голів обласних державних адміністрацій, які реалізують політику уряду на місцях.

За президентом же залишаються ледь не церемоніальні та духовно-просвітницькі функції. У проекті БЮТ, щоправда, залишається всенародне обрання президента. Але така постановка питання входить у пряме протиріччя з бажаннями громадян, які воліють бачити сильну, але демократичну президентську владу, яку б стримував парламент та незалежна судова система..

У своєму, поки що чорновому і напів-офіційному варіанті Конституції, БЮТ також пропонує залишити пропорційну систему і проводити вибори до Верховної Ради за відкритими списками у два тури, за принципом «переможець отримує все». Реально це означає фактичне запровадження двопартійної системи, і реально ця схема нежиттєздатна з огляду на вкрай високу недовіру населення до парламенту та пропорційної системи виборів.

Відтак, контрпропозиції Ющенка та Тимошенко щодо Конституції варто розглядати під кутом гри з нульовою сумою. Сторони заявляють максимально неприйнятні по відношенню один до одного проекти Конституцій з тим, щоб шукати спільні точки дотику. До того ж на кону вирішальні вибори президента, на які піде як Тимошенко, так і Ющенко, і саме переможець цих виборів зможе реально „отримати все“, в тому числі можливість провести справжню конституційну реформу.

Тим часом більшість українських експертів упевнені в тому, що країні потрібна президентсько-парламентська форма правління, із сильним президентом, силу якого має обмежувати двопалатний парламент. Крім того, останнє слово повинен обов'язково сказати народ на референдумі. Лише тоді така Конституція буде справді народною та легітимною в суспільстві, а не черговою змовою політиків.

Павло Булгак, політолог, Київ

більшість громадян України (56%) проголосували б за вступ. Про це свідчать дані загальноукраїнського опитування, проведеного фондом „Демократичні ініціативи“. Готовність взяти участь у референдумі висловили 78% громадян. 25% проголосували б проти вступу України до ЄС, 19% ще не визначилися. Спостерігається негативна динаміка громадської думки в порівнянні з груднем 2007 року, коли за вступ до ЄС проголосувало б 64%, але позитивна у порівнянні з 2005 роком, коли за вступ України до ЄС згодні були проголосувати 47%. Крім того, дані опитування показали, що більшість громадян України не відчувають себе європейцями: 25% засвідчують свою належність до європейців, 70% – ні. Регіонально свою належність до європейців визнають лише жителі Західної України. Натомість, серед українців виявилось більше тих, хто відчуває свою належність до СНД – 52%, а 42% – ні.

24 квітня Міністр економіки Богдан Данилишин прогнозує цінову стабілізацію до липня. За його словами, Кабмін у короткостроковому періоді зосередить увагу на недопущенні необґрунтованого росту цін і тарифів на окремі товари й послуги, у тому числі соціально значимі, а також проявів несумлінної конкуренції й зловживання монополієм становисем.

25 квітня Київська міська територіальна виборча комісія у четвер завершила реєстрацію кандидатів на посаду Київського міського голови. Загалом зареєстровано 79 кандидатів на посаду мера столиці. Дострокові вибори столичного міського голови та Київради призначені на 25 травня.

25 квітня Прем'єр Юлія Тимошенко застерігає президента, що народ може йому пред'явити „червову картку“. Так вона прокоментувала заяву президента про те, що уряд отримав від нього жовту картку за свої дії. Прем'єр зазначила, що Світовий банк визнає роботу уряду високопрофесійною і абсолютною реформаторською.

25 квітня Кандидат у мери Києва Віталій Кличко допускає можливість об'єднання демократичних сил з метою висунення єдиного кандидата на посаду мера, хоча ще недавно категорично відкидав будь-яку можливість складання своєї кандидатури на користь іншого кандидата.

25 квітня Президент Ющенко повторно призупинив розпорядження

уряду від 11 лютого про проведення приватизації „Одеського припортового заводу“, а також в черговий раз призупинив дію розпоряджень Кабінету Міністрів про зміну керівництва Фонду держмайна. В указі президента вказується, що зазначені урядові акти прийнято всупереч Конституції. Водночас, прем'єр Юлія Тимошенко доручила в.о. голови Фонду держмайна Андрію Портнову не виконувати укази президента стосовно керівництва ФДМ та з приводу призупинення конкурсу з приватизації „Одеського припортового заводу“.

В цей же день Ющенко зупинив дію постанови Кабінету Міністрів від 17 квітня „Про затвердження порядку проведення у 2008 році земельних аукціонів“. На його думку, видавши постанову від 17 квітня, Кабінет Міністрів „вийшов за межі повноважень, визначених для нього Конституцією та законами України, діяв усупереч нормам Конституції та Земельного кодексу України“.

26 квітня Антиукраїнські заяви російських високопоставлених осіб щодо суверенітету і територіальної цілісності України зняті з порядку денного і більше не лунатимуть – заявив міністр закордонних справ України Володимир Огризко після переговорів з російським міністром Сергієм Лавровим. Огризко також повідомив, що Україна і Росія домовилися у червні завершити делімітацію ділянки спільного кордону в Азовському морі. Ситуація з розмежуванням Керченської протоки, за словами міністра, значно складніша.

28 квітня Прем'єр Юлія Тимошенко заявляє, що Україна розраховувалася зі своїми газовими боргами перед Росією. В свою чергу російський прем'єр Зубков сказав, що останній платіж України за газ є гарною новиною. „Це відкриває шлях для нашої солідної співпраці, вибудовування довгострокових стосунків, можливо, на 8–10 років вперед, зі зрозумілими прозорими контрактами на транзит газу і його постачання в Україну“.

28 квітня У Франції, Нідерландах, Іспанії та Італії відкликали з ринку українську олію через виявлення в ній слідів нафти. Українські представники заявляють, що це дії конкурентів.

1 травня В Криму, на узбережжі Чорного моря між Алуштою та Судакком, українські прикордонники виявили російську ракету. Розгорівся черговий російсько-український

Коли бракує волі

➤ 22–23 травня у Києві відбувся саміт з питань енергетичної безпеки. Першого дня тривав Міжнародний Енергетичний Форум, в якому приймали участь насамперед експерти, а вже наступного дня відбулася зустріч шести президентів – Азербайджану, Естонії, Литви, Латвії, Польщі, Грузії та України. Результати саміту прокоментувала Анна Козловська – аналітик Центру Східних Досліджень, експерт з українських питань.

Саміт очікувань організаторів не виконав. Києву не вдалося створити балтійсько-чорноморську енергетичну спільноту в очікуваному форматі, як і прискорити реалізацію проекту „Одеса–Броди“ – тобто гарантувати потік каспійської нафти до нафтогону і залучити інвесторів до побудови нового нафтопереробного заводу в Україні. На диво, але головною причиною того, що саміт не завершився успіхом, були не дії Росії, а відсутність волі. Насамперед економічної, оскільки більшість учасників саміту політичну волю виявила і причиною не малу. Але Азербайджан поставив і побудову нафтопереробного заводу, і поставки азербайджанської нафти в залежність від рентабельності проекту. Подібну позицію по відношенню до заводу зайняла і Польща. Так само балтійська

транзитна спільнота виявилась економічно не вигідною з огляду на різницю транзитних оплат між державами. Попри те, що саміт не був переломним, його значення велике. Він довів, що потреба в координації енергетичної політики держав цього регіону є дуже великою, і, більше того, вона не є тимчасовою. Саміт показав також рішучість України щодо поглиблення енергетичної співпраці з ЄС, а така потреба повинна схилити Брюссель до більшого визнання енергетичного значення балтійсько-чорноморського регіону, який по відношенню до євросоюзних проектів залишається позаду Західної та Південної Європи. Був також сигналом для Москви в тому сенсі, що російська енергетична політика щодо балтійсько-чорноморського регіону вимагає ревізії, оскільки вона підштовхує держави цього терену до інтеграції, скерованої проти неї самої. І врешті, став підтвердженням того, що процес енергетичної інтеграції в чорноморсько-балтійському регіоні поглиблюється. Його ефективність покаже черговий енергетичний саміт, який відбудеться в Азербайджані. Можливо, на саміті в Баку з'явиться економічна воля, необхідна для реалізації енергетичних амбіцій України, яка не відмовиться від стимуляції балтійсько-чорноморської енергетичної інтеграції.

Анна Козловська, Київ

Фото: Петро Андрусенко

Трохи не ті зміни

коментарій

► Взагалі-то у нас сьогодні тема – так звана „Конституція України”. І я до неї спробую повернутися. Але спочатку – два слова про трохи інше. Добре бути читачем. От ви, наприклад: читаєте собі зараз цей матеріал, а самі вже знаєте, чим закінчилися дострокові вибори київського міського голови. Натомість я – пишучи – ще ні. Сподіваюся однак, що все відбудеться (відбулося?) як слід – і перемогу знову здобуде (здобув?) Леонід Черновецький. Серйозно. Бо це б означало (означає?), що його конкуренти отримали саме те, на що заслуговують. Згідно з соціопитуваннями, на момент, коли я це пишу, сумарний рейтинг Кличка, Турчинова і Катеринчука є вищим за рейтинг Черновецького. Натомість поодиночі Черновецький переграє кожного зі своїх суперників. Здавалося б, проста справа: чесним і демократичним кандидатам (а всі троє ніби позиціонуються як такі) треба об'єднатися і разом підтримати когось одного з-поміж себе. Але таке щастя – не для нас із нашими багатющими гетьманськими традиціями.

Усі люди, як відомо, вчаться на помилках: розумніші – на чужих, дурніші – на власних. Якщо ж людська істота характеризується цілковитою нездатністю засвоювати елементарні знання і найпростіші практичні навички, то перша-ліпша медична енциклопедія ставить їй невблаганний діагноз: ідіотія. Ну, а коли вказані симптоми раптом починають виявлятися у цілої групи не найбільш розумних людей із депутатськими значками на „майбах” та „лексусах”, можна і без енциклопедій впевнено стверджувати: маємо справу з так званою „помаранчевою коаліцією”.

Важко повірити, але їм вдалося. Оце після кількомісячної відсутності довелось заїхати в Україну та побалакати з живими ще, як не дивно, земляками моїми – і точно бачу: вдалося. Усім тим, за кого і проти кого ми так дерли свої застуджені горлянки, спільними зусиллями вдалося переконати нас, що на всілякі вибори у принципі ходити не варто, бо в цій країні хоч за кого голосувати – все одно лиш сорому наберешся. То який сенс проштовхувати до влади своїх покидьків, якщо нічим не гірші чужі самі пройнуть, заощаджуючи нам час і сили?

І ось у контексті такого нашого політикуму постає проблема змін до Конституції (вона ж – Основний закон). „Бо наша Конституція, – каже хмарою політикум, – поганенька, суперечлива, розбалансована і т.д. Тому ми й живемо так убого і безнадійно. От якби наш Основний закон був такий, як в Америці або як у Франції, або, може, такий, як в Німеччині чи Норвегії, то ми б і жили відповідно”. Тепер мені нарешті все ясно. Тобто майже все. Бо не ясно, як, наприклад, Англія примудряється виживати впродовж століть, фактично не маючи конституції у загальноприйнятому розумінні. Також не ясно, чому серед успішних країн є і парламентські, і президентські, і парламентсько-президентські, і конституційні монархії, а нам щось наразі жоден варіант не підходить. Бо, товариші депутати, якщо вся проблема в добрій конституції, то, може, легше було б визначити, яка країна має найкращу – і просто списати її слово в слово? Все одно ж нічого оригінального не придумаете, тільки знову сміху на цілий світ наробите. Зрештою, яка вам різниця, як виглядатиме той Основний закон? Будьте мудрі: ви ж і так жодного закону – основного чи там другорядного – дотримуватися не збираєтеся...

Одне слово, на задану тему я знаю таке. Усі „головні політичні гравці України”, як називає цих жерців і жриць законодавчо-виконавчої поведінки преса, усвідомили необхідність змін до Конституції. Тепер би ще дочекатися, щоб вони усвідомили необхідність заміни „головних політичних гравців”. Принаймні, коли заклад інтимних послуг переживає затяжну кризу, то, звичайно, можна спробувати пофарбувати стіни в помаранчевий колір, повісити блакитні фіранки і наліпити на білі біде червоні сердечка. Практичний розум однак підказує, що значно ефективнішим заходом було б кардинальне оновлення прости... прости Господи, особового складу борделю. Зрозуміло, що специфіка професії „слуг народу” полягає в тому, щоб існувати на наші гроші. Але хай у такому разі вони навчаться задовольняти і наші базові потреби.

Олександр Бойченко, Чернівці

скандал. Знайдена зброя – це нова експериментальна ракета, яка використовується корабельними системами для ураження надводних і повітряних цілей противника. Після цього прикордонники повідомили про цей факт представників Чорноморського флоту Росії, і ті визнали, що російські моряки „загубили” ракету. Згідно із законодавством України, Чорноморському флоту забороняється проводити будь-які навчання без повідомлення української влади, чого зроблено не було. Втім, пізніше російські моряки заявили, що це був лише макет ракети, який не міг нести будь-якої небезпеки.

6 травня В Україні ціни на харчові продукти і безалкогольні напої в квітні 2008-го, у порівнянні з квітнем 2007 року, зросли на 47,2%.

8 травня Квітневий показник інфляції у 3,1 % означає, що Кабінет Міністрів під керівництвом Юлії Тимошенко не може впоратися з негативними процесами в економіці країни, заявляє глава Секретаріату президента Віктор Балога. Він зазначив, що величина інфляції, зафіксованої у квітні, є надто високою, оскільки саме в цьому місяці інфляційні процеси завжди були близькі до нуля. Балога також вважає, що для втримання „інфляційного шалу” Кабінет Міністрів приймає низку рішень, „які загрожують економіці країни серйозними проблемами. Тобто для досягнення нетривалого позитивного ефекту вживаються заходи з ефектом міни сповільненої дії”, – сказав він.

11 травня Представники СБУ попередили мера Москви Юрія Лужкова про неприпустимість дій, що порушують українське законодавство. Письмове попередження було вручено Лужкову в суботу в аеропорту Сімферополя. Незважаючи на це, під час виступу на мітингу Лужков заявив, що питання належності Севастополя до України залишається невирішеним, а зокрема, Севастополь як військово-морська база ЧРП і Росії, ніколи не передавався Україні й повинен бути повернутий Росії. В цей же день Україна оголосила Лужкова персоною нон-грата.

11 травня У випадку спільного головування БЮТ і Партії регіонів з деяких питань, у тому числі по змінах у Конституцію, мова не йде про створення нової коаліції, – заявляють представники БЮТу.

12 травня Лідер Народної Самооборони, міністр внутрішніх справ Юрій Луценко заявив, що глава Се-

кретаріату президента намагається розвалити демократичну коаліцію. Тому Народна Самооборона вимагає від президента відставки глави Секретаріату президента Віктора Балоги.

13 травня Мера Тернополя оштрафовано на суму 340 гривень за порушення, передбачене законом „Про боротьбу з корупцією”, а саме за відмову надати інформацію щодо використання бюджетних коштів цільового призначення. Рішення про штраф ухвалив Тернопільський міськрайонний суд на підставі адмінпротоколу, який стосовно мера Тернополя склали працівники Державної служби боротьби з економічною злочинністю.

13 травня Члени БЮТ пообіцяли заблокувати трибуну парламенту, якщо до порядку денного не будуть включені „антиінфляційні закони”, а також кадрові питання – насамперед, призначення главою Фонду держмайна Андрія Портнова. Оскільки затягування цього кадрового призначення унеможливає наповнення держбюджету за рахунок продажу держмайна. На противагу вимогам БЮТ члени НУ–НС наполягали на розгляді питання про внесення змін у закон про Кабінет Міністрів. Водночас, прем’єр Юлія Тимошенко погрожує розірвати партнерство з президентом Ющенком у випадку блокування діяльності уряду. Ющенко відповів, що він категорично проти дострокових парламентських виборів та перформатування коаліції.

14 травня Лідер Партії регіонів Віктор Янукович вважає, що якщо політичні сили не знайдуть консенсусу, парламент варто розпустити. За його словами, ПР не веде ніяких переговорів з БЮТ, а в парламент представить свій варіант змін у Конституцію. При цьому Янукович висловив припущення, що також свої варіанти змін представлять БЮТ і комуністи. Лідер ПР вважає, що після внесення змін у Конституцію в Україні можна буде провести нові парламентські вибори.

14 травня Державтоінспекція планує найближчим часом ввести вилучення автомобілів у водіїв, що протягом року двічі затримувалися в нетверезому стані за кермом. Такий експеримент уже проводиться в Тернопільській області, де в трьох водіїв автомобілі вилучені і продані на аукціоні. Аукціони буде проводити держава, а тому оцінка вилученого автомобіля буде дещо меншою, ніж якби транспортний засіб продав

Кость Бондаренко: „Щороку, коли влаштовують перевибори, народ збагачується”

Ваш інститут проводить дослідження по цій Україні. Яка ідея чи образ об’єднують українців з різних регіонів? Україну, як молодшу державу, якій лише вісімнадцять років, об’єднують спільні негаразди: проблеми корупції, недосконала законодавча система, енергетична проблема. Можна сказати, що в Україні – у Львові, Луганську чи Донецьку – з’явився спільний ворог – держава як апарат. І в повсякденній боротьбі з цим апаратом, із засиллям цього апарату гартується нація.

Більше того, якщо говорити про розбіжності, які ділять суспільство, вони актуальні для нинішнього покоління, активного покоління громадян України, багато з яких пам’ятають Радянський Союз, які народились в Союзі, які значною мірою живуть старими стереотипами і не позбулись їх на підсвідомому рівні. А якщо говорити про молодше покоління, які навчаються у школі, для них немає питань, які ділять, немає проблем. Вони всі відчувають себе українцями, громадянами України. Вони не знають іншої країни. Мойсей водив людей по пустелі сорок років, щоб помер останній, хто пам’ятав єгипетський полон. Так само напевне зі зміною поколінь відбудуться зміни на краще і відбудеться об’єднання України.

А як ви прокоментуєте вибір людей в проєкті „Великі українці”?

Дуже позитивно. Оскільки таким чином поставлено крапку в історичній дискусії, чиею коліскою була Київська Русь. Якщо київський князь Ярослав Мудрий оголошений українцем, та країна, якою він керував, була протоукраїнським утворенням. І поставлено крапку в теорії про коліску трьох братніх народів і все розставлено по своїх місцях.

Степан Бандера опинився, здається, на другому місці...

Бандера – на третьому. І як історик, який досліджував той період, я вважаю, не варто розглядати його як символ, історичну постать. Це – далеко не найкращий політик свого часу, можна сказати політикан, переважно кабінетного типу. Але в той же час його ім’я стало прапором для цілого руху. Люди з його іменем

йшли на смерть. І визнання Бандери на третій позиції – це, скоріш за все, така спроба персоніфікації усього руху, цілої сторінки в історії України.

Зараз в найближчі 10–15 років ніхто не зможе призвести до реабілітації ОУН чи УПА. Практично люди своїм sms-голосуванням поставили крапку в цьому питанні. Ветеранів війни [радянської армії] та УПА ніхто не примирить. Вони живуть своїми стереотипами. Намагання президента примирити їх – це війна з вітрянками.

Власне, як розглядати історичну політику президента? Це нагадує ситуацію в Польщі.

Ющенко вже так сформований. Він абсолютний профан в історичній науці, знає історію поверхово, вихоплені з контексту шматки. На жаль, відсутність системних знань в історії, здатності відсилати історичні знання до сьогодення, – цього всього у нього немає. Відповідно, він діє так, як діє. Але в той же час з цим змирилися в Росії, в світі, і дивляться як на особливість президента, з якої, можливо, можна насміхатись, але не варто боротись.

Мене вразила діяльність СБУ, яка займається історично-дослідницькою роботою. Наприклад, опублікувала матеріали про діяльність ОУН на Сході України. Це виглядає дуже дивно.

Справді, дивно. Тому, я думаю, не менш дивним виглядало те, що протягом тривалого часу (тижнів чи місяців) у багатьох регіонах була паралізована робота місцевих органів реєстрації актів громадянського стану (ragsів), які займалися не реєстрацією шлюбів, а тим, що сиділи по архівах і шукали дані про померлих під час голоду 1932–1933 року. У нашого президента потік свідомості спрямований у зворотному напрямку.

Якщо зайшла розмова про Віктора Ющенка, чи можна порівняти його з Леонідом Кучмою?

Можна і не можна одночасно. Ющенко зберіг і законсервував систему Кучми, але значно послаблену, систему Кучми в апаратному розумінні. Тобто систему фаворитів, олігархів, кулуарного прий-

Фото: Петро Андрусенко

Кость Бондаренко – політолог, директор Інституту Горшеніна

няття рішень. Тобто, того самого, проти чого боролись на Майдані. У Ющенка значно менше повноважень. Ющенко сам є доволі лінійний в управлінні державою. Він передає владу в оренду іншим, наприклад, [Віктору] Балозі, перед тим [Петру] Порошенку, сам дуже швидко втомлюючись від влади. Тут дається взнаки астенічна складова його характеру, фізіологічні властивості. Тому я думаю, Ющенко – це був крок назад, порівняно з тим, що ми мали в часи Кучми. Бо тоді була міцна влада, нехай і авторитарна, яка йшла на користь Україні.

Наскільки правильно чи коректно говорити, що ми маємо справжній політичний конфлікт?

Ми маємо дійсно політичний конфлікт між діадочами Кучми. Кучма відійшов в минуле, і його спадкоємці на сьогоднішній день ділять владу між собою. Іде боротьба між трьома лідерами – Януковичем, Ющенком, Тимошенко. Доволі затяжна боротьба. Хоча кожен з цих людей завдячує своєю кар'єрою саме Кучмі. Сьогодні вони ділять між собою владу, намагаються збільшити повноваження.

В чому сутність протистояння між прем'єром та президентом?

Якщо спуститись на мікрорівень, Тимошенко хоче проводити соціальні програми, Ющенко їй не дає. Якщо на макрорівні – це боротьба за президентство. Для Тимошенко – підвищити соціальні програми і знизити рейтинг Ющенка. Реально йде боротьба за рейтинг напередодні президентських виборів.

Вона справді хоче реформувати країну?

Її дії спрямовані на владу. Але буде вона президентом чи канцлером з широкими повноваженнями – це інше питання. Для неї самоціль – мати владу і мати необмежений вплив на економіку країни. Для неї дуже важливе одноосібне керування державою, провести групу близьких до неї бізнесменів, які б вирішували долю України. Якщо хочете, це можна назвати „економічна хунта“. Не військова, але саме економічна, доволі авторитарна.

Тобто, навіть соціальні реформи – це інструмент?

Це не реформа, це інструмент для досягнення влади. Вони спрямовані насамперед на те, щоб спонукати

сам власник. Гроші від продажу транспортного засобу будуть повертатися власникові.

16 травня Україна стала 152-м повноправним членом Світової організації торгівлі.

16 травня За закон про Кабінет Міністрів у другому читанні проголосували 245 депутатів блоку НУ–НС, БЮТ та блоку Литвина. Цей проект передбачає повернення частини повноважень від Кабміну до президента. Також 384 голосами Верховна Рада внесла антиінфляційні проекти до порядку денного. Верховна Рада ухвалила закон щодо регулювання реалізації окремих соціально-значимих продуктів харчування. За законопроект в цілому проголосували 251 депутат.

16 травня Група Народна Самооборона хоче вийти зі складу Блоку „Наша Україна – Народна Самооборона“. Про це заявив на восьмому з'їзді партії заступник голови партії Олег Новиков. „На сьогоднішній день ми виконали всі зобов'язання перед „Нашою Україною“ і тепер будемо йти своїм шляхом“, – сказав він.

17 травня Президент підтримав позицію, що аеродроми будуть у державній власності. Тобто – це злітні смуги, земля і вся система безпеки. За цю позицію виступало міністерство транспорту та зв'язку, однак категорично проти цього виступало національне агентство з питань підготовки і проведення в Україні „Євро-2012“. Міністерство транспорту і зв'язку планує повернути з комунальної до державної власності 24 аеропорти.

19 травня Генпрокуратура порушила кримінальну справу щодо народного депутата Андрія Портнова за фактом замаху на незаконну приватизацію. За словами генерального прокурора Медведька, прокуратурою проведено перевірки законності дій Портнова, які мають ознаки перевищення ним владних повноважень і дестабілізації роботи ФДМ.

21 травня Кабмін приступив до виконання рішення РНБО, що доручила урядові протягом двох місяців розробити законопроект про призупинення з 2017 року дії міжнародних договорів про тимчасове перебування на території України Чорноморського флоту РФ.

► громадян визначитись на користь саме Тимошенко.

Наскільки реально прийняти нову Конституцію?

Сьогодні це практично нереально. Хоча у Віктора Ющенка були плани прийняття Конституції, навіть 28 червня цього року. Тепер у Тимошенко є можливість провести свій референдум, вірніше, об'єднати зусилля двох фракцій – Партії регіонів і БЮТу, і провести референдум по факту прийнятою парламентом Конституції.

Чи справді більшість аналітиків мають рацію, коли кажуть, що у Ющенка немає шансів на перемогу?

Я би так не сказав. У 1998 році, за рік перед виборами, у Кучми був рейтинг 8%. Він став президентом у 1999 році. Такий же рейтинг сьогодні у Ющенка.

Тоді Кучма використав комуністів як ворога, проти якого проголосувала більшість виборців.

Сьогодні таким ворогом може бути Юлія Тимошенко. Може мати місце спроба призначити в її оточенні якогось нового [Павла] Лазаренка. Сказати, що він є ворогом України номер один, а Тимошенко його покриває. Але це умовні схеми. Це може також спрацювати для підвищення рейтингу Ющенка і пониження Тимошенко.

Якою є роль Віктора Балого, він справді відповідає за ціле „зло“ в оточенні президента?

Віктор Балага насправді розпоряджається функціями президента. В нього працює інстинкт політичного самозбереження. Він чудово розуміє, що для власного політичного довігліття він має застосувати усі важелі і ресурси, і захищати президента.

Тобто, він буде лояльним до кінця?

Так, і він чудово розуміє, що лояльність до президента – це умова його політичного довігліття.

Щодо зв'язків Віктора Медведчука з Тимошенко?

Я думаю, Медведчук, як дійсно тонкий політик, розкладає, що називається, яйця в різні кошики, і він веде переговори з різними групами, граючи в шахи сам із собою. Думаю, його мало цікавить повернення у велику політику. Його цікавить впливовість, а не посада.

Повертаючись до Тимошенко, вона буде надалі прем'єр-міністром, чи залишить цю посаду?

Тут постає питання. Покинути самій дуже

важко. Покинути пост вона може лише з розвалом коаліції, так у нас сформована система. Тому питання, чи буде вона чекати до осені, чи для неї важливо і навіть доцільно провести дострокові вибори восени. Їй, можливо, була б навіть вигідною ескалація парламентської кризи і провокування розпуску парламенту. Можна говорити, що сьогодні її рейтинг падає. Навіть, якщо вона ситуативно посилиться за рахунок Народної Самооборони і Народного Руху, це може статися лише восени. На осінь ці прогнозовані соціально-економічні показники можуть сильно вдарити по уряду і стати серйозним випробуванням для Юлії Тимошенко. Тому, думаю, найближчим часом можуть бути спроби провести дострокові вибори саме з її середовища. Хоча мені часто пригадуються слова Тимошенко з минулого року за тиждень перед виборами. Коли її спитали, чи можлива ситуація, що Верховна Рада знову саморозпуститься, вона відповіла, що сила, яка ініціюватиме розпуск ВР, приречена зійти з політичної арени і стати силою-самогубцем.

Позиції президента дуже послаблені сьогодні?

Якщо він домовиться з Партією регіонів, якщо заручиться підтримкою „Єдиного Центру“.....

„Єдиний центр“ може стати серйозною силою?

Може, якщо перетягне сили на Сході України, частину електорату Партії регіонів, частково посилюючись за рахунок номенклатури, а частково за рахунок тих, хто не згідний з політикою Кириленка та інших з „Нашої України“, які нездатні на революційні вчинки. „Центр“ може стати таким інтегральним середовищем. У нас уже були подібні проекти – Народно-демократична партія чи СДПУ(о).

А з „Нашою Україною“ в такому разі що?

Якщо вона не знайде нового справжнього лідера (бо я не бачу лідера у Кириленку), вона приречена на поступове згасання. Ми бачимо, що сталося з колишніми партіями влади, те саме може трапитися з „Нашою Україною“. Сьогодні, окрім Арсенія Яценюка, я не бачу іншої фігури.

Яке у нього майбутнє?

Він намагається триматись осторонь. У нього є натягнутості з усіма політичними гравцями. Але водночас Яценюк виступає не як васал, а як союзник президента. Президент це розуміє, бо

йому так і не вдалося перетворити Яценюка на слухняного хлопчика, на якого можна було би крикнути. Це проявилось навесні цього року, коли президент і Балага були налаштовані на розпуск парламенту. На сьогоднішній день це також проявляється. З Яценюком намагаються вести переговори як Партія регіонів, так і БЮТ, вбачаючи в ньому потенціал.

Як би ви оцінили шанси Народної Самооборони?

Вона, скоріш за все, піде на союз з БЮТом, вже пішла. Свого часу вона стала спільним дітищем БЮТ та „Нашої України“. Від НУ взяла організацію, а від БЮТ – частину ідеології. Сьогодні, коли відбулося розлучення БЮТ та НУ, НС вирішила більше зблизитися з мамою (сміється).

Вам не здається, що українські виборці вже втомлені перманентними виборами?

Українські виборці звикли до виборів. Адже вибори – це також один з мобілізаційних моментів, коли всі виборці, незважаючи, за кого вони голосують, беруть участь у різноманітних акціях, отримуючи за це гроші. Вже давно в українських виборчих кампаніях ніхто не бере участь „за так“. Це перетворилося на бізнес. Отримують подарунки. Будь-яка виборча кампанія – це десятки і сотні мільйонів доларів, які фактично викидаються на вітер. А українці зрозуміли, що в цьому є певний сенс. Щороку, коли влаштовують перевибори, народ збагачується (сміється).

Це дуже цікава концепція.

Це об'єктивна концепція.

Як оцінити вибори мера?

Тимошенко дуже хотіла провести вибори і змінити мера, бажаючи показати, що вона може покарати тих, кого вона обіцяла покарати. Але в той же час сьогодні ми бачимо, що [Олександр] Турчинов буде або третім, або четвертим, скоріш за все. Соціологія показує, що БЮТ набирає близько 14%. Ющенко вже висловився (якщо вірити Луценкові), що Київ має стати другим Сталінградом для Тимошенко.

Запитання щодо зовнішньої політики. Наскільки реально змінити протягом найближчих років думку українців про НАТО?

У найближчі роки – навряд. Її треба міняти цілеспрямовано, постійно, і дійсно, не час від часу у вигляді певних кампаній. Це має бути постійна політика держави, зроблена на далекоглядну перспективу.

Треба проводити реальні реформи в армійській системі, в оборонній промисловості. Щоб показувати реальні здобутки і казати: це зроблено тому, що ми запроваджуємо натовські стандарти, взяли натовські програми. Тобто, перестати намагатися вступити в НАТО, переконувати громадян Сходу та Півдня України, що НАТО – це не агресивний блок, це щось абсолютно придатне для України.

НАТО викликає нервову реакцію з боку Росії. До яких дій може вдатись Росія?
Думаю, жодних, окрім посилення українсько-російського кордону. Хіба що може підняти ціну на газ. Хоча й так вона є вищою ніж ціна для Європи. Другий момент – ембарго на якісь продовольчі товари. Але в Росії наявна продовольча криза, яка суттєво позначається на економіці Росії, в деяких регіонах пропонують вводити продовольчі картки. Введення ембарго нелогічне.

У квітні в київській філії Інституту країн СНД відбулася конференція, присвячена російсько-українським відносинам, однак з українського боку майже нікого не було, окрім Михайла Погребінського. Він сказав російським експертам щось на кшталт того, щоб вони забули про розкол України, і що фактично в Україні не має жодної про-російської сили.

Це правда, так само, як немає й жодної проєвропейської. Є політичні сили, які спекулюють на російській чи європейській тематиці. Але в той же час вони глибоко українські. І якби їм постало питання, що завтра ваші програмові засади будуть втілені, вони перелякаються.

Підтримка Євросоюзу серед українців є набагато більшою, ніж підтримка НАТО.

Так, але якщо спитати у громадян України (а ми запитували), „чому ви хочете вступити до ЄС“, на першому місці – безвізовий проїзд, можливість вільного пересування, влаштування на роботу; на другому – можливість навчання. Спільну валюту хочуть бачити лише 12% громадян України, а спільні структури і спільну законодавчу систему – всього-на-всього 7%. Що стосується Росії, така сама ситуація. Якщо запитати на Сході України, „чи хочете ви зближення з Росією“, хочуть 72%. Але якщо спитати, „чи хочете ви мати спільну армію, валюту, керівництво“, цього хочуть лише 4%.

Розмовляв Петро Андрусечко, Київ

Національний телепроект як забавка для політиків

» В Україні завершився телепроект „Великі Українці“, який був розроблений за прикладом аналогічного англійського проекту „Великі Британці“. Майже протягом року українці активно голосували за відомих предків, вибираючи ТОП-100. За весь час проекту в голосуванні взяли участь майже 2,5 млн. людей. Це світовий рекорд у подібних проектах.

У першу десятку увійшли кардіохірург Микола Амосов, провідник ОУН Степан Бандера, футбольний тренер Валерій Лобановський, князь Ярослав Мудрий, філософ Григорій Сковорода, поетеса Леся Українка, поет та громадський діяч Іван Франко, гетьман Богдан Хмельницький, дисидент В'ячеслав Чорновіл, поет та художник Тарас Шевченко. Не менш знаковою, а тому вартою особливої уваги є також двадцятка великих українців. 11 місце посів гетьман Іван Мазепа, далі командир УПА Роман Шухевич, поет Василь Стус, історик та політичний діяч Михайло Грушевський, чинні чемпіони боксу брати Клички, князь Володимир Великий, вчений авіаконструктор Сергій Корольов, письменник Микола Гоголь, митрополит УГКЦ Андрій Шептицький.

В першому турі проекту, коли громадськість вносила кандидатури до „ТОП-100 Великих Українців“ взяли участь 800 тис. осіб, за претендентів із десятки було віддано 1 млн. 621 тис. 49 голосів. Впродовж останніх 5-ти тижнів в ефір виходили документальні фільми про осіб, які увійшли до топ-десятки. Кожен з фільмів представляв „адвоката“, тобто відомий українець, чийм завданням було довести, що саме його герой заслуговує звання найвидатнішого українця. За рейтинговими показниками серед телепрограм лідував фільм Вахтанга Кіпіані про провідника ОУН Степана Бандеру. Дуже багато позитивних глядацьких відгуків надійшло на адресу стрічки, присвяченої Григорію Сковороді, з ведучим-адвокатом Остапом Ступкою. Із самого початку проекту в дискусіях запрошених в ефір програми відомих людей, було визначено, що особи, які представлені в першій сотні не можуть бути визначені ні за етнічним, ні за національним принципом, ба навіть в деяких випадках особи зі списку „великих“ не визнавали Україну своєю батьківщиною, або заперечували свою приналежність до українців.

Перед закінченням проекту з'явилась інформація, що нібито є групи людей, які спеціально „накручують“ рейтинг деяким номінантам, беззупинно дзвонячи за номером для голосування. А одразу після закінчення проекту його шеф-редактор Вахтанг Кіпіані прямо заявив, що результати голосування за чільну десятку сфальсифіковані шляхом організованого масового голосування за одних кандидатів і вилучення голосів за інших. Звинувачення впало на плечі політиків від Партії регіонів, а саме одного із її лідерів, „адвоката“, що представляв Ярослава Мудрого, Дмитра Табачника та керівників телеканалу „Інтер“. „Я міг би „трахнути“ Бандеру Щербицьким, але не зробив цього, бо Щербицький – фігура з минулого...“ – з цього зізнання почав виголошувати тост Табачник на фуршеті після фіналу „Великих Українців“, стверджує Кіпіані. За словами журналіста, маніпуляцію було здійснено, щоб не допустити перемоги в проекті лідера ОУН Степана Бандери. За останні два дні за Ярослава Мудрого було віддано 348 тис. голосів, тоді, як за будь-кого із решти претендентів на більше 21-ї тис. голосів. Тому Кіпіані схильний вважати, що для визначення реальних результатів голосування потрібно користуватися даними за два дні до закінчення проекту. Згідно із цими даними, десятка великих виглядає так: Степан Бандера – 208.926 тис. голосів, Микола Амосов – 124.938, Тарас Шевченко – 93.354, Ярослав Мудрий – 63.442, Валерій Лобановський – 54.181, Богдан Хмельницький – 52.127, В'ячеслав Чорновіл – 36.661, Григорій Сковорода – 31.050, Леся Українка – 23.295, Іван Франко – 22.205.

Чинні політики Великими Українцями не стали

Варто звернути особливу увагу на те, що на відміну від Англії, Франції, Німеччини, Іспанії, США та Португалії, де політики, з якими народи цих країн пов'язують найбільший економічно-політичний успіх, посіли перші місця, в Україні перші політики такого плану починаються лише із 20-ї сходинки, яку обіймає нині діючий президент України Віктор Ющенко. На одне місце відстає »

» від нього прем'єр-міністр Юлія Тимошенко. Інші політичні діячі часів СРСР та сучасної України розмістилися таким чином: комуніст Ленін (23), дисидент Левко Лук'яненко (38), перший секретар ЦК УРСР Щербицький (44), депутат Бойко (50), перший секретар ЦК УРСР та перший президент України Кравчук (51), політичний лідер Донбасу, экс-прем'єр Віктор Янукович (62), генсек Брежнев (63), діючий лідер комуністів Петро Симоненко (79) та генсек Хрущов (93). Тішить звичайно, що до списку не потрапив ще один „батько народів“ – Сталін, втім, і без нього наявність більшості з цих людей у переліку великих українців викликали найбільшу дискусію в громадськості, яка потім вилилася у масове, майже протестне голосування галичан за Бандеру. Окрім Шептицького, великими українцями обрали ще двох духовних лідерів нації – греко-католика Й. Сліпого (48) та православного П. Могила (52).

Більше третини, а саме 34 великих, є представниками української творчості: поети, письменники, драматурги, композитори, художники, актори, співаки. Серед них семеро сучасників, здебільшого популярних піснених виконавців, 20 осіб з XX століття.

Другою за чисельністю групою великих є державні мужі минулого, козацькі поводири та військові керівники ХХ століття. Окрім перелічених вище у двадцятці, до сотні великих потрапили 3 найвідоміші київські князі: Ольга (43), Святослав (98) та Мономах (58), які разом із Володимиром Великим та Ярославом Мудрим репрезентують золоту добу Київської Русі, а також Данило Галицький (34) та К. Острозький (80). П'ять найвідоміших козацьких провідників – П. Сагайдачний (28), І. Сірко (53), І. Богун (85), П. Орлик (36), Байда-Вишневецький (97), як засновник Січі та П. Калнишевський (88), як останній гетьман. Чотири постаті репрезентують визвольні змагання початку ХХ століття, зокрема, С. Петлюра (26), Н. Махно (32), Є. Коновалець (40) та П. Скоропадський (82). Герої Другої світової війни відзначені прізвищами льотчика І. Кожедуба (37) та керівника партизанського руху С. Ковпака (42), командувача М. Ватутіна (89) та підпільника О. Кошового (95), а також почесне 100 місце віддано невідомому солдату, воїну, який поклав життя за Батьківщину.

Кількісно, найбільш незначними категоріями великих українців є вчені та педагоги, яких вибрали 14, а також десять спортсменів, восьмеро з яких наші сучасники. При цьому чітко спостерігається тенденція, яка демонструє, що великі сучасні спортсмени переважають за підтримкою великих вчених минулого. Винятком може слугувати лише перша двадцятка, в якій Амосов випереджає Лобановського, а Грушевський – братів Кличків. У тридцятці футболіст А. Шевченко (33) та легкоатлет С. Бубка (35) випередили засновника геохімії, біогеохімії, радіогеології, космізму В. Вернадського (39), авіаконструктора О. Антонова (45), та конструкторів Є. і Б. Патонів (46). Далі футбольний тренер О. Блохін (56) та гімнастка Л. Підкопаєва (57) випередили авіаконструктора І. Сікорського (61), фізика І. Пулюя (69) та хірурга-педагога М. Пирогова (70). А плавчиня Я. Клочкова (77) дала фору відомим педагогам В. Сухомлинському (86), А. Макаренку (87), біологу, одному з основоположників еволюційної ембріології, імунології та мікробіології І. Мечнікову (92) та кібернетику, піонеру комп'ютерної техніки В. Глушкову (99). Найбільш живучими міфами для українців стали історії про Роксолану (81) та Стаханова (83).

Так чи інакше більшість вважають, що проект вдавня. Серед сотні великих є лише 21 особа, що разом з усіма українцями відзначала Новий 2008 рік, тоді як в інших аналогічних європейських таких сучасників було значно більше.

Україна стала сімнадцятою країною, яка взяла участь у цьому форматі, за раз у Росії готується 18-й проект під назвою „Ім'я Росії“. На старті українського проекту не раз чули з російського боку іронічні зауваження, що деякі наші претенденти, наприклад Михайл Булгаков, Ігор Сікорський, Анна Ахматова не дуже тісно пов'язані з Україною, а вважати українцями Леніна та Брежнева взагалі ірраціонально. Втім, у російському проекті до росіян вже зараховані Вернадський, Козловський, Довженко, Кожедуб, Махно, Хмельницький та усі київські князі, включаючи „Великого Українця“ №1 Ярослава Мудрого.

Богдан Бачинський, Львів

» „Двері залиште відкритими, ми не останні“. Таке гасло сяяло над головами пасажирів, що приземлялися в Хайфі. До Землі Обітованої приходять вже вдруге в історії. Іде 1948 рік, і свіжі спогади про жажіття війни виступають рушійною силою для створення нового застрашного дня. Історія повторюється. Місцем для реалізації цього майбутнього стала Палестина, яку так само, як кілька тисячоліть тому, знову заселено. Ейфорія з боку приїжджих, істерія з боку місцевих. Віхою в історії обидвох народів стає травень 1948-го. Партія, розіграна руками тих, хто рухає історію, продовжується...

Великобританія, яка від 1918 року контролює Палестину та лімітує вплив єврейського населення, закінчує мандатне керування територією. Останні британські військові покидають палестинську територію 14 травня, тобто в переддень проголошення держави Ізраїль. Виведенню британців передувала серія подій. Коли світ заповнили вісті про геноцид єврейського населення, представники сіоністських організацій все інтенсивніше добивалися в британського уряду „відчинених дверей“ для щонайбільшої кількості переслідуваних та врятованих. У кінцевому результаті, саме Палестина стала пристановищем для врятованих євреїв з Європи.

Британці, побоюючись реакції палестинського населення, приймають у питанні імміграції радикальні заходи. Але ситуація виходить з-під контролю. Тим, хто пережив жахи концентраційних таборів, потрібен притулок. Ті, хто „вдома“, не розуміють, чому саме вони мають звільнити їм місце.

Двоє здібних адептів

На початку ХХ століття Єрусалим був складовою частиною Османської імперії, яка в Першій світовій війні воювала на боці Німеччини та Австро-Угорщини. Великобританія, шукаючи спосіб, як ослабити турків, знайшла собі двох здібних адептів, пообіцявши їм створення самостійної національної держави. Політичною іронією стало те, що адресатами цієї обіцянки були і єврейська, і арабська сторони. Дві обіцянки, двом народам, на одній території. Нечесна гра до нічого доброго не призвела. Невелика територія перетворилася на бомбу сповільненої дії. Заговорила зброя. Терористичні акції – вигідний спосіб шантажу та привернення уваги, який, на жаль, не лише збирає свою данину у вигляді невинних

жертв, але й породжує жадобу помсти, – посіяли страх серед палестинського населення.

Іргун – єврейська військова організація, що виникла з метою змусити британську армію піти, остаточно завоювала свою правду сумнозвісним замахом в єрусалимському готелі „Кінг Девід“ 22 липня 1946 року. Результат – 92 загиблих, 50 поранених британців, арабів, євреїв. У квітні 1947 року вибухнула бомба в нічному поїзді Кайро, десять місяців по тому на вулицях Єрусалима вбито двох британських солдатів. Британський уряд, що називається, просто „умив руки“ від проблеми шматка землі, для когось обітованої, для інших – уже обжитої, і віддав його на розсуд Співдружності націй. Те, якою мірою розподіл території Палестини був для єврейської та арабської сторони більш чи менш справедливим, ще оцінює і довго оцінюватиме історія. Однак молодій державі вже від самого початку довелося витримувати іспит вогнем. Оскільки араби не погоджувалися з виникненням єврейської держави на їхній території, вже опівночі новонароджену державу оточено з трьох боків 25-тисячним військом, оснащеним танками та літаками, веденими британськими військовими навігаторами. Ті, хто хотів експериментувати або не встиг вгамувати свої пристрасті під час Другої світової війни, отримали свіже поле битви.

Друге випробування для новоствореного Ізраїлю чаїлося в недалекому минулому його власного народу. Ця проблема стосується всіх причетних до почуття колективної провини за жакіття Голокосту. Нікому не належить роль винятково жертви чи виключно переслідувача. Кожен наслідок має своє „чому“. Кадри з фільмів, де показано, як покірних старців, жінок та дітей саджають у поїзди, щоб відправити до таборів смерті, навіки закарбовано в нашої пам'яті. Історія жорстока. Вона забирає в нас право на замучених святих. Відповіді ударом на удар буває корисно.

Сумнозвісний лідер з Нобелівською премією

З тих, хто не лише ідеями, а й „мечем“ воював за свою правду, постали на політичній сцені молодого Ізраїлю деякі його лідери. Сумнозвісним був брест-литовський уродженець Менахем Бегін. Хороший організатор, чудовий оратор. За два роки перед акцією в Кемп-Девіді від став лідером радикальної організації Іргун і пере-

1948: Народження однієї держави

бував на її чолі також 9 квітня 1948-го, в день, коли за допомогою ножів, рушниць, гранат було вбито близько 300 палестинських жителів в Дейр-Ясіні. Різанина мала свою причину: мешканці чинили перешкоди вступові збройних сил. Бегінова політична кар'єра в історії щойно народженої держави не примусила себе довго чекати. Потрібно було провести очищення всього, що сталося і чого вже не повернути. В своїх мемуарах Бегін твердить, ніби інцидент у Дейр-Ясіні є „пропагандою тих, хто ненавидить жидів“. Якби це було так, Давид Бен-Гуріон, який у травні проголосив виникнення Ізраїлю, не мав би причин посилати лист йорданському королю з виявами співчуття, а єрусалимський рабин не відлучив би тих, хто був причетний до кровопролиття. Бегін став першим ізраїльським прем'єр-міністром у 1977-му. Того ж року у Кемп-Девіді він уклав мирний договір з єгипетським президентом. І таким чином дослужився до Нобелівської премії за... мир.

Іншим колишнім членом військових організацій, який появився на політичній сцені нової держави був Іцхак Шамір. На пост прем'єр-міністра його призначали двічі (1983–84, 1986–

1992). В 1940 році він змінив Іргун на радикальнішу організацію Лехі і підписався під двома найуспішнішими акціями цієї групи. Однією з них був замах у 1944 році на британського міністра з питань Близького Сходу, а другою – вбивство представників ООН Фольке Бернадот та Андре Серо. Бернадот став надто некомфортним, оскільки почав інформувати світ про винищувальні акції сіоністів у палестинських селах і не забував нагадувати Дейр-Ясін. Серо просто не пощастило. У фатальну мить він знаходився із Бернадотом в одному авто. Трагедія сталася через чотири місяці після проголошення Ізраїлю – в період, коли, здавалося б, „убивчі“ емоції вже вляглися, і їх більше неможливо буде обґрунтувати...

Сьогодні Ізраїль – єдина демократична держава на Близькому Сході. Він належить до країн, які завжди стояли в центрі уваги. Але боротьба народів за його територію до сьогодні продовжується, хоча вже не з ідеологічних, а з набагато прагматичніших причин. Каменем спотикання багатьох політичних процесів, як відомо, нині стало забезпечення доступу до джерел нафти...

Дана Мігалікова, Валладолід

Віктор Неборак: „До слему я ставлюся, як до свята Валентина”

» Його голова, як і п'ятнадцять років тому, в окреслений час доби – коли в ресторанах починають грати музиканти і біля під'їздів паркуються чорні авто з підозрілими персонажами всередині, – вирушає у свій політ над вулицею Академічною у Львові. Багато хто вештається, спацерує й гасає Львовом, але тільки він один уловлює секретні міські радіочастоти, перекодовуючи їх на зливу текстів і звуків. „Хто він, – запитаємо слідом за Андруховичем, – цей батяра-асмодей..., цей вилупок Академічної, цей кульпарківський лунатик?” Він – це В. Н., Віктор Неборак, прокуратор. Тепер уже можна не приховувати, що якраз він на початку дев'яностих запустив в українську поезію легковажний вірус під назвою „Літаюча голова”, після чого вона – поезія, не голова – почала функціонувати з небезпечними збоями, час від часу видаючи на-гора купи якимось дивним чином обробленої дійсності. Сам Неборак називає це явище „[бубабу]” (докладніше див.: Бу-Ба-Бу. Вибрані твори, Львів, 2007, с. 25). Усі звинувачення за терміном давності знято, проте результати підривної роботи Віктора Н. помітні повсюди: от, скажімо, львівські міліціанти, повії і дрібні злодюжки, мирно між собою перемовляючись, стоять у черзі за щойно виданою поетичною антологією. Або урядовий кортеж, відхиляючись від затвердженого маршруту і весело сигналячи, завертає до Театру ім. Курбаса, де якраз відбувається його, Віктора Неборака, творчий вечір. Сьогодні овіяний легендами Прокуратор Бу-Ба-Бу, автор восьми поетичних збірок, трьох книжок есеїстики, роману „Базилевс” і монографії про „Енеїду” Котляревського, організатор і учасник кількох „фестивалів і рушень”, поезо-дегустатор і рок-декламатор цілком легалізувався й готовий відповісти на кілька запитань.

Вікторе, хто такий цей А. Г. з твоєї найновішої книжки? Чи існував якийсь його реальний прототип, чи це лише твій літературний двійник? Чи і те, й інше одночасно?

Все доволі просто. У мене є цикл віршів, який я намагався написати від імені такого собі вигаданого мною українського Тома Вейтса. Прізвисько, чи то псевдо цього персонажа було А.Гальба. Я навіть і не знав, як розшифровується це „А.”. Так чи інакше, цей А.Гальба писав тексти для якоїсь неіснуючої рок-групи – просто мені цікаво було спробувати написати щось таке панківське. Віршик „Кнайпа”, який ввійшов до книжки – якраз один із них. Свого часу я навіть запропонував Вікторові Морозову і Тарасові Чубаєві створити для них якийсь музичний адекват, але вони чомусь не клюнули на це, так що тексти залягли в архіві на довгі роки. А згодом, коли „Поступ” запропонував мені вести у них колонку, я просто скористався цією ідеєю і почав підписувати матеріали псевдонімом А. Г. Оскільки тодішній редактор „Поступу” мене ні в чому не обмежував, то вийшов цикл вільних і не дуже пов'язаних між собою есеїв, які походять нібито зі знайденого мною рукопису цього А. Г. Якщо пригадуєш, приблизно на початку третього тисячоліття у Львові була актуальною тема галицького сепаратизму, тому я уявив собі, що А. Г. мусить бути львів'янином, який опинився в Києві, а потім зник звідти. Але поки він у Києві, то є таким собі „львівським оком”, шукає відповіді на питання, чому Київ не таке місто, як йому хотілося б, чому Галичина є чимось іншим, ніж решта України, і так далі. Тоді, у 2000–2001-му роках, це був один із важливих дискурсів.

Ти зачепив тему регіоналізму, і я продовжив би її наступним запитанням, вже ближчим до літератури. Чи не здається тобі, що силові лінії української літератури зараз проходять між трьома центрами – Харковом, Києвом та Івано-Франківськом? І якщо так, то чому Львів опинився на їхньому узбіччі?

Справді, Харків не так давно завдяки кільком прізвищам поновив себе у статусі однієї з літературних столиць. Звісно, там є певна міфологія, пов'язана з Харковом як „першою столицею УРСР”, і такі постаті, як Сергій Жадан, вміють це гарно експлуатувати. Але, власне, Жадан якраз і є таким собі єдиним новим центром, довкола якого там розвивається література. Що ж до Франківська, то там є багато всього, можна назвати з десяток прізвищ, які відомі далеко за його межами, до того ж існують виразні внутрішні відмінності в цьому середовищі – як-от, наприклад, між Андруховичем і тим-таки Степаном Процюком. У Львові також є кілька десятків прізвищ, існує дуже потужна перекладацька команда, але спостерігається певне лінивіство у стосунку

до всього, що не стосується творчості. Може, це пов'язано зі стилем нашого міста, в нас якось не прийнято дуже напружувати одне одного організаційними справами. А от якраз творчості у Львові достатньо. У Києві, наприклад, бракує питомих київських письменників – маю на увазі таких, які народилися там: майже всі першорядні київські письменники і старшого, і молодшого покоління свого часу туди переїхали. Тому важко говорити про існування якогось особливого київського стилю у такому сенсі, в якому існує харківський поетичний стиль – такий собі соціальний реалізм (не соцреалізм!), – чи львівський стиль, де більше естетики, де відчутна присутність Антонича.

В одному з есеїв, які ввійшли до твоєї останньої книжки, ти пишеш про те, що поезія – не вжиткова, і саме це, ота її неужитковість, є „шансом людини порятувати себе від (...) навали предметів, які перетворюються на сміття“. Але де проходить та межа, за якою поезія – і література взагалі – стає ужитковою?

Це стається в момент, коли література перетворюється на товар, тобто книжку, до того ж таку, що має пристойний наклад. У такій ситуації поезія дійсно не може бути вжитковою – принаймні доти, доки вона не видається накладом у дві тисячі і більше примірників, які розходяться впродовж року. Вжитковою може бути проза, або, наприклад, уся ця нова політична література, якої останнім часом стає щораз більше – це, мабуть, не художня, але все-таки література. А вжитковість поезії у нас можлива хіба що у випадку гасел на плакатах або текстів до пісень. Чи, на-

приклад, віршованих текстів на вітальних поштівках. Зрештою, у поета, крім писання такої „вжиткової“ поезії, є купа способів непродажно і зі зиском для себе використати свій хист – наприклад, попрацювати літературним редактором для наших естрадних зірок. Чому б і ні?

Вікторе, мабуть, не сперечатимешся, що ситуація, коли письменник заробляє собі на життя власною літературною працею, нормальна і законна. Але чи не криються в ній і певні небезпеки?

У світі є різні моделі заробляння грошей літературною працею, можна згадати хоча б „корпорацію Александра Дюма“: є версія, що його найвідоміший роман „Троє мушкетерів“ написало щонайменше п'ять авторів. Можливо, й у нас почнуть з'являтися якісь проекти під замовлення – коли видавець замовляє в автора твір у визначені терміни і в певному стилі. Але мені особисто більше хотілося б виграти таку лотерею, яка колись випала Генрі Міллеру – коли ти пишеш, що хочеш, редактор без твого дозволу не має права змінити в тексті „ніж тії коми“, і твоє писання – у такому вигляді, як ти хотів його бачити – раптом стає популярним і приносить прибуток. Отоді можна звільнитися з роботи, тимчасово або й назавсім, і писати далі те, що ти хочеш. Це велике письменницьке щастя, але в нас дуже мало авторів готові ризикнути певнішими заробітками задля того, щоб його зазнати. Може, вся справа у відсутності прецеденту? Звісно, можна згадати тут Юрія Андруховича, але я не певен, чи у його випадку все склалося б саме так, якби не його щастя з перекладачами й перекладами. Навряд чи він зміг би утримувати себе

лише зі своїх українських гонорарів. Тобто маємо звичайний постколоніальний варіант, коли твоя країна і твоя мова не дають тобі змоги лишатися на плаву, ти мусиш одночасно перебувати ще й десь назовні.

Тобто письменник у такому разі є, фактично, „латентним емігрантом“?

Так, і я певен, що в подібній ситуації перебувають багато письменників зі Східної і Центральної Європи, які мають добрих перекладачів на „світові“ мови і сталі зв'язки з закордонним видавництвом, котре укладає з автором довготривалий контракт, залишаючи за собою права на еталонний переклад, скажімо, німецькою чи французькою, а з нього вже робляться переклади на інші мови. Така модель працює, але, скажімо, Юрко Андрухович ішов до неї майже десять років.

Оля Гнатюк у своїй книжці „Прощання з імперією“ достатньо чітко розмежовує і протиставляє два літературні „фронти“ – „нативістів“ і „модернізаторів“, утіленням перших вважаючи насамперед „житомирську школу“, а других – „станіславський феномен“. Чи справді існує така сильна поляризація в українському літературному середовищі і чи вона чимось нам загрожує?

Оскільки Оля Гнатюк писала свою книжку насамперед для польського читача, їй також потрібно було знайти цей код зрозумілий аудиторії. Колись під час якоїсь дискусії я запитав Миколу Рябчука: як можливо збудувати державу, якщо постійно їздити, як робить велика частина українського суспільства зараз? Мусить же бути динамічний елемент, а мусить бути статичний, має бути той, хто їде по досвід, повертається і впроваджує цей набутий досвід. Але якщо постійно їздити, створюється ситуація якоїсь розмитості. Україна наотомість завжди була коридором, крізь який безперестанку їздили – у цьому, мабуть, наша проблема. Мій особистий вибір – зупинитися. Я вирішив, що повинен жити у Львові, що приблизно з 34-го року життя буду перебувати тут. Свого часу я також багато їздив, був із десятком разів у Польщі, був на стипендії в Канаді, але вирішив почати з себе і спинитися. Це таке своєрідне конфуціанство: якщо хочеш щось змінити, почни з себе і своєї родини. Це не означає, що в мене є недовіра до чужого і що я такий вже нативіст, як це випливає з тексту Олі Гнатюк. Хоч і визнаю, що не всіх чужинців варто приймати з розпростертими обіймами, бо є серед них такі, хто

тихенько інтегрується в якийсь тінювий бізнес, а потім несподівано виринає, наприклад, на посаді міністра.

Твій А. Г., який спочатку переїжджає до Києва, а потім вигулькує десь у Торонто, якраз і є таким блукачем, тобто „негативним” персонажем з цього огляду?
Почасти так.

Вікторе, у твоїх критичних текстах весь час виринає постать Гоголя – очевидно, він є для тебе якоюсь інтелектуальною спокусою. Що ще, на твою думку, він може нам дати? Чого ми ще в ньому не прийняли?

Пригадую, колись у розмові з Василем Ґабором я міркував про те, чому російська післягоголівська література стала великою. Як видається, вона просто не побоялася наблизитися до тієї прірви, до якої підійшов Гоголь. Натомість українська література постійно ставила собі питання: наш він чи не наш? Тому прийнятими – і сприйнятими – виявилися насамперед „Вечори на хуторі біля Диканьки” через їхній етнографізм. Оці всі вертепні образи – чорт, відьма, місяць – то „наше”. А от уже „Мертві душі” чи „Невський проспект” – це щось інше. А що ж насправді є цим іншим? Гоголь був насамперед глибоко релігійною людиною, але ця релігійність була швидше пов’язана з відчуттям світу як царства сил, які воюють за людину. У цій боротьбі ти або програєш свою безсмертну душу, або рятуюєш її. Багато хто з нас у юності починає писати дещо легковажно – нам цікаво, що з-під нашої руки раптом виходить вірш, який тішить друзів чи публіку. Але в якийсь момент може статися так, що написане починає впливати на тебе самого, довкола тебе закручуються якісь події. Одним із тих, хто виразно про це пише, є Іздрік – хоч у нього багато, здавалося б, формальної гри, він разом із тим розуміє, що текст – це не просто забавка. Андрухович, скажімо, у своїх романах ніби моделює свою долю, і його год полягає в тому, щоб цю долю перехитрити – як Перфецький, котрий їде до Венеції, цього міста-легенди, і загалом зникає.

Ти, мабуть, знаєш про дискусію, яка зараз точиться довкола досить неоднозначного есею Ігоря Клеха „Деурбанізація: львівський досвід”, опублікованого на сайті zaxid.net. Клех доволі гостро пише там про стрімку провінціалізацію Львова протягом останніх років, а точніше – про деградацію культури повсякдення. Що ти думаєш з цього приводу?
Я не читав цього матеріалу, але знаю ідеї Клеха. Думаю, вони почасти

пов’язані з його відчуттям власної непотрібності Львову. Оте російськомовне середовище, до якого він належав – дуже потужне, особливо у брежнєвські часи, і альтернативне щодо режиму – раптом стало зайвим у ситуації незалежної України, не знайшло свого місця у Львові. Але помилкою є, звісно, пов’язувати деурбанізацію з тим, що ці російськомовні інтелектуали звідси стрімко виїхали, адже не вони створювали львівський урбанізм. Якщо шукати того, кому ми справді маємо бути вдячні за урбаністичне обличчя Львова – то це австрійська влада, саме вона створила його ще у XIX столітті. А все, що бачить Клех – не що інше, як зализування ран, спричинених навальними змінами в постімперському Львові.

Вікторе, є одна річ, яка мене (і гадаю, не тільки мене) цікавить уже віддавна: як ти ставишся до українського слемового руху, що останнім часом бурхливо розвивається, та й слему взагалі? Адже те, що ви колись робили з „Бу-Ба-Бу”, багато в чому близьке до слему – та сама сценічність, пластика, елемент перформенсу?

Я довідався про слем не так давно: років десять тому у Львові з’явилася певна особа, яка бере участь в американському слемовому русі. А мій власний перший досвід слемування був на кораблі „Відродження світу” – в той час я ще не знав про існування певної традиції таких читань. Тоді Бу-Ба-Бу виступало проти якоїсь команди шведських чи норвезьких поетів, і ми програли тільки тому, що наш тренер Олександр Гриценко не попередив нас про обмеження в часі – ми перебували час, хоча публіка була на нашому боці. Знаю, до речі, що теперішні критики слему виступають насамперед проти цього часового обмеження. Але досвід Бу-Ба-Бу – це все-таки було дещо інше. Це був досвід елементарного публічного читання текстів перед зацікавленою аудиторією. Де тільки можливо, ми дбали, щоб публіка приходила саме до нас. Варіант, коли, скажімо, професор, наш друг, каже своїм студентам: „Лекції не буде, читатимуть поети”, – не для нас. Ми читали без особливих обмежень. Єдиним обмеженням було те, що переважно читали по колу – кожен тричі. Можливо, публіка це й сприймала як певне змагання, в усякому разі, відчувала якусь театральність – змінюються читці, і в цьому вже є певне дійство. А до слему я ставлюся, як до свята Валентина – це щось, що виникло десь західніше, набуло популярності і прийшло до нас лише як певний формат.

Віктор Неборак АКТОР

1

Кох
Богдан Анатолійович
грав роль
доктора Попеля
у поезо-опері „Крайслер Імперіал”

його напарником був
знаменитий тоді балерун
Серж Наєнко
який витанцював роль
поета Юрка Немирича

а роль баламутного Керролівського
Зайця
тобто
Зайця позиченого в Льюїса Керрола
грав конферансний Стефцю Оробець

перші чотири дні
жовтня 92-го року
прикінцеві дійства
другого тисячоліття
фестиваль «Вивих» у Львові
початок
Ери Незалежності
доволі атракційної
як виявилось згодом

Кох
Богдан Анатолійович
промовляв слова
доктора Попеля
з „Рекреацій” Юрія Андруховича
у переповненій львівській Опері
між виступами рок-груп
сценками і віршиками
зворохоблена фестивальна публіка
мало що розуміла
занадто було балаганисто в залі
занадто багато було буфонadi
занадто весело було ковзати
пінистою хвилею
гіперінфляції

у зал потраплялося
як у паралельний світ
зі складених за совітів
багатоквартирних блоків
летілось
повзлося
до центру
чеськими тролейбусами і трамваями
перекочувалося
львівськими автобусами
шпацерувалося
перейменованим вкотре
проспектом Свободи
тобто пливлося
руслom Полтви

в розсхачнутий оперний простір
імператора Франца-Йосипа

2

А ти
як би ти
зіграв роль
свідка страти
невинної людини?

що осіло б у твоєму нутрі
після заповзання в зіниці
сповільнених кадрів агонії
безлічі щойноживих?

...епізодом раніше
тебе оглядають
переконуються
що ти – не обрізаний
запаковують в «арійський барак»
до таких же як і ти аріїв

і крізь барачне вікно
ти загіпнотизовано спостерігаєш
досконалу механіку бойні:

командування концтабору
займає місця у ложі
табірний симфонічний оркестр
цвіт музичний Європи
добірні єврейські смички
і добірні литаври
і духові інструменти
навпроти націлених дул

отже
добірні єврейські музики
на чолі з диригентом Мундом
виконують «Танго смерті»
безперестанку
по нотах
аж поки насамкінець
диригент
не скерує
ноти у себе

оркестранти
у небі концтабору

атлетична сотня есесівців
в гумових зелених плащах до п'ят
і рогатих шоломах
у чорних гумових рукавицях по лікті
з масивними торбами через плече
для підбирання коштовностей
вискакує в ритмі танго
зі службової зони табору
шикується у три ряди –
кулеметники зручно влягаються на
животи
автоматники пружно вклякають на
одне коліно
третій ряд бере «на плече»

смертників ущільнюють в суцільну масу
дехто з них виймає банкноти
і ошаліло дере на шматки
дехто
зі слизьких флакончиків
витрушує у пересохлі роти
в'язку отруту

Смерть волає: «Вогонь!»
Смерть торочить тканину повітря
Смерть збирає багряний ужинок
і наказує кулям співати!
Доктор Смерть
не зносить
фальшивих
нот

тобі – 18 років
сьогодні
ти будеш
вантажити трупи

ця ніч
перенесення вбитих
відтепер
переслідуватиме тебе
щонаочі

єдине
що рятуватиме згодом
це спасенні розмови
з живими
некваліфіковані переплітання-перетікання
опівнічних речитативів

ти – в'язень Янівського концтабору
ти можеш щомиті
дістати кулю в потилицю
як нагороду за послух

і ось ти нарешті – втікач!

3

...відпливає
похитуючись на рейках
ковчег рятівного трамвая...

як жити далі?

переховуватися у ролях?
у таборах ГУЛАГу
прокопуватися обережно
крізь часові обвали?
привчати себе
до фахового лицедійства?
маскуватися у телепостановках?
змінювати голос у радіоп'єсах?
завчати напам'ять ролі
щоб врешті
зіграти на сцені театру
імені Марії Заньковецької
(куди там доктору Попелю!)
несамовитого

доктора Геббельса

ось де випробування
покликанням

ось де парабола
гідна Борхеса

усе це вкладається в голову
якщо забути
про головне –

Кох
Богдан Анатолійович
любив і зазнав любові
ростив любов ділився любов'ю
любіві шукав
і перейшов у любов

а ми прагнули
слави і визнання
овацій і гонорарів
і жадали
любіві публіки
напудрюючи перуки

4

У театральній гримерці
Кох
Богдан Анатолійович
акуратно стирає з обличчя
залишки гриму
«піці-муці-міці-паці» –
промовляє мудрий Маестро
«пшикес-квакес-кукурікес-кудкудакес»
–
словами Маестро відгукуємося ми

а я
запитую через роки:
невже можливо
пане Богдане
вдячно
перетерпіти життя?

невже можливо
Богдане Анатолійовичу
залишатися живим
після страти?

невже можливо
повернутися
з Підземного Царства?

Фемінізм у короткій спідниці

► Молоді українські феміністки вирішили показати кіттики. Та, щоби не злякати широкий загал, старанно їх наманікюрили і прикрасили стразами. Арт-проект „Feminism is...”, з одного боку, має на меті просувати в маси благородну ідею жіночої незалежності, а з іншого – здійснює це у дещо буржуазно-гламурному стилі, який подекуди розходиться з „серйозним” фемінізмом.

„Feminism is...” – це колекція із 20 яскравих листівок, зшитих у книжечку. Хочете – можете поставити на полицю. А хочете – акуратно виривайте листівки (для цього біля корінця є спеціальна перфорація) і роздаровуйте друзям. Або розклеюйте на стінах. Або роздавайте перехожим. Навряд чи хтось відмовиться узяти це барвисте диво – малюночки стильних, кокетливих, упевнених у собі гарнюнок, блискуче намальованих київською художницею Оленою Міросеїною. Як і знаменита серія коміксів „Love is...”, кожна листівка – це ситуація, яка „на пальцях” показує, що ж таке – фемінізм.

Як каже авторка проекту, 26-річна культурологиня Тамара Злобіна, вона прагнула показати молодим українським дівчатам середнього класу, що короткі спідниці, макіяж і сексапільність не суперечать базовим ідеям фемінізму: активній життєвій позиції, самостійності, боротьбі за фінансову незалежність. Звідси – такі привабливі гасла як „Фемінізм – це досягати цілі”, „Навіть блондинка може бути феміністкою” та

„Фемінізм – це допомагати [чоловікові], якщо шо”.

Ідея загалом не нова. У США вже давно існує щось на кшталт течії „сексуального” чи „гламурного” фемінізму. Частково вона виникла як намагання поліпшити імідж цього політичного руху – адже, згідно із соціопитуваннями професорки Університету Ратджерса (Нью-Джерсі) Лаури Рудман, у масовій свідомості американців досі існує стійке переконання, що жінки-феміністки потворніші і мають значно менші шанси на романтичні стосунки, ніж не-феміністки. Аналогічних досліджень в Україні не здійснювалося – страшно навіть подумати, яких монстрів вони виявили б у свідомості наших чоловіків (зацікавлених відсилаю до роману „Феміністка” Леоніда Кононовича – арсенал стереотипів у ньому не менший ніж кількість танків на озброєнні Російської Федерації). Тож деякі жіночі організації вирішили зі стереотипами боротися. Скажімо, було розроблено ряд рекламних кампаній за участю Памели Андерсон чи Голлі Беррі, котрі пропагували ідею „фемінізм може бути сексуальним”. А дехто, намагаючись сподобатися підліткам, навіть всерйоз тлумачив творчість гурту „Спайс-гёрлз” як приховано феміністичну – адже ж проголошують Вікторія Бехем і Гері Холлівел „владу дівчат” (Girl Power), закликають юнок „бути тим, ким ти хочеш” і взагалі – улаштовують дівчачу субкультуру. Втім, багато авторитетних феміністок таку „поп-течію” засудили, небезпідставно вважаючи, що це – лише розвага, яка відволікає від серйозних проблем, акцент на поверхні, який відволікає від глибини.

Є ще й інша підстава для критики. Візьмімо „друкований орган” поп-фемінізму: глянцеви́й журнал „Бюст” (www.bust.com). У ньому можна почитати натхненні статті про сильних жінок, різні феміністичні проекти, активні жіночі хобі та відпочинок, а також попускати слину на симпатичні фотки „наших улюблених чоловіків” (а-а-а! деякі пупсики навіть напівоголені!). А крім того, звісно, помилуватися на сумочки, косметику чи парасольки, купити які можна, зокрема, через Інтернет-магазин „Бюст”... Так, комерція – як і скрізь. У США фемінізм уже давно навчилися продавати – в Інтернеті можна знайти десятки сайтів, де вам пропонують придбати одяг, аксесуари чи посуд із феміністичною символікою. Саме ця змичка фемінізму

Фемінізм це...
Feminism is...

...навіть блондинка може бути феміністкою.
...even blonde can be feminist.

з культурою споживання і викликала найбільше критики а-ля Альтюссер під час безрезневої презентації „Feminism is...” у Києві. Невже ціль феміністки, як промовляє одна з листівок, – це палац і нафтові свердловини? І на кого, скажімо, розраховане гасло „Фемінізм – це самій купувати собі діаманти”? Для скількох відсотків жінок в Україні це актуально? Чи потрібно говорити про діаманти в країні, у якій більше половини жінок зазнають насильства в родині, а близько сімдесяти тисяч щорічно продаються за кордон?

Втім, критикам можна відповісти, що далеко не всі постери проекту гламурні та буржуазні (скажімо, „Фемінізм – це, крім догляду за собою, мати багато інших хобі” чи „Фемінізм – це коли з дитинства тебе нудить від Попелюшки”). Та й сама Тамара Злобіна, аспірантка і куратор мистецьких проектів, поки що не продає ані горняток, ані футболок – більше того, у проект вона частково вклала власні гроші, і наразі ще невідомо, чи матиме якийсь зиск. Цей проект – справа рук ентузіастів, а не відпрацювання грантових грошей, чим грішать більшість українських псевдо-гендерних організацій.

Проект Тамари і Олени – неагресивний і симпатичний. Він викликає добру посмішку і щире захоплення малюнком. І, не слід забувати, відповідає рівню своєї цільової аудиторії. Та й зрештою, якщо у Британії існує „Маркс у коміксах”, то чому ні?

Ольга Радомська, Київ

Фемінізм це...
Feminism is...

...допомагати, якщо шо...
...helping in case...

ЩОДЕННА ВЕЖА

Приміська автостанція. Неділя. Людно. Святково вбрані городяни виїжджають до навколишніх сіл або повертаються до міста. Майже в центрі загальної декорації, під молодим кленом сидить навпочіпки пияк. Його обличчя мені не видно, та зрозуміло, що він добряче п'яний. Це та стадія, коли координація рухів іще чітка, майже прецизійна, проте прецизії наразі означає не що інше, як напад delirium chi, кажучи простіше – «білочки». Пияк жестикулює, розмовляє з невидимими співбесідниками, клінічна картина цілком стандартна, якби не одне «але»: він збудував із порожніх пивних пляшок вежу. П'ять пляшок поставлені одна на одну, конструкція майже нереальна навіть для тверезого, однак тут окремий випадок: іноді саме хвороба, наділяючи нас нелюдськими здібностями, допомагає перейти над прірвою до рятівного берега.

Усе б нічого, але пияк має ще одну пляшку – надпочату чвертку горілки – і, судячи з усього, збирається увінчати нею скляну вежу. Він виконує хореографічні паси руками, немов унаочнюючи силові лінії гравітації, що пронизують простір, він накреслює між ними всі можливі горизонталі і ту єдину вертикаль, яка дозволить успішно закінчити будову. Дивитися на це болісно, майже неможливо. Кожному очевидно, що чвертка впаде, вежа зруйнується, горілка розлілється. Більшість перехожих просто відвертається. Більшість вдає, що їх не цікавить вистава. Уважними глядачами залишається лише групка братів по крові, чи то пак по алкоголю – вони не лише спостерігають, але й коментують будівництво, підбадьорюючи самотнього архітектора. Та він уже не чує порад зовні.

Дивитися на це справді болісно. Болісніше, ніж на канатохідця під куполом цирку. І справа не в тому, що вартість недопитої горілки – це підтвердить будь-який нарколог – зараз співрозмірна з ціною людського життя. Просто нестерпним є сам стан нестійкої рівноваги. Коли і зайвий поштовх серця здатен зруйнувати все.

Все-все. Бог не був заздрисним (усупереч свідченням богознавців) щодо будівників Вавилонської вежі. Просто Він, як ніхто, знав і знає, що життя – крихка річ. Для його тривання необхідне дотримання сотень, тисяч, мільярдів тонко нюансованих умов. Припинити ж його може будь-що: тупе лезо, гостре слово, крапля, подих, звук. Кому, як не Богові, знати про це. Знає про це й пияк. Але хвороба каже йому будувати далі. Хвороби завжди йдуться про те, аби дійти якнайдалі. Однак архітектор хитрує. Він оглядає почату чвертку, немов обраховуючи оптимальні параметри балансу. Приглядається. Прицінюється, приміряється і... прикладається до горлечка. Пияки-побратими аплодують. Такі закони їхнього жанру. Горілка йде пиякові вкрай важко. За найвищим рахунком зараз вона йому не потрібна – він по-

требуватиме її значно пізніше, коли на зміну delirium прийде абстинентний синдром. Але наразі йдеться про те, щоб обхитрувати – силу тяжіння, магнітне поле, всю решту сил природи, цілу окуповану хворобою світобудову. Обхитрувати власну неспроможність. Обійти заборони. Піднятися вище. Досягти небес. Це не виклик Богів і не суперництво. Просто якщо вже ціною Створення світу є вся його архітектоніка як така – з верхом і низом, зі стартом і фінішем, із життям і смертю – то чому б не спробувати рухатися не до кінця, а навспак, до початку. Себто – вгору.

Пляк блазнює. Здатність блазнювати залишається в людині чи ж не найдовше. Він майстерно розігрує драматичні паузи, театральню розводить руками, кланяється, заглядає в горлечко пляшки. Потім стає навколішки і на якийсь час завмирає. Тепер усі погляди прикуті до нього. Дивляться навіть ті, чий автобус уже подає сигнал відправлення. Дивляться діти, птахи і звірята. До скляної вежі підбігає безтурботний куллатий пес і, здивований, марно намагається поєднати в логічну картину довершену архітектуру споруди, нестравний алкогольний дух і дивну вкляклу постать. Глядацький загаль тамує подих: присутність тварини, яка не усвідомлює важливості моменту, викликає сапієнс, вартий Гічкока. Як поведеться головний герой драми? Чи вдасться йому врятувати себе і світ?

Герой примружує очі. Повільно, дуже повільно піднімає майже порожню чвертку. Вона шоста за рахунком, а отже, остання. Дихання затримано. Двигуни заглушено. Тіла спаралізовано. Вітер вимкнено. Стоп-кадр. Ось-ось скляна посудина стане верхівкою нового Вавилону. Невже це справді станеться? Ось тут, на провінційній автостанції, просто посеред весняного полудня? Невже Історію завершити будівельний ентузіазм випадкового п'яка?

Звісно, ні. Історія не закінчується. Щоразу, обіцяючи фінал, вона лише повторюється з божевільною впертістю. Ось і зараз. Чвертка лиш на долю миті втримується вгорі, чи то пак – у грі. А далі вся конструкція розпадається. Пляшки котяться бруківкою, нахабно дзеленькаючи. Дідько тішиться. Містерію знову зведено до побутового непорозуміння. Слідом за вежею падає і її будівничий. Він валиться набік і відразу засинає. А я раптом розумію, що всі мої вавилонські метафори сміховинні. Ні про що таке не йшлося. Майструючи вежу з пляшок, пияк просто вибудовував власну рівновагу. По суті, це те, чим кожен з нас займається щодня. Звісно, кожен – у свій особливий спосіб. Але всім ідеться лише про те, аби втриматися на двох. Адже кожен із нас – вежа. Кожен – вертикаль. І кожне життя – стан нестійкої рівноваги. І цей мій текст – лише чергова спроба, вистояти, встояти, втриматися. І втримати баланс у пам'яті про безіменного будівничого.

Богдан Бойчук у пошуках дозрілої прози

» Кажуть, що по-справжньому дозрілу й витончену прозу можна писати, пройшовши уже межу шістдесятилітнього віку. Богдан Бойчук (що народився 1927 р. на Західній Україні, виростав у таборі Ді-Пі в Ашаффенбурзі, а згодом довгі роки жив у Нью-Йорку), ніби програмно повіривши в таке правило, почав писати й друкувати прозу щойно після шістдесяти: його роман „Дві жінки Альберта“ вийшов у Києві 1993 р.

До того часу Бойчук був відомий насамперед як по-

ет, хоча писав також драматичні твори (найпомітнішою стала його п'єса „Голод (1933)“, стилістично й світоглядно позначена сильним впливом Самюела Беккета), перекладав (зокрема американську та іспанську поезію), був редактором кількох книжкових видань і трьох важливих журналів („Сучасність“, „Нові поезії“ і „Світо-вид“), видавцем, організатором літературного життя, а особливо в ролі представника „трійці“ провідників (разом з Юрієм Тарнавським і Богданом Рубчаком) Нью-Йоркської Групи. Зрештою, саме із неформальної зустрічі Бойчука і Тарнавського в 1953 р. виводять свою генеалогію спершу доволі аморфна „група молодих“, а відтак і програмно модерністська Нью-Йоркська Група.

У контексті групи Бойчук органічно перебрав на себе функцію радше організатора, ніж літературного теоретика чи ідеолога. Про подиву гідний обсяг його діяльності в літературному та театральному середовищах української еміграції свідчать видані ним журнали і редаговані книжки (чого варті хоч би підготовлена разом з Рубчаком антологія „Координати“ (1969) або ж записані ним „Спомини“ Йосипа Гірянця про „Березіль“!), але й не тільки вони. Приміром, його багатолітнє листування з Ігорем Костецьким – це наче „книговедення“ одного аспекту закулісної роботи вузького кола індивідів, чії наполегливі зусилля реально творили те, що сьогодні називаємо українською еміграційною культурою... А свідченням Бойчукових власних творчих шукань є кільканадцять книжок поезії, прози, драми.

Романи Бойчука, – зокрема „Дві жінки Альберта“ і „Краєвиди підглядника“ (1995), – доволі однотонні стилістично й монотематичні. Попри те, що їх автор відомий як поет, ці тексти ніби програмно непоетичні, збудовані з коротких „рубаних“ речень, в яких внутрішній ритм фрази й милозвучність мови грають далеко не першорядну роль. Настроєм ці тексти ближчі до стилістично сухих (інколи майже неоковирних) Бойчукових мемуарів („Спомини в біографії“, 2003), ніж до його віршів. Винятком з правила є роман „Аліпій II і його наречена“, написаний у формі модерністської притчі, яка, здається, шукає свого первоначала в „Отак мовив Заратустра“ Фрідріха Ніцше. Утім, поетичні алегорії Бойчукового роману не піднімаються в „розріджене повітря“ тих висот духу, від яких паморочиться в голові читачеві текстів Ніцше; ба, вони й, напевне, не замахуються на таку „стратосферичну“ мету, а радше, як і вся творчість Бойчука, включно з поезією, воліють залишитись поблизу землі і плоті...

Марко Роберт Стех, Торонто

Богдан Бойчук АЛІПІЙ II І ЙОГО НАРЕЧЕНА

(уризок з роману)

» Сонце зсунулося зовсім близько до землі, а Аліпій II все ще сидів на лавочці перед рядами тополь обабіч алеї, яка вела до вілли Нареченої. Він був дуже глибоко занурений у думки, тому й не відчув, як чиясь ніжна рука погладила його обличчя. Щойно коли в його уста уп'ялися гарячі губи, прокинувся із задуми й, наляканий, зірвався на ноги.

Перед ним стояла струнка красива дівчина, дивилася на нього голубими очима й лукаво усміхалася.

– Де я? – промимрив розгублений Аліпій II.

– Між тополями.

– А хто ти?

– Твоя наречена.

– Але ... але я пам'ятав тебе інакшою.

– Ти розчарований, що не показую тобі язика? – вона зайшлася таким приємним і милозвучним сміхом, що набурмосений Аліпій II усміхнувся мимомовно своєї волі.

– О! Чудово! Ти вмієш усміхатися. Я вже три місяці виглядаю тебе. Чому ти так довго йшов?

– Бо... бо... я не знав дороги й блудив, – він зашарівся.

– Ти ніколи не повинен брехати, бо твоє обличчя зраджує тебе.

Засоромлений Аліпій II опустил голову на груди. Наречена підложила долоню під його бороду, піднесла засоромлене обличчя вгору і глянула йому в очі:

– Ти нерado йшов до мене, бо пам'ятав мене негарною і прикрою, правда?

– Так, – Аліпій II не наважувався говорити їй неправду або півправду.

– Я не була гарна малою. А як я подобаюся тобі тепер?

Аліпій II глянув на неї. Вона ж, сміючися дзвінко, обкрутилася на одній нозі. Аліпій II уперше запримітив, що вона була висока, мала вузький стан, широкі стегна і повні груди. Її коліси по-баранячому покручене ясне волосся спадало хвилями нижче стану. Вона віддула повні губи і знову спитала:

– То як я тобі подобаюся тепер?

Аліпій II засоромився.

– Ну, скажи!

Бойчук Богдан Бойчук Богдан

- Подобаєшся...
- Трішечки чи дуже?
- Дуже.

– От бачиш! Ти нарешті зробив мене щасливою. А ти точно такий, як я собі уявляла. Насправді ти не змінився багато від того часу, як я тебе бачила. Трішки підріс і трішки вигарнів. Але далі такий сором'язливий, як був хлопчиною. Та не лякайся, ти мені таким подобаєшся.

Аліпій II хотів їй щось сказати, але не знав що.

– Ти, бачу, втомлений. Ходи! – вона взяла його за руку й повела до вілли.

Коли зайшли у вітальню, перше, що Аліпій II побачив, був великий портрет воєводи Степана, який висів на фронтонній стіні. Меблі у вітальні були масивні, різьблені з дуба, а підлоги були вистелені дорогими, привезеними з Греції килимами. Наречена перевела його через їдальню, в якій стояв довгий стіл з черешневого дерева. За тим столом легко могло поміститися тридцять осіб. Аліпій II запам'яталася Тайна Вечеря на тому столі, яка була викладена з кольорових кахель. З їдальні вони зайшли до кухні й сіли за округлий стіл. Огрядна, хоч і молода, кухарка подала їм вечерю.

Аліпій II не знав, що йому подавали і що він їв, – не приглядаючись, він похапцем, пожадно й нервово ковтав ложку за ложкою, поки не заспокоїв голоду.

- Ти був дуже голодний.
- Так.
- Давно, мабуть, не їв.
- Мабуть. Не пригадую.
- Ти, бачу, дуже втомлений. Ходи.

Вона повела його до розкішної кімнати, покоївка застелила для нього ліжко, і він, скинувши чоботи й роздягнувшись, впав на ліжко й відразу заснув.

Пробудився на другий день пополудні. Його одяг був вицищений і висів на спинці крісла. Нове чисте білля лежало на табуретці. Аліпій II помився, вдягнув свіже білля й вицищений одяг і пішов до вітальні. До нього відразу підбігла та сама дівчина, яка застеляла для нього ліжко, й запросила його до кухні. Невдовзі з'явилася Наречена, і вони, гуторючи, пополуднували.

– Ходім на ставок скупатися! – запропонувала Наречена.

- Добре, – погодився Аліпій II.
- Чи ти любиш природу?

Аліпій II не знав, чи він любить природу. Він любив книжки, над якими просидів свою молодість. Але Наречений сказав, що любить.

Ставок був досить великий, оброслий зусібіч травою й польовими квітами. По другий бік від вілли простягався березовий гай, який поступово переходив у густий ліс. Високі берези відбивалися в плесі води і з кожним подувом вітру наче вмивали гіллям своє біле тіло.

Наречена по дорозі часто приклякала, пестила квіти, цілувала їх або зачерпала в долоні пригорщу соковитої трави і занурювала в ній обличчя. Аліпій II стояв зніяковілий, не знаючи, як розуміти і сприймати ці надмірні емоційні вияви Нареченої. Він знав тільки духовні піднесення, коли натрапляв на особливу красу філософської думки або на глибини нових пізнань. А оце вперше він зустрівся зі світом невгамовних почуттів, і це лякало його, – лякало тому, що він не знав змісту таких почуттів, не знав також, що з ними робити.

Нарешті вони добралися на другий бік ставка, де починалося піщане дно, – це був найкращий і наймальовничіший куток для купання. Наречена простелила між

березами килимчик, кинула на траву рушники та інші речі й поглянула на Аліпія II.

– Чи ти кохаєш мене, Аліпію? – спитала.

Аліпій II не знав, що відповісти, бо не знав, що таке кохання. Він знав, який зміст вкладений у поняття „любов“, про це говорили великі філософи, а також Христос. Він інтуїтивно відчував, що кохання має інший зміст, мабуть, більше емоційний.

– Чому ти не відповідаєш?

Аліпій II опустил голову на груди.

– Скажи, чи ти кохаєш мене?

– Так, – відповів Аліпій II, бо інтуїтивно відчував, що так треба відповісти.

– Чому ти соромишся? Глянь на мене.

Аліпій II підвів голову і глянув на неї. Вона неквапно зсувала з себе шати, аж стала зовсім гола і повільно наближалася до нього. Аліпій II ніколи не бачив такої краси. Він ніколи не бачив також голої жінки. Її хвилясте волосся спливало з обох боків на груди, і з-між нього просвічували рожеві соски. Її тонкий стан, повні й делікатно виведені стегна, стрункі ноги й ідеальна лінія литок, – творили таку досконалу гармонію, якої не знайти в наймудріших книгах. Раптом у свідомість Аліпія II ринула така буря почуттів, що він стояв наляканий і розгублений, мов хлопчина, і не знав, що з ним діятися.

Він хотів клякнути перед Нареченою на коліна, хотів молитися до неї, хотів голубити її, гладити її золоте волосся і до кінця життя подивляти її красу. Бідний Аліпій II не знав, що в ньому народжувалося кохання, яке з усією інтенсивністю проникало в його душу й почування. Та коли воно почало полонити також його тіло і зроджувати бажання цілувати Нареченій уста, груди й те таємне місце між ногами, – Аліпія II охопив жах, і він, закривши долонями обличчя, кинувся між берези. Позад себе почув тільки дзвінкий сміх Нареченої і сплеск води.

Він біг і біг, полишив за плечима гай, перебіг цілий ліс і, заплутавшись між кущами, впав знеможений на землю й розридався. Коли ж відчув холод у тілі, прийшов повільно до свідомості, розплющив очі й глянув угору. Світало, сонце ледь-ледь підносилося над кущами, а роса кривала заспану ще траву. Що це таке? Що це сталося в природі? Та щойно було пополудне. Та щойно він так ганебно втік від Нареченої. А це вже ніби ранок. Йому стало соромно за свій вчинок. Він відчував єдине бажання: повернутися до Нареченої, впасти перед нею на коліна й просити вибачення. Він зірвався на ноги й почав бігти назад. Перебіг ліс і вибіг у відкритий степ. Час від часу западав у балки, тоді знову вибігав у степ і біг далі. Надвечір добіг нарешті до ставка.

Та береги ставка не були оброслі травою й польовими квітами, не було також березового гаю, ані вілли Нареченої. Що сталося? – подумав Аліпій II. Куди зникли вілла, тополі й гай? Але він був занадто втомлений, щоб іти далі й шукати. Він впав на землю й відразу заснув.

Коли прокинувся, пішов у західному напрямі. Перед полуднем, коли сонце височіло йому над головою, Аліпій II побачив містечко, яке простягалася на високому горбі. Дахи, вкриті червоною черепицею, виглядали мов суніці між зеленими деревами. Аліпій II вирішив вступити до того містечка, щоб хоч напитися води.

У колі друзів джазу

» „JAZZ-КОЛО – це ще одна спроба організувати, стимулювати і, таким чином, поліпшити український джаз. „Коло“ включає в себе найкращих джазменів України, організує концерти, видає CD, DVD та намагається робити трохи більше“ (з блогу www.jazzkolo.com.ua).

Найцікавіші речі народжуються з ентузіазму, з бажання зробити щось краще ніж було, зробити більше або навіть просто зробити. Українське ж джазове життя, про яке кажуть різне, але говорять – такий факт – дедалі частіше, здається, взагалі не існувало б без ентузіазму й неймовірної працездатності окремих людей.

Це стосується і „Jazz-кола“ – проекту, що не відбувся б без ініціативи Ігоря Закуса, якого небезпідставно називають найкращим українським бас-гітаристом (нині він також офіційний ендорсер компанії „Fender“ в Україні). Амбіції ж проекту були дуже шляхетними – об'єднати найкращих джазових музикантів України (як зовсім молодих, так і досвідчених), презентувати їхні нові програми, а крім того, випускати відео- та музичні диски найуспішніших концертів. І, звісно, дарувати українським слухачам – насамперед киянам – живий джаз, що, може, не завжди

звучить так довершено, як на студійних записах, але в якому завжди більше справжніх емоцій і відвертості.

З'явившись півтора року тому (перший концерт відбувся в лютому 2007-го), проект за цей час не лише зміцнів, а й значно розширився. Дедалі більше стає музикантів-учасників, слухачів/глядачів, концертів і записів (вже після першого сезону з'явилося три музичні й два відео-диски, а за останні півроку їх кількість майже подвоїлася). Важливо, що „Jazz-коло“ орієнтується на оригінальну продукцію: в програмах не звучать джазові стандарти – лише авторська музика.

Траплялися і справжні відкриття – як-от програма „Коломийки“ (червень-2007) у виконанні Ігоря Закуса (він здійснив також аранжування всіх пісень) та Z-Band. Власне, коломийки тут виконують тільки роль рамкової конструкції (ними починається і закінчується програма), всередині ж – джазові обробки народних пісень: „Ой, чий то кінь стоїть“, „Чом ти не прийшов“, „Ой, у полі три криниченьки“, „Била мене мати“ та ін. Здавалося б, упізнаваність мелодій може зіграти негативну роль, адже освіжити сприйняття того, що настільки знане і десь навіть „заяложено“ частим виконанням, не так і легко. Та у виконанні „Z-Band'у“ без змін ли-

шаються хіба декілька тактів головної теми, решта ж – фантазія та вправність музикантів, а також неймовірно тонке відчуття Ігорем Закусом української ритмомелодики й проникнення в саму суть кожної пісні. Свіжа і справді самобутня музика, рівною мірою універсальна й суто національна – це той шлях, яким зараз рухається чимало джазових музикантів у світі.

Звісно, не можна забувати і про майстерність виконавців, бо ж у складі Z-Band справді найкращі українські музиканти: Дмитро „Бобін“ Олександров, засновник групи „Схід-Side“ (тенор-саксофон), Денніс Аду (талановитий молодий трубака, 1987 р.н., родом із Гани, переможець численних конкурсів і учасник багатьох українських джазових проектів), Родіон Іванов (клавішник, композитор, лідер власного квартету, учасник проектів Юрія Шепети, відомий також співпрацею з неджазовими музикантами – Марією Бурмакою, Гайтаном, Младою та ін.), Олександр Павлов (гітарист, лауреат міжнародного джазового фестивалю „ДоДж“-2002), Олександр Лебеденко (ударник, один із організаторів і учасників групи „Схід-Side“).

В рамках „Джазового кола“ вийшов іще один диск Z-Band'у – „Тут був Закус“ (live), – з якого, по суті, і почався сам проект. Одноименний альбом, записаний бас-гітаристом у студійних умовах ще 2005-го, музичні критики зустріли дуже прихильно. Ігор Закус, балансуючи між funk-fusion та smooth-jazz, грає дуже мелодійну музику і не боїться бути сентиментальним (у доброму сенсі) й виявляти свою любов до людей і в музиці, і в численних присвятах (до речі, „Присвяти“ – і назва першого диску музиканта). В цьому альбомі їх не менше: від музичних (у честь бас-гітариста Жако Пасторіуса названо одну з композицій – „Жако блюз“) до приватних („Пісня для коханої“, присвячена дружині, чи „Душа“, написана в пам'ять Анни Коган). Живий запис концерту має перед студійним як переваги, так і певні недоліки. Втім, насолоду приносить і саме порівняння альбомів, адже джазова музика, як відомо, ніколи не звучить однаково. Композиції в живому виконанні щоразу доповнюються імпровізаціями, сольними партіями музикантів і енергетикою присутніх слухачів.

Музичний проект „Kaktus Fresh“, який з'явився на основі секстету Дмитрія „Бо-

біна" Олександрова, створеного під телевізійний проект „Зоряний дует“, продовжив своє існування і після зникнення телепрограми. Секстет рівною мірою складається з досвідчених музикантів (крім самого Олександрова, також відома піаністка Наталія Лебедева і тромбоніст Юрій Койніченко, за сумісництвом музичний редактор телеканалу „Інтер“) і молоді хвилі джазменів: вже згадуваного Денніса Аду, бас-гітариста Костянтина Іоненка та ударника Олега Маркова, якому на той момент було лише шістнадцять років, та якого вже не перший рік зараховують до найкращих українських джазових ударників.

Збірну програму „У колі друзів“ (до слова, так називався і альбом, який наприкінці 90-х Ігор Закус записав із групою „Фест“) презентували в Українському домі ще восени 2007-го, а на сьогодні вже є його відео- та музична версії. Концерт об'єднав як учасників першого сезону „Jazz-кола“, так і тих, які лише мали представляти свої нові програми. З-поміж них – вокалістка Юлія Рома, що тяжіє до бразильської музики (та її група „Night Groove“), супер-бенд Овсяников-Єресько (Сергій Овсяников – знаний у джазових колах гітарист, учасник групи „Фест“ і квінтету Юрія Шепети; Ілля Єресько – молодий піаніст, учасник „Схід-Side“ та гурту „Kiev Salsa Kings“), квартет Родіона Іванова, дует і тріо Наталі Лебедевої.

Доробок „Jazz-кола“ швидко зростає. Тільки в січні відбувся концерт польсько-українського квартету Віталія Іванова „Returning“, а вже наприкінці березня організатори презентували випущені в рамках проекту диски. Програма не випадково називається „Повернення“, адже цим альбомом український джазовий саксофоніст повертається до української публіки, яка не чула його вже досить давно (нині Іванов мешкає у Кракові).

Здається, планів у „Jazz-кола“ дуже багато (вже на сьогодні блог пропонує анонси концертів, які відбудуться найближчим часом), і хотілося б вірити, що коло людей, які люблять грати і слухати джаз, буде розростатися, а в організаторів проекту не зникне ентузіазм і можливість й надалі тішити слухачів якісною живою музикою, що є, до того ж, українською.

Роксоляна Свято, Київ

Операція „Сейм“

Operacja SEJM 1944-1946
(seria Polska i Ukraina w latach
trzydziestych – czterdziestych XX
wieku, t. 6), IPN, Варшава-Київ,
2007, 1424 с.

У січні 2008 року в Польщі, в містах Варшава та Жешув відбулися презентації 6-го тому спільної видавничої серії „Польща та Україна у 30–40-х роках XX століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб“. Цей том присвячено операції під кодовою назвою „Сейм“, яку органи радянської держбезпеки розпочали у 1944 році.

Втім, не лише презентаціями був відзначений наш цюгорічний візит до польських колег, з якими директору Галузевого державного архіву Служби безпеки України Сергію Богунову, провідному спеціалісту цього архіву Петру Кулаковському, ще кільком співробітникам цієї установи, а також мені, доводиться входити до спільної польсько-української робочої групи. (Цього року до складу української делегації був включений також Сергій Лановенко, начальник Архівного підрозділу Управління Служби безпеки України в Одеській області, який бере участь у підготовці чергового тому). Спільна група існує вже дванадцять років і здійснює підготовку томів згаданої видавничої серії. Польську частину робочої групи очолює віце-директор Департаменту міграційної політики Міністерства внутрішніх справ і Адміністрації Республіки Польща Пйотр Мерецький. Учасниками групи з польського боку є співробітники IPN.

Іздити одне до одного нам регулярно доводиться з 1996 року. Вже видано шість томів, що присвячені діяльності польського підпілля в Західній Україні у 1939–1941 роках, переселенням польського та українського населення в 1944–1946 роках, ролі поляків і українців під час Другої світової війни (стрижем цього тому стали документи, що відбивають макабричну „волинську різанину“ 1943–1944 років), операції „Вісла“ 1947 року.

Одним із принципів нашої спільної робочої групи є якомога менше особистісних оцінок і рефлексій, якомога більше документів, раніше недоступних фахівцям і широкому загалу. Можливо, це рятувало та рятує нас від фатальних непорозумінь, безплідних дискусій і взаємних підозр і обвинувачень. Хоча — зізнаюся чесно — історичних підстав для цього було і є більш ніж достатньо. Проте не це, а власне операція

„Сейм”, якій присвячено черговий том спільної серії, буде предметом моєї розповіді.

Задум операції „Сейм” виник у 1943 році, коли територія України ще була окупована нацистами. Вже тоді радянська розвідка отримала відомості про те, що спостерігаються тенденції до зміцнення польського підпілля в Західній Україні і Західній Білорусії. Представники цього підпілля нібито розпочали реєстрацію комуністів і керівних працівників. Крім того, на згаданих теренах і в самій Польщі була відновлена та активізувала свою діяльність Польська військова організація (POW). До того ж у радянської сторони з’явилася інформація про можливий альянс Організації українських націоналістів (бандерівців) – ОУН(Б) і POW.

Все це, на думку керівників радянської спецслужби, створювало небезпечну обстановку, могло негативно вплинути на ситуацію після вигнання нацистів. 6 листопада 1943 року з’явилося скерування (т.зв. „ориентировка”), підписане наркомом держбезпеки УРСР Сергієм Савченком і надіслане до місцевих органів НКГБ. В цьому документі, зокрема, підкреслювалось, що „хоча

повстання, що готується, заздалегідь приречене на поразку, як це визнає саме керівництво POW, тим не менш, за задумом останнього, воно повинно бути здійснене для того, щоб показати всьому світові „небажання” населення колишньої Польщі прийняти радянську форму державного устрою”. На цей час керівництво СРСР і УРСР мало відомості про засилання польським емігрантським урядом з Великобританії на територію Західної України та Західної Білорусії емісарів для керівництва польським підпіллям і для здійснення підривної роботи.

У наступній директиві від 24 листопада 1943 року Савченко підкреслив важливість добування інформації про колишніх громадян Польщі, які осіли у східних областях України. Серед них, ймовірно, могла бути польська агентура, заслана польським підпіллям. Директива вимагала виявляти представників підпілля, а також виявляти агентів інших іноземних розвідок.

Не підлягає сумніву, що директиви Савченка були інспіровані Москвою. Це засвідчив наказ за підписом заступника народного комісара держбезпеки СРСР, комісара держбезпеки 2-го

рангу Богдана Кобулова від 25 січня 1944 року. Цей наказ, до речі, вперше оприлюднив ще в 1993 році польський історик Гжегож Мазур. Так ось, у наказі зокрема підкреслювалось: „З метою концентрації всіх матеріалів про польське націоналістичне підпілля організувати централізовану розробку під кодовою назвою „Сейм”, де повинні бути зібрані матеріали про всі виявлені націоналістичні організації (з окремими розділами на кожну)”. Кобулов також вимагав до 10 лютого 1944 року подати для затвердження 2-му Управлінню НКГБ СРСР конкретний план агентурно-оперативної роботи щодо поляків. Такий план було складено, а наказ Кобулова можна вважати першим офіційним документом, який містив саму назву запланованої операції — „Сейм”.

29 лютого 1944 року Сергій Савченко підписав ще одну директиву. POW, „Stronnictwo Narodowe”, „Obóz Zjednoczenia Narodowego” (OZN), „Stronnictwo Ludowe”, Польська соціалістична партія (PPS) — всі структури у директиві були кваліфіковані як небезпечні для тилу Радянської Армії, антирадянські. Директива вимагала виявляти і заарештовувати керівників і учасників згаданих структур, виявляти центри цих організацій та канали їхнього зв’язку з Лондонським польським емігрантським урядом. В іншому документі Савченко звертав увагу керівників місцевих управлінь НКГБ на те, що „найбільш ворожими у своїй антирадянській діяльності” є OZN і POW.

Цілком очевидно, що розпочинаючи операцію „Сейм”, радянський істеблшмент намагався розв’язати для себе щонайменше два завдання. По-перше, йшлося про протидію політиці польського еміграційного уряду (який, до речі, СРСР визнав у липні 1941 року і з яким розірвав дипломатичні стосунки в 1943 році після того, як нацисти оприлюднили інформацію про Катинський розстріл) на відновлення своєї незалежної держави в кордонах 1939 року. По-друге, Кремль мав на меті знекровити ті політичні сили польського суспільства, які намагалися заблокувати перехід Польщі під сферу впливу Радянського Союзу і не допустити встановлення влади комуністів у своїй країні. Одним з підтверджень цього є розлога директива „Про польські політичні партії та організації”, затверджена Сергієм Савченком у квітні 1944 року.

Інші документи дають підстави для детальнішого розуміння того, що Радянський Союз на теренах Західної

НЗІІ та анотації

України, Західної Білорусії та Литви, на звільнених від німців польських землях мав свободу дій стосовно Польщі, стосовно польських підпільних структур, стосовно небезпечної для нього Армії Крайової не лише тому, що СРСР являв собою значну військову потугу. Така свобода дій була гарантована і позицією Заходу. Адже Ялтинська конференція *de facto* визнала право сталінського режиму в будь-який спосіб забезпечувати тили Радянської Армії на звільнених від німців територіях, а відтак і придушувати польське політичне та збройне підпілля.

На початковій фазі операції „Сейм“, як засвідчують документи, радянська спецслужба наносила превентивні удари по польському підпіллі. Чимало із заарештованих, як наприклад, засвідчує довідка начальника УНКГБ по Рівненській області Федора Цветухіна щодо арешту поляків від 7 червня 1944 року, прямо не вели жодних дій проти комуністичних структур, а чекали відповідних вказівок щодо цього. Однак, чим далі Радянська Армія просуvalася на Захід, тим більш конкретних форм набувала робота польських підпільних структур, тим активніше діяли органи радянської спецслужби.

Реалізація

Саме це підтверджують надруковані в 6-му томі документи. Ці документи слід розглядати в контексті здійснюваних Радянським Союзом заходів по комунізації тогочасної Польщі. На межі 1943–1944 років була створена Krajowa Rada Narodowa (KRN), сформовано її представницькі місцеві структури. Зі Сходу разом з Радянською Армією до Польщі йшла 1-а Польська Армія. В липні 1944 року було створено виконавчий орган прокомуністичної польської влади — Польський Комітет Національного Визволення (ПКНВ). Цей комітет оприлюднив Маніфест до польського народу. Концепція, що її пропонував ПКНВ, радикально відрізнялась від того, що політично сповідував емігрантський уряд. Ясна річ, прокомуністичний ПКНВ проголосив основою зовнішньої політики союз з СРСР, підписав з ним угоду про радянсько-польський кордон по „лінії Керзона“, про взаємини між радянським головнокомандуванням і польською адміністрацією.

Представників СРСР при ПКНВ генералові Миколі Булганіну надавалися широкі повноваження. Перед ним, зокрема, було поставлене таке завдання: „Ніяких органів влади, в тому числі й органів польського емігрант-

ського „уряду“, на території Польщі не визнавати; осіб, які видають себе за представників цих органів, розглядати як самозванців і заарештовувати їх як авантюристів...“ Вимагалось також здійснювати роботу по очищенню тилу Радянської Армії від різного роду груп і формувань емігрантського „уряду“, „від збройних загонів так званої Армії Крайової, а також слідкувати за роззброєнням вказаних вище груп і загонів...“

Отже, операція „Сейм“ органічно вписувалась в реалізацію поставлених завдань, що докладно розкривають документи, вміщені в 6-му томі. Найбільшу групу документів складають матеріали про придушення збройної та терористичної боротьби польських підпільних формувань.

Особливо прискіпливо московське керівництво ставилось до фактів вбивства польськими підпільниками вояків Червоної Армії, співробітників міліції. Так, у записці по „ВЧ“ до наркома внутрішніх справ Василя Рясного та наркома держбезпеки Сергія Савченка від 25 травня 1945 року згаданий Богдан Кобулов вимагав негайної інформації по кожному окремому випадку вбивства офіцерів і солдатів. Подібні факти були потрібні насамперед для того, щоб посилити дії проти АК, що була наймасовішою військовою організацією антигітлерівського підпілля в Польщі та боролася за відновлення довоєнних кордонів Польщі, за відродження влади емігрантського уряду.

Збереглося чимало документів про діяльність структур АК, зокрема, про викриття її Львівського обшару навесні 1945 року. Для радянської держбезпеки, як і для всього московського істеблішменту успіхи в протидії АК мали неабияке практичне значення. Адже саме АК, приблизно 70-80 тисяч її вояків, дислокованих переважно в східних і південно-східних воєводствах Польщі та на теренах Литви, Західної України та Західної Білорусії, мали реалізувати план операції „Буря“. Цей план передбачав участь АК у вигнанні німців, допускав взаємодію з Червоною Армією, але не входження до неї. Командирам АК наказувалось залишатися в тилу Червоної Армії, перешкоджати встановленню влади польських прокомуністичних структур, забезпечувати утвердження адміністрації емігрантського уряду. Ось чому протидія АК, знищення її підпільних структур, озброєних підрозділів, що займалися розвідкою, підтримували радіозв'язок між собою та з Головним командуванням і з урядом у Лондоні,

перекиданням зв'язкових через лінію фронту, здійсненням диверсій тощо, була важливою складовою операції „Сейм“.

Вперше ми опрацювали документи, що відбивають виникнення, діяльність і знищення органами держбезпеки тих військово-політичних формувань, що постали після формального розпуску АК (січень 1945 року) на основі її кадрів. Насамперед це стосується організації „Wolność i Niepodległość“ (WiN), що проіснувала до 1952 року, хоча її керівництво неодноразово піддавалось арештам. Йдеться також про організацію „Związek Wojskowy Samoobrony“ (ZWS). В липні 1945 року НКВД Білорусії виявив наказ Біло-Подляського обводу АК, в якому було вказано, що ZWS постає замість АК і має ті самі завдання, що й АК.

Архівні джерела засвідчують, що новим важливим завданням польського підпілля після підписання 9 вересня 1944 року угоди про польсько-українські переселення стала протидія переселенням. Так, у своїй директиві начальником управління НКВД західних областей від 12 вересня 1945 року заступник наркома внутрішніх справ УРСР Тимофій Строкач повідомляв: „Останнім часом керівні кола польського націоналістичного підпілля здійснюють низку заходів по зриву евакуації польського населення та зміцненню своїх глибоко законспірованих організацій в західних областях України, шляхом закидання з Польщі раніше евакуйованих польських націоналістів, переважно учасників АК з числа молоді...“

Строкач інформував, що основним їхнім завданням є розповсюдження чуток про погані умови життя в Польщі для тих, хто евакуювався з Західної України, про помсту з боку аківців, про те, що США та Англія повернуть польські землі шляхом тиску на СРСР, а тому їхати немає сенсу. Одним із завдань було здійснення терористичних актів проти співробітників НКВД-НКГБ і проти тих, хто співпрацює з їхніми органами. Директива, підписана Строкачем, вимагала піддавати всіх, хто приїхав з Польщі, конспіративному арешту, допитам з метою з'ясування приналежності до підпільних структур, а також при можливості використовувати в оперативних інтересах.

Як я вже зазначив, радянську спецслужбу особливо непокоїла перспектива домовленостей між польським і українським підпіллям. 5 червня 1946 року Сергій Савченко у своїй доповідній записці, надісланій до Москви

Киня

Артем Чех. Киня, Факт, Київ, 2007

➤ Одного дня Киня, герой однойменної повісті, вирішує змінити все: коло спілкування, жінок, спосіб існування, клімат, врешті-решт. І почалося: какофонія почуттів, карнавальне дійство, буфонада, і він — посеред цього театру абсурду неспроможний щось второпати. Розслабся і відчувай, каже йому персональний диригент, гід власній кунсткамері, де головним експонатом є він сам.

-факт-

Перед лицем Твоїм

Приймич М. Перед лицем Твоїм. Закарпатський іконостас, Ужгород, Карпати – Гражда, 2007, 224 с.

➤ Велика прогалина в досліджуванні культурно-історичної спадщини Закарпаття поволі заповнюється. Може не так швидко, як би бажалося, але все ж таки. Торкається це в першу чергу сакрального мистецтва, бо решта ділянок (наприклад, народне та професійне образотворче мистецтво,

та до керівництва УРСР, зазначав: „Органами МГБ УРСР, в ході ліквідації українських і польських націоналістичних формувань в західних областях України добуті агентурні та слідчі відомості, а також документи оунівського та польського підпілля, які свідчать про те, що ватажки цих формувань активно ведуть переговори про припинення боротьби між ОУН і Армією Крайовою (АК) і про об'єднання та спрямування сил цих нелегальних формувань проти Радянської влади і Польського Уряду Національної Єдності”.

Вказуючи на те, що аналогічні переговори в минулому (1942–1944 роки) також проводились, Савченко констатує: „Ми маємо факти, коли місцеві націоналістично налаштовані поляки входять в контакт з керівниками підпілля ОУН-УПА, постачають оунівських нелегалів харчами та одягом, надають їм активне сприяння в приховуванні від переслідувань нашими органами”. Виходячи з цього, Савченко ставив перед органами держбезпеки завдання вжити активних агентурно-оперативних заходів „по боротьбі та ліквідації залишків українсько-польського націоналістичного підпілля”.

Наслідки

Особливий інтерес становлять надруковані в 6-му томі довідкові та статистичні матеріали. Вони відбивають не лише масштаби та динаміку проведення операції „Сейм”, а й дозволяють визначити певні акценти у діях радянської спецслужби. Зокрема, в серпні 1946 року з'явилась довідка начальника 2-го Управління МГБ УРСР Павла Медведєва про результати агентурно-оперативної роботи по польській лінії за період з 1944-го по 1 вересня 1946 року. У цьому документі підкреслювалося, що основні зусилля були зосереджені на ліквідації тих структур, якими керував польський еміграційний уряд, а серед найбільш важливих називались PZP–AK (Polski Związek Powstańczy – Армія Крайова), PSC–DR (Państwowa Służba Cywilna – Delegatura Rządu), організації NSZ (Narodowe Siły Zbrojne), NOW (Narodowa Organizacja Wojskowa), KON (Konwent Organizacji Niepodległościowej), „Młoda Polska”, молодіжні організації „Strzelec”, „Orleńa” та деякі інші. „Перелічені підпільні організації, — підкреслювалось у довідці, — мали грошові засоби, кадри, озброєння, радіостанції, друкарні та іншу техніку”. У довідці зазначалось, що всього у 1944–1946 роках було ліквідовано 168 „польських

антирадянських організацій і груп”, заарештовано близько 4 000 осіб.

Друкуючи цей та інші документи, що вперше залучаються до наукового обігу, ми вважаємо за потрібне звернути увагу дослідників на необхідність подальшого ретельного дослідження реальної ролі та впливу вказаних та інших польських нелегальних структур, вивчення того, якою мірою дії радянських органів держбезпеки були превентивними, а якою мали характер ліквідації тих структур і окремих осіб, чия боротьба проти комуністичного режиму вже мала цілком конкретні результати.

Слід вказати на ще одну проблему. Нам не вдалося знайти якогось одного підсумкового документу, що однозначно ставив би крапку в історії проведення операції „Сейм”. Можливо, це вдасться зробити іншим дослідникам. Проте доступні джерела дають підстави пов'язувати фінальну фазу цієї операції з 1946 роком.

Проте не підлягає сумніву інше. Документи, надруковані в 6-му томі, дають підстави стверджувати, що всі ключові питання, пов'язані з організацією та проведенням операції „Сейм”, розв'язувались у Москві. НКВД і НКГБ УРСР, судячи з наявних джерел, були виконавцями вказівок центру. Політика Москви щодо Польщі під час війни, як відомо, змінювалась, але незмінною залишалась лінія на послідовне винищення представників польської „підпільної держави”, всіх її структур.

...Ми повертались з Польщі з добрим настроєм, з приємним здивуванням від того, як резонують у сучасному польському суспільстві (яке, звісно ж, має не менше поточних проблем, ніж українське) історичні події. Ми підписали черговий протокол засідання робочої групи, а тому мали ще й відчуття перспективи: черговий, 7-й том, спільної видавничої серії буде присвячено Голодомору в Україні. Ми будемо друкувати, зокрема, матеріали польської розвідки, польських та інших дипломатичних установ, що стосуються трагедії 1932–1933 років. Відтак, можна твердо пообіцяти: це буде також унікальний том. Презентацію нового тому розраховуємо провести в листопаді цього року у Києві.

Юрій Шаповал, професор,
доктор історичних наук, Київ

НЗІІ та анотації

фольклор у всіх його проявах, архітектура, література та ін.) відносно добре опрацьовані вже давніше.

Після принагідних згадок пам'яток мистецтва Закарпаття в загальноукраїнському контексті на п'ятнадцятому році незалежності України з'явилося монографічне дослідження, спрямоване, за підзаголовком книги, на закарпатський іконостас. Читаючи текст, з'ясовується, що автор зосередився, в першу чергу, тільки на частковій проблемі — різьблення та орнаментика іконостасів XVIII–XIX ст., що було свого часу темою його дисертації.

Обсяг книги дозволив на основі стилістичних та стильових ознак показати, на жаль, лише найголовніші аспекти розвитку іконостаса на Закарпатті. Багато місця відведено ролі Греко-католицької Церкви та її ієрархів, де окремо виділена діяльність єпископа Андрія Бачинського.

М. Приймич підкреслює, що закарпатські іконостаси органічно пов'язані з українськими. Тому виникає низка запитань до самої структури публікації: наскільки коректно наголошувати на „особливостях становлення закарпатського іконостаса“, коли він український, чи були вони взагалі, а якщо так, то в чому полягає їхня специфіка? Шкода, що через різні причини авторіві не вдалося залучити більше порівняльного матеріалу зі всієї території історичної Мукачівської єпархії та суміжних з нею регіонів і не лише. Торкається це передусім тих церков, що в міжвоєнний період були перевезені в Чехословаччину (нині на теренах Чеської Республіки).

Більш комплексним дослідження могло бути і завдяки вже класичним монографічним публікаціям про українські дерев'яні церкви та іконостаси в Польщі, Словаччині та Україні таких спеціалістів, як Я.Константинович, Б.Ковачовичова-Пушкарлова та І.Пушкар, Р.Бриковський, А. Фріцький, Й.Тимкович та інші. Це б дозволило авторіві уникнути багатьох неточних та помилкових тверджень. Через брак місця тільки декотрі з них: у с.Доброслава в церкві 1705 р. приділи давніші за решту ікон іконостаса і святі Антоній та Феодосій Печерські знаходяться під намісною іконою Богородиці Одигітрії, що зовсім не „дає підстави вести мову про існування єдиного принципу розташування ікон на усій території єпархії“ (с. 21). Замість Гуньковці повинно бути Хоньківці (с. 42). „Зображення двох казкових химерних звірів на завершенні іконостаса“ (с. 48) є, мабуть, не так ре-

зультатом „народної фантастичності“ та казковості, як продовженням давніх традицій, що мають місце в символіці царських врат у всьому візантійському та поствізантійському світі. Таке саме твердження про „миловидних зміїв-драконів, яких могла створити тільки народна уява, вихована на казці“ знайдемо і на с. 113. Як же ж тоді з тотожними тератологічними мотивами на сторінках балканських, староукраїнських та російських манускриптів, де може не знають українських казок? Ікони Христа Архієрея Великого в деєсісному чині автор чомусь послідовно називає іконами Христа-Вседержителя (напр., с. 136, 137). Іконостас в с. Бодружал біля Свидника датований 1794 р. (в тому ж часі була тим самим майстром/майстернею намальована на Пряшівщині низка датованих ікон та настінних розписів, включно тих в с. Прикра, де був дяком Іван Югасевич, що з 1795 р. діяв в с. Невизьке під Ужгородом), тому припущення, що „бодружалський іконостас походить з початку XIX ст. і створений під значним впливом ідей, які проявилися у формуванні іконостаса кафедрального храму“ (с. 170) безпідставне.

Зібраний автором в експедиція автентичний матеріал, фотодокументація пам'яток в сільських церквах, де з ними не завжди належно поводяться, дозволяє, разом із залученням всіх доступних дотеперішніх досягнень інших дослідників, створити в недалекому майбутньому об'єктивну історію розвитку сакрального мистецтва Закарпаття в рамках української культури і її інокультурних контактів.

Владислав Грешлик, Пряшів

Яндекс

Артем Чех. Ви цього не знайдете в Яндексі, Київ, Фоліо, 2007

» Ця книжка молодого талановитого автора здобула перемогу в конкурсі „Міський молодіжний роман 2007“.

Сподіваємося, що вона приверне увагу читача не тільки безумовною відвертістю (в сучасній літературі це не диво!), але й неприхованим інтересом і неочікуваним, принаймні в такі молоді літа, співчуттям до людини. І саме цього, погодьтесь, ви не знайдете в Яндексі...

-фоліо-

Писати мисліте

Іван Андрусак. Писати мисліте. Київ, Факт, 2008

» Житейська мандрівка – а тим паче мандрівка духу – ніколи не буває прямою і рівною. Вона неодмінно звивиста – немов літера „М“, котра в старожитній абетці недарма звалася „мисліте“. Адже прямий шлях простий і одно-

значний, він немов заперечує думку як таку, – тоді як шлях звивистий уже сам собою схиляє до розмислу.

Поет Івана Андрусак не шукає простих і рівних шляхів. Він запрошує вас „пописати мисліте“ – здійснити неквапну, але глибинну мандрівку духу. Попервах барокову, відтак модерну, часом навіть і постмодерну – але це мандрівка, здатна кожного з нас привести до самого себе.

Він-бо вмів не просто писати – він волів писати і мислити!

-факт-

**Якщо Вам „Український журнал“
сподобався, і Ви бажаєте
його отримувати регулярно,
то пропонуємо його передплатити.**

Просимо контактувати нас за телефонами:

- Чехія (+420) 774 236 916, 774 236 914
- Польща (+48) 501 055 378
- Словаччина (+421) 905 436 538

Ціна передплати на 2008 рік 350 Kč / 48 PLN / 350 SK

Передплату для інших країн можна оформити
банківським переказом:

Номер рахунку: 197021410/0300
IBAN: CZ45 0300 0000 0001 9702 1410
SWIFT: CEKOCZPP
Адреса банку:
ČSOB, a.s.
Na Poříčí 24
115 20 Praha 1
Czech Republic

Наша адреса:
RUTA
Pod Jiráskovou čtv.14
147 00 Praha 4
Czech Republic

або міжнародним банківським чеком. Чек просимо
висилати на нашу адресу:

RUTA
Pod Jiráskovou čtv.14
147 00 Praha 4
Czech Republic

Ціна передплати для інших країн: 50 USD або 30 EUR

Передплата „УЖ“ на 2008 рік

Так!

Нинішній український театр не диференційований, не спеціалізований за інтересами публіки, весь однорідно-одноманітний, розважальний.

Валентина Грицук